

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EBEVEYN PSİKO-EĞİTİM PROGRAMLARI ÜZERİNE SİSTEMATİK BİR
İNCELEME**

Şükran ÖZDEMİR

DANIŞMAN

Doç. Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU
(danışman imzalı olacaktır)

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Tezli Yüksek Lisans Programı

Mayıs, 2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Şükran ÖZDEMİR tarafından, **Doç. Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU** danışmanlığında hazırlanan "**EBEVEYN PSİKO-EĞİTİM PROGRAMLARI ÜZERİNE SİSTEMATİK BİR İNCELEME**" başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından **01/05/2023** tarihinde yapılan sınav sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi

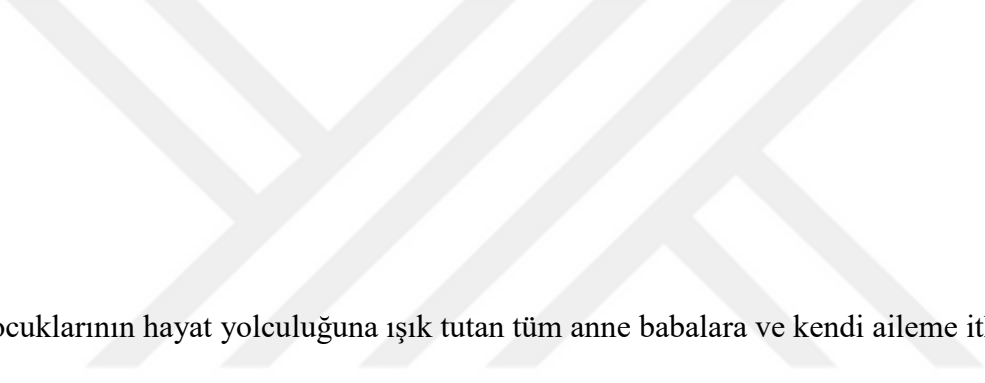
	İmza	Sonuç
DANIŞMAN	Prof. Dr. Xxxx XXXX	☒
	 Üniversitesi	Kabul
	 Anabilim Dalı	☐ Ret
ÜYE	Prof. Dr. Xxxx XXXX	☐
	 Üniversitesi	Kabul
	 Anabilim Dalı	☐ Ret
ÜYE	Prof. Dr. Xxxx XXXX	☐
	 Üniversitesi	Kabul
	 Anabilim Dalı	☐ Ret
ÜYE	Prof. Dr. Xxxx XXXX	☐
	 Üniversitesi	Kabul
	 Anabilim Dalı	☐ Ret
ÜYE	Prof. Dr. Xxxx XXXX	☐
	 Üniversitesi	Kabul
	 Anabilim Dalı	☐ Ret

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve bilimsel etik kuralları içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını ve her türlü hukuki sorumluluğu aldığımı kabul ederim.

Şükran ÖZDEMİR

(İmza)

Çocuklarının hayat yolculuğuna ışıık tutan tüm anne babalara ve kendi aileme ithaf ediyorum.

BÜTÇE DESTEKLERİ

EBEVEYN PSİKO-EĞİTİM PROGRAMLARI ÜZERİNE SİSTEMATİK BİR İNCELEME

Bu tez çalışması için herhangi bir kurumdan bütçe desteği alınmamıştır.

TEŞEKKÜR

Tez danışmanlığımı üstlenerek araştırma konumun seçimi ve çalışmamın yürütülmesi sırasında, kıymetli vaktini ve değerli bilgi birikimini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU'na bu akademik yolumda bana ve yapabileceklerime olan inancı, sabrı, desteği ve emeği için sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans eğitimim süresince mesleki bilgileri ile bana katkısı olan İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı hocalarına teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatım boyunca maddi ve manevi olarak hiçbir desteği esirgemeyen, her daim arkamda durup daha ileriye gitmem için beni destekleyen kıymetli ailem annem Güngör KARAKAYA, babam Ahmet KARAKAYA ve kardeşim Serkan KARAKAYA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Her ne zorluk olursa olsun bana umut kaynağı olan, her sevincimi, üzüntümü, anımı paylaştığım, hayat yoldaşım, sevgili eşim ve saygıdeğer meslektaşım CUMALİ ÖZDEMİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs 2024

Şükran ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEZ KABUL VE ONAYI.....	ii
BEYAN	iii
BÜTÇE DESTEKLERİ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ	x
TABLO LİSTESİ.....	xi
KISALTMA LİSTESİ.....	xiii
ÖZET	xiv
ABSTRACT	xvi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ALT PROBLEMLER	3
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	4
1.4. TANIMLAR	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. EBEVEYN PSİKO-EĞİTİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1.1. Ebeveyn Psiko-eğitiminin Önemi ve Amacı.....	5
2.1.2. Dünyada Ebeveyn Psiko-eğitim Programlarına Bir Bakış.....	9
2.1.3. Türkiye’de Ebeveyn Psiko-eğitim Programlarına Bir Bakış.....	11
2.1.4. Ebeveyn Psiko-eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanının Önemi.....	15
2.2. SİSTEMATİK İNCELEME İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	16
2.2.1. Sistematik İncelemenin Tanımı.....	17
2.2.2. Sistematik İncelemenin Önemi	17
2.2.3. Sistematik İncelemenin Diğer İnceleme Türlerinden Farkı	18
2.2.4. Sistematik İncelemenin Aşamaları.....	19
2.2.5. Türkiye’de Ebeveyn Psiko-eğitimi Üzerine Yapılmış Sistematik İncelemeler	22

2.2.6. Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanında Yapılmış Sistematiik İncelemeler	26
3. YÖNTEM	28
3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	28
3.1.1. Araştırma Sorusu	29
3.1.2. Protokol	29
3.1.3. Dâhil Etme Ve Hariç Tutma Kriterleri	29
3.1.4. Tarama Stratejisi	30
3.1.5. Kodlama	33
3.1.6. Uygun verilerin seçimi ve kalite incelemesi	33
3.1.7. Sentez	34
3.1.8. Rapor Yazma	34
3.2. Evren ve Örneklem	34
3.3. Veri Toplama Araçları	36
3.4. Verilerin Çözümlemesi	36
3.5. Etik	36
4. BULGULAR	37
4.1. TEZLERİN TÜRÜNE AİT BULGULAR	37
4.2. TEZLERİN YAZIM DİLİNE AİT BULGULAR	37
4.3. YILLARA GÖRE TEZ SAYISINDAKİ DEĞİŞİME AİT BULGULAR	38
4.4. TEZLERİN DENEYSEL DESEN TÜRÜNE AİT BULGULAR	39
4.5. TEZLERİN ÇALIŞMA GRUBUNA AİT BULGULAR	40
4.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARINA AİT BULGULAR	42
4.7. TEZLERİN VERİ ANALİZ YÖNTEMLERİNE AİT BULGULAR	44
4.8. SİSTEMATİK İNCELEMESİNE DÂHİL EDİLEN ÇALIŞMALARDA HANGİ DEĞİŞKENLER ÜZERİNDE ÇALIŞILMIŞTIR?	46
4.9. TEZLERİN YAYIMLANDIĞI ALANLARA AİT BULGULAR	48
4.10. TEZLERDEKİ PSİKO-EĞİTİMLERİN UYGULANMA ŞEKLİNE AİT BULGULAR	49
4.11. TEZLERDEKİ KURAM YADA YAKLAŞIMLARA AİT BULGULAR	50
4.12. TEZLERDEKİ PSİKO-EĞİTİMLERİN SÜRELERİNE AİT BULGULAR	51
4.13. TEZLERİN ETKİLİLİKLERİNE AİT BULGULAR	53
5. TARTIŞMA	56
5.1. İNCELENEN ARAŞTIRMALAR HANGİ TEZ TÜRÜNDE YAZILMIŞTIR?	56
5.2. İNCELENEN TEZLER HANGİ DİLDE YAZILMIŞTIR?	57

5.3. İNCELENEN TEZLERİN SAYISI YILLARA GÖRE NASIL BİR DEĞİŞİM GÖSTERMEKTEDİR?	57
5.4. İNCELENEN TEZLER HANGİ DENEYSEL DESENDE YÜRÜTÜLMÜŞTÜR?	58
5.5. İNCELENEN TEZLERİN KATILIMCILARI KİMLERDEN OLUŞMAKTADIR? ..	60
5.6. İNCELENEN TEZLERİN VERİLERİNİN TOPLANMASINDA HANGİ ARAÇLAR KULLANILMIŞTIR?	62
5.7. İNCELENEN TEZLERİN VERİLERİNİN ANALİZİNDE HANGİ YÖNTEMLER KULLANILMIŞTIR?	63
5.8. İNCELENEN TEZLERDE HANGİ DEĞİŞKENLER ÜZERİNDE ÇALIŞILMIŞTIR?	63
5.9. İNCELENEN TEZLER HANGİ ALANDA YAYIMLANMIŞTIR?	65
5.10. İNCELENEN TEZLERDE PSİKO-EĞİTİMLER ÇEVİRİMİÇİ VE YÜZ YÜZE UYGULANMASINA GÖRE NASIL BİR DAĞILIM GÖSTERMEKTEDİR?	66
5.11. İNCELENEN TEZLER HANGİ KURAM YA DA YAKLAŞIM TEMEL ALINARAK YÜRÜTÜLMÜŞTÜR?	66
5.12. İNCELENEN TEZLER NE KADAR SÜREN PSİKO-EĞİTİM PROGRAMI İÇERMEKTEDİR?	68
5.13. İNCELENEN TEZLERİN ETKİLİLİĞİ NASIL BİR DAĞILIM GÖSTERMEKTEDİR?	69
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	71
KAYNAKLAR.....	75
EKLER.....	86
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI	88
ETİK KURUL İZİN YAZISI	89
KURUM İZNİ YAZILARI.....	90
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 3. 1: Araştırmanın akış şeması.	32
Şekil 4. 1: Sistematiik incelemeeye dâhil edilen tezlerin yıllara yayımlanma sayısı.	38

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3. 1: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmaların kodlama tablosu.	33
Tablo 3. 2: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmalar.....	35
Tablo 4. 1: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen tezlerin türlerine göre dağılımı.	37
Tablo 4. 2: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen tezlerin yazım dili.	38
Tablo 4. 3: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmaların yürütüldüğü deneysel desen türü.	39
Tablo 4. 4: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmaların yürütüldüğü deneysel desen türü frekans tablosu.	39
Tablo 4. 5: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmaların çalışma grubu.	40
Tablo 4. 6: İlgili tezlerde çalışılan grupların anne veya baba oluşuna göre incelenmesi.	41
Tablo 4. 7: İlgili tezlerde çalışılan gruplarda ebeveynin evli olup olmama durumuna göre incelenmesi.	41
Tablo 4. 8: İlgili tezlerde çalışılan gruplarda ebeveynin çocuklarının eğitim düzeylerine göre incelenmesi.	42
Tablo 4. 9: Sistematiik inceleme dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları. .	42
Tablo 4. 10: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarının frekans tablosu.	43
Tablo 4. 11: Sistematiik inceleme dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri analiz yöntemleri.	45
Tablo 4. 12: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri analizi yöntemlerinin frekans tablosu.	45
Tablo 4. 13: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmalarda araştırılan değişkenler.	46
Tablo 4. 14: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmalarda araştırılan değişkenlerin frekans tablosu.	47
Tablo 4. 15: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmaların yayımlandığı alanlar.	48

Tablo 4. 16: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların yayımlandığı alanların frekans tablosu.....	48
Tablo 4. 17: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların uygulanma şekli.	49
Tablo 4. 18: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların uygulanma şekline göre frekans tablosu.....	50
Tablo 4. 19: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda temel alınan kuram ya da yaklaşımlar.	50
Tablo 4. 20: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda temel alınan kuram ya da yaklaşımların frekans tablosu.	51
Tablo 4. 21: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda yer alan psiko-eğitim programlarının süreleri.	51
Tablo 4. 22: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda yer alan psiko-eğitim programlarının oturum sayılarının frekans tablosu.	52
Tablo 4. 23: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda yer alan psiko-eğitim programlarının oturum sürelerinin frekans tablosu.	53
Tablo 4. 24: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların sonuçları ve etkililiği.	53
Tablo 4. 25: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların etkililiğinin frekans tablosu. ..	55

KISALTMA LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklama
AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Merkezi
AEP	: Anne Eğitim Programı
BADEP	: Baba Destek Programı
EPH	: Eğitimde Psikolojik Hizmetler
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
PDR	: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
PICO(S)	: Population, interventions, comparators, outcomes, study
PRISMA	: The Preferred Reporting Items For Systematic Reviews and Meta-Analysis
RPD	: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖKTEZ	: Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBEVEYN PSİKO-EĞİTİM PROGRAMLARI ÜZERİNE SİSTEMATİK BİR İNCELEME

Şükran ÖZDEMİR

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman : Doç. Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU

Bu çalışmanın amacı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de 2000-2023 yılları arasında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini sistematik olarak incelemektir. Bu amaçla anahtar kelimelerle oluşturulan tarama kombinasyonu kullanılarak YÖKTEZ veri tabanında taramalar yürütülmüştür. Dâhil etme kriterlerini karşılayan 10 yüksek lisans ve 10 doktora tezi bu çalışmanın inceleme kapsamına girmiştir. Sistematik incelemeye dahil edilen çalışmalar tez türü, yayım dili, yıllara göre sayıca değişimi, deneysel desen türü, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri analiz yöntemi, araştırdıkları değişkenler, yayımlandıkları alan, uygulanma şekli, temel alınan kuram ya da yaklaşım, psiko-eğitim süreleri ile etkililiği bakımından kodlanarak içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bu çalışma PRISMA Bildirimi temel alınarak yürütülmüş ve raporlandırılmıştır. Elde edilen araştırma bulgularına göre ilk ebeveyn psiko-eğitim tez çalışması 2001 yılında yayımlanmıştır. 2015 ve 2020 yıllarında ise tez sayısında artış olmuştur. Psiko-eğitim uygulamaları çeşitli konularda farklı özelliklere sahip ebeveynlere uygulanmıştır. Tezlerde çeşitli veri toplama araçları ve analiz yöntemleri kullanılmıştır. Psiko-eğitimler ağırlıklı olarak yüz yüze ve grup rehberliğine dayalı bilgilendirme ve paylaşım odaklı uygulanmıştır. Bu programlar 6 oturum ile 14 oturum

arasında uygulanmış, bir oturum ise 30 dakika ile 180 dakika arasında sürmüştür. Son olarak yapılan incelemeler sonucunda, ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkili olduğu görülmüştür.]

Mayıs 2024 , [108] sayfa.

Anahtar kelimeler: [Ebeveyn, Ana-Baba, Anne, Baba, Psiko-Eğitim, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık]

ABSTRACT

|M.Sc. THESIS|

|A SYSTEMATIC REVIEW OF PARENT PSYCHO-EDUCATION PROGRAMS |

|Şükran ÖZDEMİR|

**İstanbul University-Cerrahpaşa
Institute of Graduate Studies
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling**

|Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Serhat Armağan KÖSEOĞLU |

The aim of this study is to systematically examine the effectiveness of parent psycho-education programs implemented in the field of Guidance and Psychological Counseling in Turkey between 2000 and 2023. For this purpose, searches were conducted in the YÖKTEZ database using a combination of keywords. Ten master's and ten doctoral theses that met the inclusion criteria were included in the scope of this study. The studies included in the systematic review were coded in terms of thesis type, language of publication, change in number by years, type of experimental design, study group, data collection tools, data analysis method, variables investigated, field of publication, method of implementation, underlying theory or approach, duration and effectiveness of psycho-education and analyzed by content analysis. This study was conducted and reported based on the PRISMA Statement. According to the research findings, the first parent psycho-education thesis was published in 2001. In 2015 and 2020, the number of theses increased. Psycho-education practices were applied to parents with different characteristics on various topics. Various data collection tools and analysis methods were used in the theses. Psycho-education programs were predominantly face-to-face and group-guided with a focus on information and sharing. These programs ranged from 6 to 14 sessions, with

each session lasting between 30 minutes and 180 minutes. Finally, as a result of the examinations, the parent psycho-education programs were found to be effective. |

May 2024, |108| pages.

Keywords: |Parent, Mother, Father, Psycho-education, Guidance and Psychological Counseling |

1. GİRİŞ

Bu araştırma Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini sistematik olarak incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem durumu, amacı ve alt problemleri, sınırlılıkları ve tanımları hakkında aşağıda bilgi verilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

Anne-babalar çocuklarının hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Çocuklar ilk eğitimlerini ebeveyninden almakta ve gelişimlerine onların yanında başlamaktadır. Bu gelişim sürecinde çocuklar, duygusal ve bilişsel gelişimlerini desteklenmesine ihtiyaç duyabilmektedirler. Anne-babalar davranışları ve sözleriyle çocuklarının gelişimlerine destek olabilirler.

Her çocuk kişilik yapısı, düşünce şekli, yetenekleri ve potansiyelleri bakımından farklıdır. Çocuğu tanımak, yeteneklerini keşfetmek ve potansiyellerinin ortaya çıkması sağlamak öncelikle ebeveynin görevidir (Önder, 2011). Buna bağlı olarak ebeveynin kendilerini geliştirmeye, yenilemeye, çocuklarını daha iyi tanımaya ve onlarla iletişimlerini kuvvetlendirmeye gereksinimleri vardır (Özel ve Zelyurt, 2016). Bu gereksinimleri karşılayabilmek için ebeveynin anne baba olma becerilerini geliştirmek, çocuk bakımı ve eğitimi konularında bilgilerini artırmak için eğitilmesi gerekir (Bekman ve Koçak, 2011; Gökyer, 2017; Yurdakul ve Koç, 2019). Bu noktada bilimsel veriler ışığında yapılandırılmış ebeveyn psiko-eğitim programları önem arz etmektedir.

Psiko-eğitim, belirli alanlarda sorunlar yaşayan fakat henüz işlev kaybı göstermeyen grup üyelerine yönelik önleyici programlar çerçevesinde yer alan eğitimlerdir. Bu eğitimlerdeki genel amaç, eğitimsel eksikliklerin ve psikolojik sorunların meydana gelmesini veya artmasını önlemektir (Pehlivan, 2008). Her geçen gün bu eğitimler üzerine ilgi artmasına rağmen ebeveyn psiko-eğitimine yönelik çalışmalar yeterli değildir (Kuzucu, 2011; Metin, Akbaş, Yıldız ve Özeydin, 2017; Pehlivan, 2008). Bu noktada hem eğitim alanında hem psikoloji alanında yetkin psikolojik danışmanların ebeveyn psiko-eğitimi hazırlanmasındaki rolü büyüktür.

Ruh sağılığı bölümlerinden biri olarak Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, insanlara kendilerini gerçekleştirme sürecinde yardımcı olmakta ve onlara yol göstermektedir. Gerek yetişkinlerle gerek çocuklarla çalışan psikolojik danışmanlar, ebeveyn psiko-eğitiminde de aktif rol alabilmektedir. Psikolojik danışmanlar ebeveyn psiko-eğitiminde kendini yeterli görmektedir (Tuzgöl-Dost ve Keklik, 2012). Psikolojik danışmanlar ebeveyne çocukların içinde bulundukları gelişim düzeyleri, çocuklarla nasıl sağlıklı iletişim kurulabileceğı, çocukların psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması gibi çeşitli konularda (Peker ve Cengiz, 2021), çocukların okul başarısını artırmada (Çelenk, 2003), ebeveyn-çocuk ilişkilerini düzenlemede (Özel ve Zelyurt, 2016) etkili olabilir. Ayrıca etkili bir ebeveyn psiko-eğitimi vasıtasıyla sadece çocukların gelişimini desteklemek ile kalmayıp ebeveynin kişisel gelişimine de destek olunabilir, aile iklimine olumlu katkılar sağlayıp eşler arası ilişki de desteklenebilir (Moluz, 2022). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında verilecek ebeveyn psiko-eğitim programının etkililiğinin sınanmasında alanyazında yer alan en iyi kanıtların toplanması, bu programların değerlendirilmesinin daha bilimsel yöntemlerle ve daha objektif bir şekilde yapılmasına neden olur.

Bilimsel veride kanıta dayalı bilginin önemli olması bir müdahalenin etkililiğini incelemeye “mevcut en iyi” kanıtın, özgün ve gelişmiş müdahale yöntemlerinin ortaya konulmasını gerekli kılmıştır. Alanyazın incelemesi sonucunda erişilen araştırmaların tümü aynı düzey ve kalitede bilgi içermeyebilir. Alanyazındaki araştırmalar, kanıt değeri yönünden sıralandığında kanıt piramidi adı verilen bir piramit oluştururlar. Bu piramidin en üst basamağında ise sistematik incelemeler ve meta-analizler yer almaktadır (E. Yılmaz ve Çöl, 2014; Yuvañç ve Akaltan, 2022). Bu nedenle alanyazındaki mevcut en iyi kanıtların toplanmasında kullanılabilecek en iyi yöntemlerden biri de sistematik inceleme yöntemidir.

Çoğunlukla sağılık bilimlerinde kullanılan sistematik inceleme yöntemi kalite düzeyi yüksek çalışmaların sonuçlarının bir araya getirilmesi, seçilmesi, sentezlenmesi, özetlenip bütünleştirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Sağılık bilimlerinin yanında sosyal bilimlerde ve eğitim bilimlerinde yapılan araştırmaların sonuçlarının da bir araya getirilip benzer şekilde bütünleştirilmesi son derece faydalı araştırmalar olabilir (K. Yılmaz, 2021). İyi planlanmış bir sistematik inceleme çalışması, üzerinde çalıştığı araştırma sorusu için var olan tüm kanıtların bir arada bulunacağı oldukça önemli bir kaynaktır. İlgili alanyazın taraması daha kapsamlı yapıldığı ve yazarın önyargısının karışma riski daha az olduğu için sistematik incelemeler “*altın standart*” olarak kabul edilmektedir. Sistematik incelemeler alanyazındaki

araştırmaları sentezleyerek kanıt gücü kuvvetli bir araştırma desenidir (Çınar, 2021; Torgerson, Hall ve Light, 2017). Bu yöntemle alanyazında yer alan en iyi kanıtlar derlenir, eleştirel olarak değerlendirilir ve incelenir (Harris, Quatman, Manring, Siston ve Flanigan, 2014). Bu sayede alanyazındaki boşlukları ortaya çıkarılabilir ve daha sonra yapılan olan çalışmalara yn verilebilir.

Yapılan alanyazın incelemelerinde ebeveyn psiko-eğitimi konusunda derleme ve analiz çalışmalarının sayısının sınırlı olduğu görülmüştür. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında ise bu konuda yapılmış bir sistematik incelemeye rastlanmamıştır. Bu sistematik incelemenin amacı Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yürütülmüş ebeveyn eğitim programlarının derleyip etkililiğini incelemektir. Bu sistematik inceleme alışması PRISMA Bildirimine uygun bir şekilde raporlanmıştır. PRISMA Bildirimi hakkında ayrıntılı açıklama kavramsal ereve de verilmiştir. Bu bakımdan bundan sonra yürütülecek sistematik inceleme çalışmalarına öncülük edeceği umulmaktadır. Buna ek olarak bu çalışma ile alanyazında bir boşluğu doldurmak, bundan sonra bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara yol göstermek hedeflenmiştir.

1.2. ARAşTIRMANIN AMACI VE ALT PROBLEMLER

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yazılmış tezler üzerinde incelemektir. Bu amaç doğrultusunda yanıtlanması beklenen araştırma soruları şunlardır:

Sistematik incelemeye dâhil edilen alışmalar;

- Hangi tez türünde yazılmıştır?
- Hangi dilde yazılmıştır?
- Yıllara göre sayıca nasıl değişim göstermektedir?
- Hangi deneysel desene göre yürütülmüştür?
- Kimler üzerinde yürütülmüştür?
- Hangi veri toplama araçları kullanılarak yürütülmüştür?

- Hangi veri analiz yöntemi kullanılarak yürütülmüştür?
- Hangi değişkenleri araştırmak için yürütülmüştür?
- Hangi alanda yayımlanmıştır?
- Çevrimiçi ve yüz yüze uygulanmasına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Hangi kuram ya da yaklaşım temel alınarak yürütülmüştür?
- Ne kadar süren psiko-eğitim programı içermektedir?
- Etkililiği bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma ulusal veri tabanı olan Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı'na ait Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanında “ Eğitim ve öğretim, psikoloji” alanlarında filtreleme ve sıralama özelliği kullanılarak “ana, anne, mother, baba, father, ebeveyn, parent, psiko-eğitim, psychoeducation, aile, family, program” anahtar kelimeleriyle oluşturulan tarama kombinasyonu aratıldığında elektronik ortamda tam metnine ulaşılabilen 2000-2023 yılları arasında yayımlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri ile sınırlandırılmıştır.

1.4. TANIMLAR

PRISMA Bildirimi: PRISMA bildirimi (The PRISMA statement: an updated guideline for reporting systematic reviews) toplam 27 maddeden oluşan bir kontrol listesinden ve 4 aşamalı bir akış şemasından oluşan uluslararası standart koruma çalışmasıdır.

Psiko-eğitim: Belirli alanlarda sorunlar yaşayan fakat henüz işlev kaybı göstermeyen grup üyelerine yönelik önleyici programlar çerçevesinde yer alan eğitimlerdir.

Sistematiik inceleme: Sistematiik ve tekrar edilebilir yöntemler kullanılarak alanyazındaki benzer yöntemlerle yapılmış kalite düzeyi yüksek araştırmaların derlenip bir araya getirildiği araştırma yöntemi yöntemidir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu araştırmada Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini sistematik olarak incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmancın bu kısmında araştırmancın değişkenlerine ait teorik bilgilere ve yapılan çalışmalara yer verilmiş, ebeveyn psiko-eğitimi ve sistematik inceleme kavramları örneklerle irdelenmiştir.

2.1. EBEVEYN PSİKO-EğİTİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda ebeveyn psiko-eğitimi ile ilgili alanyazında yer alan tanım ve açıklamalara yer verilmiştir. Türkiye’de ve Dünya’da uygulanan ebeveyn psiko-eğitim örneklerine yer verilmiş, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında ebeveyn psiko-eğitim programlarının yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

2.1.1. Ebeveyn Psiko-eğitiminin önemi ve Amacı

Bir bebeğin ana rahmine düşmesi ile başlayan ebeveynlik, içerisinde pek çok güzel duyguyu ve bu güzel duyguya eşlik eden pek çok zorluğu barındıran bir roldür. Kimi zaman bu zorluklara karşı ebeveyn, kendi deneyimleri ve bakış açıları ile baş etmeye çalışırken kimi zaman da zorluklarla mücadele etmek için başkalarından destek almaya ihtiyaç duyarlar.

Ebeveyn psiko-eğitiminin ocuk, ebeveyn ve toplum üzerinde çeşitli amaçları vardır. Çocuğa yönelik ebeveyn eğitiminin amaçları arasında çocuğa tüm gelişim alanlarında destek sağlamak, çocuğun akademik ve okul başarısını artırmada ebeveyn etkisini kuvvetlendirmek, çocukta yer alan olumlu değişimlerin sürekliliğini sağlamak ve çocuğa uyarıcı bakımından zengin bir ortama sağlayabilmeleri için ebeveyni bilgilendirmek yer alır. Ebeveyne yönelik ebeveyn eğitiminin amaçları arasında ebeveyne ocuk gelişimi hakkında bilgi vermek, ocuk yetiştirme tutumları hakkında bilgi verip yanlış ebeveyn tutumuna sahip ebeveynde davranış değişikliğini sağlamak, çocuklarda istenmeyen davranışları değiştirme konusunda ebeveyne yol göstermek, ebeveyne iletişim, empati ve problem çözme gibi konularda beceriler kazandırmak gibi konularda bilgilendirici çalışmalar yapmak yer alır. Topluma yönelik ebeveyn eğitimin

amaçları arasında ise toplumdaki tüm bireylere erişip geniş kitlelere ebeveyn eğitiminin etkisini ulaştırmaktır (Arslan, 2021).

Bilginin çok hızlı ve çok kolay erişildiği günümüzde ebeveyn, ebeveynlik becerileri geliştirmek için bir uzmana başvurmak veya alanında uzman kişilerin yazdığı kitapları okumak yerine daha çok internette kendi kendilerine araştırma yapmakta veya çevrelerine veyahut aile büyüklerine danışmaktadır (Koç, Koçtürk ve Zencir, 2022). Bilgi kaynağı olarak uzmanlara başvurmak yerine bu konuda yeterli eğitimi almamış kişilere başvurmak bilgi kirliliğine yol açıp yanlış müdahalelerin uygulanmasına neden olabilir (Gür ve Kurt, 2011).

Ebeveynlik konusunda herhangi bir farkındalığı olmayan ebeveyn çocuklarıyla ilgili problemlerinde kendi olumsuz çözüm yöntemlerini uygulayabilmektedirler. Yapılan araştırmalar eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerde, çocuklarda istenmeyen bir davranış olduğunda ebeveyn bu davranışı durdurmak için sıklıkla ceza yöntemini kullanmaktadır. Ebeveynin sık sık çocuklarını azarlayarak cezalandırmakta hatta çocuklarını dövmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014). Bu ve benzeri durumlardan çocukları sakınmak için nitelikli ebeveyn psiko-eğitimlerinin yapılması gerekir. Ebeveyn eğitiminin işlevsel ve etkili yürütülebilmesi için ilgili alanda eğitimini tamamlamış uzmanlar tarafından sistematik bir biçimde yapılması gerekmektedir (Tavil ve Karasu, 2013; Fatme Tezel-Şahin ve Özbey, 2007).

Ebeveyn eğitim programlarının sayısı gün geçtikçe artmasına rağmen bu programların aileler üzerindeki etkileri yeterince araştırılmamaktadır. Kanıta dayalı klinik uygulamalarının önemi ve gereksinimi göz önüne alındığında ebeveyn eğitim programları için kapsamlı bir değerlendirme yöntemi kullanılmalıdır. Ebeveyn eğitim programların değerlendirilmesinde kullanılabilecek yöntemlerden biri CIPP Modeli'dir. Stufflebeam tarafından 1983 yılında geliştirilen bir CIPP (Context, Input, Process, Product) Modeline göre bir ebeveyn eğitim programının amaçları, içeriği, yöntemleri, uygulanma şekli ve sonuçları açıkça ifade edilmedir. Bu programların değerlendirmesinde öncesi, sonrası ve sonrası değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Esnek, kolay anlaşılır ve kullanışlı olan CIPP Modeli; durum, içerik, süreç ve sonuç olmak üzere dört ana bölümden meydana gelmektedir (Arkan ve Üstün, 2010).

Gür ve Kurt (2011)'in yaptığı araştırma sonuçlarına ebeveynin eğitime katılma konusundaki yeterince istekli olmadığını gösterse de ebeveynin dörtte birinin ebeveyn eğitimine katılmakta gönüllü olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar 1/4'lük oranda talep

olmasının ülke bazında genelleme yapılırsa ebeveyn eğitimlerinin gerekliliğini ortaya koyması bakımından yeterli bir oran olarak kabul edilebileceğini ifade etmişlerdir. Ebeveynin ebeveyn eğitime yönelik ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik yapılan bir başka araştırma da (Güzel, 2006) ebeveyn en çok çocuklarının davranışlarını yönlendirme, aile içi iletişim, çocuklarda zihinsel, fiziksel ve kişilik gelişimi üzerine psiko-eğitim almaya ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir.

Ebeveyne yönelik uygulanan psiko-eğitim programları ebeveynlik becerilerini geliştirme, çocuk gelişimi ve çocukla iletişim üzerine bilgilerini artırma, yaşanan problemlerle başa çıkabilme gibi amaçlar içermektedir (Tezel-Şahin ve Özyürek, 2021). Ebeveyn psiko-eğitim programlarının amaçları bilgilendirme, gerçekçi beklentiler oluşturma, çocuğun aile içindeki konumunu ortaya çıkartma, hem ebeveynin hem de çocuğun genel becerilerini geliştirme, ebeveyn-çocuk etkileşiminin değerlendirilmesi olarak özetlenebilir (Doğan, 2015). Psiko-eğitim veren psikolojik danışmanın ilk önce yapması gereken eğitime katılan ebeveyni eğitim sürecinde ve sonrasında nelerin beklediği konusunda yeterli bilgilendirmeyi yapmasıdır. Yeterli bilgi birikimine sahip olan ebeveyn, psiko-eğitimin onlara sağlayacağı faydalar konusunda gerçekçi beklentilere sahip olabilirler. Çocuğun aile içindeki konumunun netleştirilmesi sayesinde çocuğun ihtiyacı olduğu gereksinim ve istekler net bir biçimde ortaya konulmuş olur. Psiko-eğitim sürecinin sonunda ebeveynin ebeveynlik becerileri artırılmasıyla beraber çocuğun genel becerilerinin de artırılması için çalışılır. Nihai olarak ebeveyn-çocuk etkileşiminin değerlendirilir.

Ebeveynin eğitimlerine yönelik çeşitli çalışma yaklaşımı bulunmaktadır. Bunlar ebeveynin ihtiyaç duyduğu desteği sağlamaya yönelik olup ihtiyaca yönelik çeşitlenen çok sayıda çalışma yaklaşımı bulunmaktadır. Bu çalışma yaklaşımlarının öne çıkanları şunlardır (Alpaydın, 2011):

Aile Terapisi/ Aile Danışmanlığı: Bu yaklaşımda aile üyelerinin tamamının birbiri ile olan etkileşimini ortaya çıkararak aile içindeki sorunlu ilişkileri ortaya koymaya yönelik çalışmaların yürütülmesidir. Bu yaklaşımın genel amacı ailenin problem çözme becerisini geliştirmektir. Bu yaklaşımda aileler daha çok sorun ortaya çıktıktan sonra başvurur. Bu nedenle aile terapisi / aile danışmanlığı yaklaşımı sorun odaklıdır. Aile danışmanlığında terapötik bir ortam kurulur. Bu danışmanlıkta oturum sayısı önceden belirlenmez, danışan/danışanlar danışmanlığı sonlandırmak isteyinceye kadar oturumlar devam eder.

Ebeveyn Eğitimleri: Bu yaklaşımda ebeveyn çocukları için birer rehberdir. Bu yaklaşımın genel amacı ebeveyne çocuklarına rehberlik edebilecek bilgi ve beceriyi kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda ebeveyne zamanla değişen ebeveynlik rollerine uyum sağlayabilmelerine yönelik çocuk gelişimi, ebeveynlik tutum ve becerileri gibi konularda çeşitli eğitimler verilmektedir. Ebeveyn eğitimlerinde önceden hazırlanmış bir eğitim planı uygulanır ve bu plana göre oturum sayısı önceden bellidir. Ebeveyn eğitiminde genellikle haftada bir veya iki oturum olur ve 8-12 hafta boyunca sürmektedir.

Evlilik Eğitimleri: Bu yaklaşımda ebeveyn çocuk ilişkisinden ziyade eşler arasındaki ilişkiyi desteklemek amacıyla oluşturulmuş eğitim programlarıdır. Bu yaklaşım önleyici işleve sahip olup daha çok problemler başlamadan önce çiftleri eğitmeyi amaçlar. Bu amaç doğrultusunda daha çok eşler arasındaki iletişimi geliştirecek ve ilişki kalitesini artıracak çalışmalar planlanır.

Sorun Odaklı Eğitim Yaklaşımları: Bu yaklaşımda aile içerisinde yer alan problemlili bireye (örneğin alkol ya da madde bağımlılığı, psikolojik hastalıklar, alzheimer, demans vb. rahatsızlığı olan) ve onun ailesine destek olmak amacıyla hazırlanmış çalışmalar içerir.

Aile Eğitimi: Bu yaklaşımda hedef doğrudan aile üyeleridir. Bu nedenle katılımcılar aile eğitiminde birer yetişkin olarak değil, içinde bulundukları ailenin bir parçası olarak bulunurlar. Aile eğitiminin odak noktası aile içi rollerdir. Aile eğitimi önleyici- bilgilendirici modellen bir yaklaşım olup problemler ortaya çıkmadan önce gerekli eğitimleri sunmayı hedefler.

Alanyazın incelendiğinde ebeveyne yönelik eğitim programlarının ana-baba eğitimi, aile danışmanlığı, aile eğitimi, ebeveyn eğitimi gibi çeşitli başlıklar altında yürütüldüğü görülmektedir. Bu ebeveyn eğitim programlarının tümü belli bir amaca yönelik olması yönünden benzerlik taşır. Diğer yandan bu programlar terapötik ilişki bulunup bulunmama, önleyici ya da problem çözmeye yönelik işleve sahip olma, sadece ebeveyne yönelik veya tüm aile grubuna yönelik uygulanma gibi özellikler açısından farklılaşmaktadır. Buna rağmen alanyazında yer alan çalışmalarda bu kavramların iç içe geçtiği hatta birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Örneğin ebeveynlik psiko-eğitimi ile aile eğitimi, aile danışmanlığı, aile rehberliği kavramları birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmüştür.

Yapılan alanyazın incelemesi sonucunda ebeveyn psiko-eğitim çalışmalarının sayısının ve bu çalışmaların etkililiğini ölçen deneysel desende yürütülmüş çalışmaların sayısının az

olduğu görülmüştür. Ebeveyne yönelik psiko-eğitim programlarının sayısının artırılması ve bu programların etkililiğini ölçen deneysel desende yürütülmüş çalışmalar ile etkililiğinin incelenmesi gerekmektedir (Güzel, 2006; Hamamcı ve Sevim, 2004; Öztürk ve Parlar, 2022; Tavil ve Karasu, 2013; Tayan, Gedik, Morkoyunlu, Sözbilir ve Konyalıoğlu, 2019).

2.1.2. Dünyada Ebeveyn Psiko-eğitim Programlarına Bir Bakış

Tarihte ilk ebeveyn eğitimleri yazılı olmayan “babadan oğula, anadan kıza” rol model alınarak aktarılan ve deneyimlerle ebeveynin keşfettiği bilgiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Her geçen zamanda değişim ve dönüşüm yaşayan ebeveynlik, zamanla gerçekleşen sanayi devrimi nedeniyle toplumda ve ailelerde pek çok sosyal değişim olmuştur. Buna paralel olarak anne-babalık, çocuk sağlığı ve eğitimi, ebeveynlik becerileri vb. konular dikkat çeker olmuştur (“Aile eğitimi programları üzerine notlar”, 2011). Zamanla eğitime verilen önem ebeveyn psiko-eğitimine de önem verilmeye başlanmasına sebep olmuştur.

Ebeveyn eğitimi 1880’li yıllarda Amerika’da olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde “Ana-Baba Okulları” şeklinde adlandırılarak yürütülmüştür. Fransa ebeveyn eğitimi konusunda Amerika’yı takip etmiş 1929 yılında ebeveyn eğitime başlamış 1949 yılında yeniden örgütlenerek Paris Ana-Babalar Okulunu kurmuşlardır. Daha sonra İsviçre, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg olmak üzere çeşitli Avrupa ülkeleri Ana-Baba Okulu projesini uygulamıştır (Yavuzer, 2006).

Dünya’da yüz yüze ebeveyn eğitim programlarının yanı sıra medya yolu ile yürütülen program örnekleri de vardır. Venezüella’da 1980 yılında başlayan Proyecto Familia projesi ile birlikte çok sayıda radyo televizyon programları yoluyla annelere ulaşmaya çalışmıştır. Benzer şekilde Şili, Hindistan, İran gibi ülkelerde de radyo televizyon programları ile doğrudan veya dolaylı ebeveynlik bilincini geliştirecek programlar yürütülmüştür (Güzel, 2006).

Dünya’da uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programları incelendiğinde temelde ilişki temelli ve davranışsal yaklaşım temelli olmak üzere iki yaklaşıma göre uygulandıkları görülmüştür. İlişki temelli yaklaşım benimseyen programların amacı çocukların problemli davranışların altında yatan nedenleri anlamak ve ebeveynin bu durumda çocuğa verdiği tepkileri değerlendirmektir. Psikodinamik, hümanistik ve aile sistem teorisi ile ilişki olan bu programların içeriğinde iletişim becerileri ve çocukla etkin iletişim yer almaktadır. Bu programlar odağı çocuğa çevirirler. İlişki temelli ebeveyn eğitimi programlarına şu programlar örnek verilebilir (Arkan ve Üstün, 2010):

- Parent Effectiveness Training (PET): Etkili Ebeveynlik Eğitimi
- Adlerian Program: Adlerian Programı
- Systematic Traininf for Effective Parenting: Sistematik Ebeveyn Eğitimi Programı
- Active Parenting: Aktif Ebeveynlik
- Mellow Parenting: Hoşgörülü Ebeveynlik

Davranışsal yaklaşım temelli ebeveyn eğitimi benimseyen programların amacı ebeveynlik becerilerini güçlendirerek ebeveynin öz-yeterlik algıları artırılır ve öz-düzenleme becerileri geliştirilir. Buna bağlı olarak da çocuklarda görülen istenmeyen davranışlar azaltılır ve istenilen davranışlar artırılır. Sosyal Öğrenme Kuramı ile ilişkili olan bu programlarda benzer davranışların benzer sonuçlar meydana getireceği anlayışı vardır. Bu nedenle davranışlarıyla örnek olabilecek ebeveyn yetiştirir. Bu nedenle bu programlar odağı yetişkinlere çevirirler. Davranışsal yaklaşım temelli ebeveyn eğitimi programlarına şu programlar örnek verilebilir (Arkan ve Üstün, 2010):

- Positive Parenting Programme-Triple P: Üç P Pozitif Ebeveynlik Programı
- Incredible Years: İnanılmaz Yıllar
- Delinquency Prevention Program: Suç Önleme Programı
- Living With Childen Program: Çocuk Programlı Hayat

Yurtdışında ebeveyn psiko-eğitim/eğitim çalışmalarını sistematik olarak inceleyip mevcut en iyi araştırma kanıtlarını bir araya getiren ve ebeveyn psiko-eğitim programlarının küresel çapta etkililiğinin sınındığı araştırmalar yer almaktadır. Örneğin Bunting (2004) yılında yaptığı araştırmada ebeveyn programlarının ebeveyn ve çocuklar üzerinde etkili olup olmadığını ortaya koymak amacıyla sistematik inceleme çalışması yürütmüştür. Araştırma bulgularına göre ebeveyn eğitim programlarının çocukların problemleri davranışlarını ortadan kaldırma, ebeveynin özsaygısını artırma, ebeveyn çocuk ilişkisini geliştirme ve ebeveyn stresinin azaltılması gibi pek çok olumlu etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur. Lee ve Kim (2022) yaptıkları sistematik inceleme ve meta-analiz çalışmasında göçmen ve mülteci ebeveyne

yönelik ebeveyn eğitim programlarının etkililiğini sınamışlardır. PRISMA Bildirimine göre yürütülüp raporlandırılmış bu araştırmada 2000-2020 yılları arasında yürütülmüş 23 çalışma çeşitli veri tabanlarından bir araya getirilmiştir. Sonuç olarak ebeveyn eğitim programlarının ebeveynin olumlu davranışlarını artırdığı, ebeveyn-çocuk ilişkisini geliştirdiği ve ebeveyn stresini azaltmada etkili olduğunu ortaya koymuştur. Breitenstein, Gross ve Christophersen (2014) yaptığı derleme çalışmasında kanıta dayalı ebeveyn eğitim programlarını uygulamak için çevrimiçi ve teknolojik yöntemleri kullanan ebeveyn programlarını derlemiştir. Bu amaçla ebeveyn eğitiminde çevrimiçi uygulamaları ve teknoloji kullanımı araştırdığı çalışmada deneysel desende yürütülmüş çalışmaların niteliği ve kalitesi, ebeveyn eğitiminin niteliği ve sonuçların etkili olup olmadığı incelenmiştir. Bunlar dışında kanıta dayalı ebeveynlik programlarının etkililiğini değerlendiren (Wilson ve diğerleri, 2012), ebeveynlik müdahaleleri ile anne ruh sağlığını karşılaştıran (Waldrop, Baker, Salomon ve Moreton, 2021), ilk kez ebeveyn olacak ebeveyn adaylarına yönelik (Amin, Tam ve Shorey, 2018), ebeveyn eğitimi ile çocuk ölümlerini azaltmayı hedefleyen (Balaj ve diğerleri, 2021), zihinsel engelli ebeveynin eğitimine yönelik (Feldman, 1994), baba eğitim programlarını (Lee, Knauer, Lee, MacEachern ve Garfeld, 2018) sistematik inceleme çalışmalarının yer aldığı görülmüştür.

2.1.3. Türkiye’de Ebeveyn Psiko-eğitim Programlarına Bir Bakış

Türkiye’de yürütülmüş projeler incelendiğinde ebeveyn psiko-eğitim uygulamalarının aile eğitimi içerisinde yürütüldüğü görülmüştür. Türkiye’de ilk olarak “aile eğitimi” dolaylı bir şekilde Cumhuriyet Döneminde ve daha çok okuma-yazma öğretimi amacıyla yürütülen eğitsel çalışmalarda kısmen görülmektedir (“Aile eğitimi programları üzerine notlar”, 2011). Diğer yandan ebeveyn eğitimi çalışmalarının temellerinin 1962-1963 yıllarında Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyeti Başkanı Ord. Prof. Dr. İhsan Şükrü Aksel tarafından başlatılan “Anne-Babalara Haftalık Sohbet Toplantıları” vasıtasıyla atıldığı söylenebilir (Yavuzer, 2006). Bu bölümde Türkiye’de uygulanan hem ebeveyn hem de aile eğitimi uygulamaları örnekleri karma biçimde verilmiştir.

2.1.3.1. Erken Destek Projesi

Ebeveyn eğitimi konusunda yapılmış sistematik ve programlı ilk çalışma 1982 yılında başlayıp 1986 yılına kadar süren Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı, Prof. Dr. Sevda Bekman ve Prof. Dr. Diane Sunar tarafından yürütülen “Erken Destek Projesi” isimli çalışmadır. Bu proje zamanla Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP)’e dönüşmüş ve 1991 yılına kadar uygulanmıştır. Erken Destek Projesi’nin temel odağı anne eğitimleri olmakla beraber

çocukların bütünsel gelişimini desteklemeyi amaçlayan kapsamlı bir çalışmadır (Kağıtçıbaşı, Sunar, Bekman ve Cemalcılar, 2005).

Erken Destek Projesi'nde ilk dört yıllık araştırma döneminde hem kurum merkezli hem de ev merkezli eğitimin etkisi incelenmiştir. Bu dönemde Erken Destek Projesi iki farklı eğitim programı ile yürütülmüştür: Anne Eğitim Programı ve Bilişsel Gelişimi Destekleme Programı. Erken Destek Projesi'nin dördüncü yılında yeni bir çalışma yapılarak programın kısa dönemli etkileri incelenmiş, onuncu yılında ise uzun dönemli etkilerinin incelendiği bir araştırma projesi daha yürütülmüştür. Hem uzun hem de kısa dönem etkilerinin incelendiği araştırmanın da sonuncunda Erken Destek Projesi'nin anneler ve çocukları üzerinde pozitif katkıları olduğu ortaya konulmuştur (Bekman, 2000).

Bu projenin alt amaçları olarak çocukların özgüven düzeylerini arttırmak, zihinsel gelişimlerini desteklemek ve bağımsız birey olmaya teşvik etmek olarak ifade edilebilir. Bu proje başta İstanbul'da çok sınırlı bir bölgede uygulanmışken, Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) işbirliği ile birlikte 1993 yılında ulusal bir yapı haline almış ve Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) kurulmuştur. Vakıf kurulduktan sonra ebeveyne yönelik eğitimleri "Anne Çocuk Eğitim Programı" adını almış ve 1995 yılından itibaren yerel bir eğitim olmaktan çıkarak ulusal bir program olmaya başlamıştır (Kağıtçıbaşı, Sunar, Bekman ve Cemalcılar, 2005).

2.1.3.2. Anne-Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP)

Kökleri Erken Destek Projesi'ne dayanan Anne-Çocuk Eğitimi Programı'nın tarihsel gelişimi Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (AÇEV)'in kurulmasından önce ve sonra olarak ikiye ayrılabilir. İlk zamanlar Anne-Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP), Erken Destek Projesi kapsamında 1983 yılında başlayan bir uygulama iken zamanla içerisinde yer alan Anne Eğitimi Programının içeriği genişletilerek ve yeniden düzenlenerek dönüşüm yaşamıştır. Başta ev ziyaretleri ve grup toplantıları şeklinde yürütülen program son halinde haftalık toplantılar şeklinde uygulanmıştır. Evde eğitim uygulamaları şeklinde başlayan programın uygulama süresi 60 haftadan 25 haftaya inmiş, programın hedef kitlesi okul öncesi çocuklar (6 yaş) olarak değiştirilmiştir. Tüm değişikliklerden sonra Anne-Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP) adı almıştır. Başta İstanbul'da küçük bir alanda uygulanmışken zamanla Finans Vakfı'nın desteği ile Anne-Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) kurulmuştur (Bekman, 2000; Kağıtçıbaşı ve diğerleri, 2005).

Bütünsel bir yaklaşımı benimseyen Anne-Çocuk Eğitim Programı, sadece çocuğu eğitim vermektense hem çocuğa hem de ailesine destek vermeyi amaçlamıştır. Aile içinde çocuğun gelişiminde annenin rolünün büyük olmasından dolayı eğitimin merkezine anne konulmuştur. Bu programın amaçları arasında hem çocuğun bilişsel ve psikososyal gelişimini desteklemek hem de ebeveynin rolünü arttırmak yer almaktadır. Bu sayede hem yetişkin eğitimi hem de çocuk gelişimi programı olmaktadır (Kağıtçıbaşı ve diğerleri, 2005).

Anne-Çocuk Eğitim Programında anneler halk eğitim merkezlerinde grup toplantı şeklinde 25 hafta süren ebeveyn eğitimine katılmışlardır. Eğitim üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde anneler önceden belirlenen tema üzerinde bir buçuk saat boyunca tartışır, düşünce ve deneyimlerini ifade ederler. İkinci bölümde Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Programı ile üreme sağlığı ve aile planlaması üzerine on beş dakika süren karşılıklı bilgi aktarımı yapılır. Son bölümde ise anneler küçük gruplara ayrılır, Zihinsel Eğitim Programı'nın alıştırma rollerini rol oynama metodu ile öğrenirler. Her annenin hem ebeveyn hem de çocuk rollerine girmesine özen gösterilir. Anne-Çocuk Eğitim Programında her grup yaklaşık 20-25 anneden oluşur ve her hafta oturum yaklaşık üç saat sürer. Bu eğitimin hem çocuklarda hem annelerde hem de anne-çocuk ilişkisinde olumlu etkileri olduğu ortaya konulmuştur (Bekman, 2000).

2.1.3.3. Ana-Baba Okulu Modeli

Ülkemizde yürütülen en eski sistemli ve programlı ebeveyn psiko-eğitim programlarından biri de 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü tarafından uygulanan Ana-Baba Okulu modelidir. Seminerler şeklinde yürütülen bu programda dar gelirli ailelere 32 saat süren ebeveynlik üzerine eğitimler verilmeye başlanmıştır. Daha sonra Ana-Baba Okulu 16 saatlik program ve 8 saatlik program olarak devam etmiştir (Yavuzer, 2006).

Ana-Baba Okulu 1989 yılında İstanbul'da uygulanmaya başlanmış daha sonra Ankara ve İzmir başta olmak üzere çeşitli illerde uygulanarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu programın genel amacı ise ebeveynlik tutumlarını geliştirmek, verimli iletişim yollarını öğretmek ve çocuğun gelişim özellikleri hakkında ebeveyne bilgi vermektir (Güzel, 2006).

2.1.3.4. Evlilik Okulu

İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü tarafından uygulanan bir diğer proje ise "Evlilik Okulu" projesidir. Evliliğe aday bireylerle evli bireylerin evlilik ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan bu projenin ana temaları ise eşler arası iletişimi kuvvetlendirmek, sorun çözme becerisini geliştirmek ve ebeveynliğe hazırlıktır. Düzenlenen ilk Evlilik Okulu çalışması

konferans şeklinde kalabalık bir gruba uygulanmış ve 34 saat sürmüştür. Konferansa sadece evli bireyler veya evliliğe aday bireyler katılmamış ayrıca okulun kendi öğrencileri de ilgi gösterip katılmışlardır (Yavuzer, 2019).

Evlilik Okulu tek başına bir ebeveyn psiko-eğitim programı olmasa da programda yer alan “ebeveyn adayların bebek beklerken yaşadıkları, erken çocukluk dönemi gelişim özellikleri, ebeveyn çocuk ilişkisi, ergenlik dönemi gelişim özellikleri, evlilik çocuk” başlıklı konularda bilgi vermesi nedeniyle projenin içinde ebeveyn psiko-eğitimine de yer verildiği görülmüştür.

2.1.3.5. Anne Destek Programı

3-6 yaş arasında çocuğu olan ve sosyoekonomik durumu düşük annelere ebeveynlik rollerinde destek olmak amacıyla AÇEV tarafından geliştirilen Anne Destek Programı, annelerin çocuk gelişimi üzerinde bilgi sahibi olmalarını sağlayarak çocuklarının gelişimlerini desteklemeleri ve çocuklarıyla etkili iletişim kurmaları konusunda annelere rehberlik eder. Program yaklaşık 15 kişilik grupla, 15 hafta boyunca, haftada 1 gün ve 2,5 saat süreyle uygulanır. Ek olarak, zaman zaman babaların da katıldığı ek oturumlar gerçekleştirilmektedir (“Anne Destek Programı”, y.y.).

AÇEV tarafından yürütülen Anne Destek Programı projelerden biri de Güney Doğu Anadolu Anne Destek Programı adı altında 2007 yılında Diyarbakır’da düzenlenmiştir. Anne Destek Programı’nın etkilerini belirlemek amacıyla 10 hafta süren bu araştırmada örneklem 200’ü kontrol grubu 200’ü deney grubu olmak üzere 400 kişiden meydana gelmiştir. Programın değerlendirilmesi için hazırlanan 95 soruluk anket ön test-son test biçiminde uygulanmıştır. Yapılan çalışmanın sonunda ebeveynin olumsuz davranışa gösterdikleri daha ılımlı ve öğretici olmuştur. Annelerin bağımsız iş yapabilme becerisi, çocuklarından memnuniyetleri, çocuklarına karşı ilgileri, çocuklarına sundukları çevresel uyaranların sayısı artmıştır. Ayrıca programın içerisinde yer alan sağlık ve hijyen konularında da deney grubundaki annelerin bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bekman ve Kağıtçıbaşı, 2008).

2.1.3.6. Baba Destek Programı (BADEP)

Baba Destek Programı (BADEP) 3-6 ve 7-11 yaş arası çocuğu olan babalara rehberlik ederek babaların çocuklarına karşı demokratik bir tutumlar geliştirmeleri ve çocuklarının iyi oluşları desteklemek amacıyla “*Babanın ilk işi çocuğudur.*” sloganıyla AÇEV tarafından geliştirilmiştir. BADEP, babaların çocuk bakımındaki sorumluluklarını fark etmeleri,

çocuklarıyla yakın ilişki kurabilmeleri, onlarla verimli vakit geçirebilmeleri ve şiddetsiz ebeveynlik yapabilmeleri konusunda babalara destek olmaktadır. Program toplam 15 oturumdan oluşmakta ve bu oturumların 13'ünde babalar 2'sinde ise annelerin katılımı ile haftada 1 gün ve akşam saatlerinde yürütülmektedir ("Baba Destek Programı", y.y.).

Baba Destek Programı süresince babanın rolü ve çocuğun üzerindeki etkisi, ebeveyn tutumları, etkin dinleme, ben dili, olumlu disiplin yöntemleri, çocuğun gelişim özellikleri gibi çeşitli konular ele alınır. BADEP çalışmasında sadece bilgi verici rehberlik yapılmaz. Bilgi paylaşımına ek olarak soru-cevap, canlandırma, ısınma oyunları gibi etkinlikler de yapılmaktadır. Ayrıca babalar sorun ve deneyimlerini grup ortamında paylaşabilmektedirler (Alibeyoğlu, 2004).

Ebeveyn psiko-eğitim çalışmalarına çoğunlukla annelerin katıldığı baba katılım oranının ise oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Genellikle babaların iş hayatında ve yoğun olması, çocuk bakım işleri ile yeterince ilgili olmamaları veya eğitim alan grupta kadınlar arasında azınlıkta kalmaları gibi etkenler babaların psiko-eğitim çalışmalarına katılma oranı azaltmaktadır (Şahan ve Ay, 2018). Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan İzleme ve Değerlendirme Raporu'na göre ebeveyn için düzenlenen Aile Okulu Programına katılan kadın kursiyer sayısı 705.359 iken erkek kursiyer sayısı 237.058 olarak gösterilmiştir (*İzleme ve değerlendirme raporu*, 2022). Benzer şekilde Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından düzenlenen Anne Destek Programı'na bu güne kadar katılan anne sayısı 348.338 iken Baba Destek Programı'na bu güne kadar katılan baba sayısı 58.506 olarak belirtilmiştir ("Anne Destek Programı", y.y.; "Baba Destek Programı", y.y.).

2.1.4. Ebeveyn Psiko-eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanının Önemi

Ebeveyn psiko-eğitiminde çeşitli konular farklı disiplinler tarafından araştırılmış ve bu kavram farklı bilim alanlarında farklı isimlerle kullanılmıştır. Örneğin ebeveyn psiko-eğitimi yerine kullanılan aile eğitimi kavramı daha çok okul öncesi eğitimi ve özel eğitim alanlarında yürütülen araştırmalarda tercih edilmiştir. Ebeveyn psiko-eğitim programlarının uygulandığı alanlardan biri olan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında ise ebeveyn psiko-eğitimi kavramı yerine "aile rehberliği" kavramı tercih edilmektedir (Hamamcı ve Sevim, 2004).

Dünya'da ve Türkiye'de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanı ve bu alanın kapsamı üzerinde çeşitli tartışmalar yer almaktadır. Türkiye'de bu alan Psikolojik Danışmanlık

ve Rehberlik (PDR), Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD), Eğitimde Psikolojik Hizmetler (EPH) gibi farklı bölüm ya da program isimleriyle açılmıştır (Bilgin, 2000). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanı okul psikolojik danışmanlığı, ruh sağlığı danışmanlığı, aile ve evlilik danışmanlığı, kariyer danışmanlığı ve rehabilitasyon olmak üzere alt alanlara ayrılmaktadır (Keldal ve Bilge, 2016). Aile rehberliği ve danışmanlığı alt alanında “etki, aile içi iletişim, ana-baba eğitimi, evlilik öncesi psikolojik danışma vb.” konularda dersler almaktadır (YÖK, 2018).

Ebeveyne yönelik rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri bilgi verici danışmanlık, psikoterapötik çalışmalar ve ebeveyn psiko-eğitimi olmak üzere üçe ayrılabilir. Bilgi verici danışmanlıkta ihtiyaç duydukları konularda ebeveyne rehberlik edilmektedir. Örneğin çocuk gelişimi özellikleri, çocukla etkili iletişim, çocuklarda davranış bozuklukları gibi konularda bilgi yazılı ve sözel yollar ile aktarılabilir. Psikoterapötik çalışmalar yoluyla ebeveynin yaşamış oldukları duygusal problemler ele alınabilir veya ebeveynde görülen depresyon, stres, kaygı bozukluğu gibi ruh sağlığı bozukluklarına karşı ebeveyne psikolojik destek sağlanabilir. Ebeveyn psiko-eğitimi hizmetinde ise ebeveyne bilgi verici danışmanlıkta ele alınan konular çeşitli ebeveyn psiko-eğitim programları yoluyla öğretilir (Tekinarslan, 2019).

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanı mezunu olan psikolojik danışmanlar, ebeveyn ve çocukları için etkili bir bilgi kaynağıdır. Söz konusu ebeveynin bilgi kaynakları olduğunda ebeveynin en çok yararlandıkları bilgi kaynaklarından birisi de okullarda yer alan okul psikolojik danışma ve rehberlik servisi hizmet veren psikolojik danışmanlardır. Ebeveyn çocuklarıyla ilgili problemler yaşadıklarında rehberlik ve psikolojik danışmanlık servisine başvurabilmektedir. Ebeveynin rehberlik gereksinimi duydukları alanlar genel olarak akademik problemler, sosyal problemler, psikolojik ve duygusal problemler olarak sınıflandırılabilir. Ebeveynin büyük bir çoğunluğu rehberlik ve psikolojik danışmanlık servisine başvurmadığını ifade ederken, başvuran ebeveynin çoğunluğu ise aldıkları yardımı kısmen yeterli gördüklerini ifade etmişlerdir (Belur, 2014).

2.2. SİSTEMATİK İNCELEME İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda sistematik inceleme ile ilgili alanyazında yer alan tanım ve açıklamalara yer verilmiştir. Sistematik incelemenin tanımı, aşamaları ve Türkiye’de ebeveyn eğitimi üzerine

yapılmış sistematik inceleme örneklerine yer verilmiştir. Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında sistematik inceleme yönteminin kullanımının önemi üzerinde durulmuştur.

2.2.1. Sistematik İncelemenin Tanımı

Sistematik incelemeler, bir araştırma sorusunu cevap bulabilmek amacıyla alanyazındaki tüm yüksek kalitedeki araştırma delillerini dikkatlice araştıran, inceleyen, belirleyen, onların niteliğini değerlendiren ve sentezleyen, titizlikle tasarlanmış ve yürütülmüş alanyazın incelemeleridir (Torgerson ve diğerleri, 2017). Gough ve diğerleri (2012)’e göre sistematik incelemeler birincil araştırma çalışmalarından bilgi toplama ve bir araya getirme sanatı ve bilimidir. Sistematik inceleme kısaca “sistematik, açık ve hesap verebilir yöntemler kullanılarak alanyazının gözden geçirilmesi” olarak tanımlanabilir. Sistematik incelemede tüm dengeli yöntem kullanılarak önceden belirlenmiş sorulara yanıtlar arayarak ilgili teori test edilir. Böylece incelenen konunun var olan bireysel araştırma parçalarından daha kapsamlı ve güvenilir bir resmine ulaşmak hedeflenir. Karaçam (2013)’e göre ise sistematik inceleme “alanında uzman kişiler tarafından elde edilebilir en iyi araştırma kanıtını belirlemek için benzer yöntemler ile yapılmış çok sayıda araştırmanın yapılandırılmış ve kapsamlı bir sentezi”dir. Sistematik incelemeler üzerine standart bir tanım olmaması ile birlikte farklı çalışmalarda “sistematik arama” veya “sistematik derleme” gibi farklı şekillerde de ifade edildiği görülmektedir.

2.2.2. Sistematik İncelemenin Önemi

Alanyazında başta sosyal ve sağlık bilimleri olmak üzere pek çok kaliteli çalışmalar yer almaktadır. Bunun yanı sıra yöntemsel veya kavramsal sınırlamalara sahip güvenilirlikleri düşük olan araştırmalara da rast gelinmektedir. Kimi zaman da bir araştırmanın tasarlanmasında, yürütülmesinde veya rapor edilmesinde gerekli kalite yakalanmış olsa da tesadüfen atipik bulgulara erişilmiş olabilir. Elde edilen bu bulgulardan yola çıkarak genelleme yapmak bilimselliğe aykırıdır. Bundan dolayı, bireysel yürütülmüş çalışmalar veya sınırlı çalışma grupları yerine araştırılacak konu ile ilgili mevcut tüm güvenilir çalışma bulgularını bir araya toplamak elde edilen yeni bulguların daha bilimsel olmasına olanak sağlar. Buna ek olarak bütün araştırmacılardan araştırdıkları konu hakkında alanyazında yer alan tüm güvenilir çalışmaları bir araya getirmelerini beklemek de işlevsellikten uzak olabilir. Tüm bu nedenlerden dolayı belli zaman aralıklarında düzenli bir şekilde sistematik inceleme yöntemli çalışmalar yapmak alan yazıda kanıta dayalı karar vermede önemli bir rol oynar (Gough ve diğerleri, 2012; E. Yılmaz ve Çöl, 2014; Yuvaç ve Akaltan, 2022).

Bütün bilim alanlarında olduğu gibi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yapılan çalışmaların da belirli periyotlarla incelenmesi gerekmektedir. Bu sayede bu alanda yapılan çalışmalarda var olan güncel eğilimler ortaya çıkarılmış olur. Buna ek olarak bu incelemeler sayesinde alanda ne tür yeni araştırmalara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmış olur.

2.2.3. Sistematik İncelemenin Diğer İnceleme Türlerinden Farkı

Bilimsel araştırmalarda derleme çalışmaları geleneksel inceleme (traditional, narrative review), sistematik inceleme (systematic review) ve meta-analiz (meta-analysis) olmak üzere üçe ayrılır. Geleneksel incelemede belirli bir konuda yayınlanmış çalışmaların bir araya getirilip bulgu ve sonuçları sentezlenir. Bu araştırmalarda derlemeye dâhil edilen çalışmalar çoğu zaman belirli bir yöntem takip edilmeden derleme çalışmasını yürüten çalışmacının inisiyatifine göre bir araya getirilir. Geleneksel inceleme çalışmaları sübjektif olabilir ve yanlılık içerebilirler. Bu tür araştırmalarda inceleme metodu, protokolü, dâhil etme kriterleri belirli değildir. Bu inceleme türünde alanyazın incelemesi yetersiz olabilir veya geleneksel inceleme yapan araştırmacı tarafından araştırma lehine bulgular bir araya getirilebilir. Geleneksel incelemede elde edilen sonuçlar, araştırmacıdan araştırmacıya göre değişiklik gösterebilmektedir. Bilimsel bir çalışma olarak görmenin zor olduğu geleneksel inceleme çalışmaları kanıt piramidinde de yer almamakta veya en alt basamakta değerlendirilebilmektedir (Çınar, 2021; Gough ve diğerleri, 2012; Harris ve diğerleri, 2014; K. Yılmaz, 2021)

Sistematik incelemeler açık, şeffaf ve tekrarlanabilir modellere ve yöntemlere sahip olan bilimsel incelemelerdir. Bu yöntemin önceden belirlenmiş protokolü ve sahip olduğu özellikleri sayesinde herhangi bir potansiyel yanlılığın önüne geçilmiş olur. Bu sayede araştırmacıların kapsamlı ve tarafsız bir şekilde alanyazına erişmesine olanak sağlar. Alanyazında bir konuda yapılmış çalışmaları bir araya getirip sentezleyerek kanıta dayalı çalışmayı artırabilirler (Torgerson ve diğerleri, 2017). Sistematik incelemeler objektif olup yanlılıktan uzak olması, önceden belirlenmiş bir çalışma metodu, protokolü ve dâhil etme hariç tutma kriterlerinin olması, alanyazında yer alan mevcut bütün kaliteli çalışmaları bir araya getirmesi ve başka araştırmacılar tarafından da tekrar edilebilmesi bakımından geleneksel incelemeden ayrılır.

Sistematik incelemeler ile meta-analizler karşılaştırıldığında bazı benzer özelliklere sahip olması nedeniyle zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da sistematik incelemeler ile meta-analizler aynı değildir. Tıpkı sistematik incelemelerdeki gibi kanıt piramidinin en üst

basamağında yer alan meta-analiz yönteminde, sistematik incelemeden farklı olarak dâhil edilen araştırmaların bulguları istatistiksel yöntemlerle bir araya getirilip istatistiksel analizi yapılır (Karaçam, 2013). Meta-analizler daha çok nicel değerlendirmeler için kullanılır. Ayrıca meta-analiz çalışmasında sistematik incelemeden farklı olarak önceden belirlenmiş konu ile ilgili alanyazında yer alan dâhil etme kriterlerini taşıyan bütün çalışmaların dâhil edilmesi zorunda değildir. Bu nedenle her meta-analiz bir sistematik inceleme olmayabilir. Ayrıca sistematik inceleme ile elde edilen verilerin istatistiksel yöntemlerle bir araya getirilmesi her zaman mümkün olmadığı için her sistematik incelemeden de bir meta-analiz çalışması yapılması mümkün olmayabilir (Harris ve diğerleri, 2014).

Türkiye’de Sosyal Bilimlerde ve Eğitim Bilimlerinde sistematik inceleme, meta-analiz ve derleme çalışmalarında bir artış gözlemlenmektedir. Lakin bu artış genelde “tarama” modeline göre yapıldığı için “sistematik inceleme” yapılan çalışma sayısı oldukça azdır. Ayrıca alanyazında bir kavram kargaşasının da yer aldığı görülmektedir. Bu tür yöntemlerle incelenmiş çalışmalarda “meta-analiz, sistematik derleme, sistematik inceleme, derleme, içerik analizi” gibi çok çeşitli kullanımlar yer almaktadır. (K. Yılmaz, 2021).

2.2.4. Sistematik İncelemenin Aşamaları

Sistematik incelemeler güçlü bir kavramsal çerçeve gerektirir. Bir konuda sistematik inceleme yapmak temelde üç ana faaliyeti içerir: Konuyu tanımlama, araştırma raporlarını değerlendirme ve ilgili bulguları tutarlı bir şekilde sentezleme (Gough ve diğerleri, 2012). Bunlara ek olarak dezavantajların uygun prosedürler ile ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi gerekmektedir. Araştırmada yanlılığı en aza indirmek için çalışmaların tanımlanmasında, seçilmesinde, sentezlenmesinde ve özetlenmesinde sistematik yöntemler kullanılır. Bu yöntemler önceden planlanır. Sistematik bir incelemenin aşamaları şu şekildedir (Torgerson ve diğerleri, 2017):

- a) Araştırma sorusu
- b) Protokol
- c) Dâhil etme ve hariç tutma kriterlerini belirlemek
- d) Kodlama
- e) Kalite değerlendirmesi
- f) Sentez
- g) Rapor yazma

2.2.4.1. Araştırma sorusu

Sistemik inceleme yaparken atılması gereken ilk adım açık, net, anlaşılır ve yapılandırılmış bir şekilde araştırma sorusunu tanımlamaktır. Araştırma soruları kanıta dayalı uygulamaların arkasında itici güçtür (Çınar, 2021). Standart bir sistemik inceleme sorusu PICO(S) modeline göre oluşturulmalıdır (Çınar, 2021; Torgerson ve diğerleri, 2017; Yuvaç ve Akaltan, 2022). Bu model ile araştırma sorusunun çerçevesi ortaya konulmuş olur. PICO(S) modelinin bir arama stratejisi olarak kullanımı sistemik incelemenin kalitesini artırmaktadır. Bu modelin ismi “population (katılımcı türü)”, “interventions (müdahaleler)”, “comparators (karşılaştırma grupları)”, “outcomes (sonuçlar)” ve “study (araştırma desenleri)” kelimelerinin baş harflerinden oluşturulmuştur (Çınar, 2021).

2.2.4.2. Protokol

Sistemik incelemelerde bir protokolün hazırlanması önemli bir bileşendir. Araştırmanın her aşaması dikkatli bir şekilde planlanır ve önceden açıkça ifade edilir. Bu sayede araştırmanın hesap verilebilirliğinin ve tutarlılığının artırılması sağlanır ve önyargı en aza indirilir. Buna ek olarak araştırmanın açık bir plan dâhilinde sürdürülmesi, araştırma sürecinde atılacak adımların belirlenmesi sağlar (Moher ve diğerleri, 2015). Araştırmada yanlılık ihtimalini azaltmak için araştırma sorusu ve araştırmanın kapsamı, dâhil etme ve hariç tutma kriterleri, araştırma yöntemleri, kodlama (veri özetleme), dâhil edilen çalışmaların hangi kriterlere göre dâhil edileceği gibi aşamalar önceden protokol yoluyla belirlenmelidir. Çünkü bir sistemik incelemenin güvenilirliği kısmen, sistemik gözden geçiren araştırmacıların buldukları çalışmalara ve hazırladıkları planları takip etme becerisine bağlıdır (Gough ve diğerleri, 2012).

2.2.4.3. Dâhil etme ve hariç tutma kriterleri

Sistemik incelemelerde hangi araştırmaların dâhil edileceği ve hangi araştırmaların hariç tutulacağı önceden belirlenmiş kriterlere göre formüle edilmelidir (Çınar, 2021; Torgerson ve diğerleri, 2017). Sistemik inceleme yaparken alanyazını en iyi temsil eden kanıtları sentezleyebilmek için öncelikle yüksek düzeyde kanıt içeren çalışmalar dâhil edilmelidir. Buna ek olarak alanda yeteri kadar yüksek kalitede çalışma yapılmamış ise daha sonra düşük düzeyli çalışmalar da incelemeye dâhil edilebilir (Çınar, 2021).

Alanyazındaki çalışmaları görüntüleme sürecinde dâhil etme kriterlerine uyan çalışmalar üç adımda tespit edilebilir: Ön görüntüleme, ilk aşama görüntüleme ve ikinci aşama görüntüleme. Ön görüntülemeye görüntülenen çalışmaların çabucak ve kolaylıkla incelenebilmesi için filtreleme çalışmaları yapılır. İlk aşamada görüntülemeye görüntülen

Çalışmaların başlık ve özetleri incelenir. İkinci aşama görüntülemeye ise çalışmaların tamamı incelenir ve değerdendirme alınır (Torgerson ve diğerdeleri, 2017).

2.2.4.4. Kodlama (Veri Özetleme)

Sistematiğ inceleme yaparken ilgili konuda yapılmış çalışmaları sınıflandırmak, çalışmaların hangi konuda ve yöntemle araştırıldığı hakkında yapılandırılmış bir şekilde bilgi toplamak ve sentezlemek için kodlama kullanılır. Önceden belirlenmiş kodlama araştırılan çalışmaların ayrıntılarını yakalama, düzenleme ve sunma konularında çalışmacıya yön göstermiş olur. Buna ek olarak kodlama, incelenen çalışmaların dâhil edilmesi veya hariğ tutulmasının yanında kalite ve uygunluk değerdendirmesi için veri toplanmasında da rol oynar. Bu nedenle, sistematiğ inceleme yapan araştırmacılar için inceleme yaptıkları çalışmalarla ilgili bilgileri ilk tanımlandıkları andan itibaren toplamaları ve tanımlamaları yarar sağlayabilir. Alanyazın taramalarında çoğ u zaman sistematiğ incelemede kullanılacağından çok daha fazla araştırmaya erişilir. Bu aşamada kodlama, hangi araştırmanın incelemeye uygun olduğunu veya hangilerinin olmadığını ortaya çıkarır. Buna ek olarak ayrıntılı kodlama, dâhil edilen çalışmaların nasıl değerdendirileceğini ve ilgili araştırmalarda nelerin yakalanması gerektiğini de belli ederek araştırmacı için incelemeyi daha sistemli ve güvenilir bir hale getirir (Gough ve diğerdeleri, 2012).

2.2.4.5. Uygun verilerin seçimi ve kalite incelemesi

Bir alanyazın incelemesinde erişilen araştırmaları tümü aynı nitelik ve kalitede bilgi içermediğ i için elde edilen çalışmaların hem amaca uygun olup olmadığına karar vermek hem de bu çalışmaların kalitesini değerdendirebilmek için belirli ölçütlere gereksinim duyulur. Bir sistematiğ incelemenin kalitesini yükseltmek için incelemeye dâhil edilecek araştırmaların da yüksek kalitede olmasına dikkat edilmelidir (Çınar, 2021). Çünkü dâhil edilen çalışmaların kalitesi yürütölen sistematiğ incelemenin de sonucu ve kalitesini değıştirecektir (Gough ve diğerdeleri, 2012). Kalite incelemesi yapmak için bir değerdendirme aracı geliştirilip kullanılabilir veyahut metodolojik olarak yüksek kalite olduğ u kabul edilen yöntemleri kullanan araştırmalar derlenebilir.

2.2.4.6. Sentez

Sistematiğ incelemede sentez, sadece alanyazındaki çalışmaların bulgularını sıralayan bir liste değildir aynı zamanda ‘bağlantılı bir bütün’ oluşturmak için birincil çalışmalardan elde edilen verilerin harmanlanmasını da içerir. Dâhil etme ve hariğ tutma kriterleri yoluyla nihai olarak elde edilen çalışmaların analizi için veri toplama formları, yazılı kağıt kontrol listeleri veya Excel gibi elektronik tablo uygulamaları kullanılabilir. Sistematiğ incelemelerde veri

çıkarmaya başlamak için genel bir şablon kullanılsa bile her sistematik incelemenin araştırdığı konu ve çalışma kriterleri bakımından özelleştirilmesi gerekmektedir (Harris ve diğerleri, 2014).

2.2.4.7. Rapor yazma

Sistematik incelemeler ve meta-analizler için rapor yazma sırasında standartizasyonu ve inceleme kalitesi korumak ve değerlendirmek için PRISMA (The Preferred Reporting Items For Systematic Reviews and Meta-Analysis) Bildirimi temel olarak kullanılabilir. PRISMA Bildirimi toplam 27 maddeden oluşan bir kontrol listesinden ve 4 aşamalı bir akış şemasından meydana gelmektedir. Sağlık Bilimleri alanında çok yaygın olarak kullanılan bu rehber bütün çalışma alanlarında da kullanılabilir. Araştırmacıların, çalışmalarının modelini kurmada, yönetmede ve raporlanmasında PRISMA kontrol listesinin kullanılması önerilmektedir (Çınar, 2021; Torgerson ve diğerleri, 2017). Sistematik inceleme yapılırken PRISMA kontrol listesinin kullanılması hem sistematik incelemenin kalitesini artırmakta hem de uluslararası standart sağlanabilmektedir. PRISMA bildirimi, yapılacak araştırmaların daha şeffaf bir şekilde yürütülmesine, kalite kontrolünün sağlanmasına, kıyaslanıp değerlendirilmesine ve yayın standartlarının sağlanmasına destek olur (Harris ve diğerleri, 2014).

2.2.5. Türkiye’de Ebeveyn Psiko-eğitimi Üzerine Yapılmış Sistematik İncelemeler

Türkiye’de ebeveyn psiko-eğitimi üzerine yapılmış sistematik incelemeler araştırıldığında alanyazında iki durum dikkati çekmektedir. İlki ebeveyn psiko-eğitim programlarının yine aile eğitimi, aile rehberliği vb. biçimde farklı şekilde ifade edilmesidir. İkincisi ise bu konu üzerinde yapılmış kapsamlı ve PRISMA kriterlerine uygun sistematik bir incelemenin bu çalışmanın araştırmacısı tarafından bulunamayışdır. Yapılan incelemeler sonucunda ebeveyn psiko-eğitimi üzerine çok az sayıda yapılmış derleme ve içerik analizi çalışmalarına ulaşılabilmektedir. Erişilebilen çalışmalardan 3 tanesi (Genç, Turhan ve Tanhan, 2021; Ç. Kılıç, 2018; Fatma Tezel-Şahin ve Kalburan, 2009) yurtdışındaki programları inceleyip tanıtırken, yurtiçi çalışmaları inceleyen çalışma sayısı 4 (Ç. Kılıç, 2010; Öztürk ve Parlar, 2022; Tavit ve Karasu, 2013; Tayan ve diğerleri, 2019), hem yurtiçi hem yurtdışı çalışmaları derleyen çalışma sayısı 2 (Hamamcı ve Sevim, 2004; Türk-Kurtça, 2022), ebeveyn psiko-eğitimi üzerinde genel bilgilendirme yapan çalışma sayısı 1 (Arslan, Ulaş ve Coşkun, 2020) olarak bulunmuştur. Bu çalışmalardan sadece bir tanesi (Hamamcı ve Sevim, 2004) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yazılmış bir derleme çalışmasıdır. Erişilebilen derleme ve içerik analizi çalışmaları şu şekildedir:

Hamamcı ve Sevim (2004)'in yaptığı derleme çalışmasında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında aile psiko-eğitime ilişkin kavramlar ile yurtiçi ve yurtdışındaki ebeveyn psiko-eğitim programları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Yapılan derleme çalışmasının sonucunda Türkiye’de sistematik ve yaygın bir şekilde uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programları Ana-Baba Okulu, Erken Destek Projesi ve Aile Çocuk Eğitim Programı’dır. Bu programlar psikoloji, çocuk gelişimi ve eğitim bilimleri olmak üzere farklı bilim dalları tarafından geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu programlar dışında kalan ebeveyn psiko-eğitim programları daha çok yüksek lisans ve doktora çalışmalarında yürütülmüş ve sınırlı kalmıştır. Ayrıca bu araştırmada ailelerin eğitim gerektiren gereksinimlerinin belirlenmesi ve bu gereksinimlere yönelik de farklı kuramsal temellere dayanan yeni psiko-eğitim programlarının gerekliliği vurgulanmıştır.

Tezel ve Kalburan (2009)'nın yaptığı derleme çalışmasında yurtdışında 2000-2007 yılları arasında uygulanan çeşitli aile eğitim programlarının yürütüldüğü 21 araştırma bir araya getirmiştir. Bu çalışmalar yıl, amaç, örneklem, uygulanan programın içeriği ve uygulanışı, yöntem ve sonuçlar şeklinde kodlanmıştır. Araştırma sonucunda uygulanan eğitim programlarının ebeveynlik davranışlarında olumlu gelişmeler olduğu, ebeveynlik stresinin azaldığı ve ebeveynin özyeterlik duygularının arttığı, ebeveynin çocukla iletişim ve çocuk bakımı konularında farkındalıklarının arttığı bulunmuştur. Ayrıca çalışmada hangi eğitim seviyesinde ve sosyoekonomik düzeyde olursa olsun ebeveynin çeşitli konularda ebeveyn eğitimine ihtiyaçları olduğu ifade edilmiştir.

Tayan, Gedik, Morkoyunlu, Sözbilir ve Konyalıoğlu (2009)'un yaptığı derleme çalışmasında Türkiye’de 2003-2017 yılları arasında yayımlanmış 50 makale incelenmiş, ebeveyn-çocuk ilişkisini inceleyen bu makaleler üzerinde tematik içerik analizi yapılmıştır. Bu çalışmalar ele aldıkları konular, araştırma yöntemleri, yayın yılları, yayın dili, nitel araştırma konularında odaklanılan problemler, veri toplama araçları, örneklem/çalışma grubu ve veri analiz yöntemleri şeklinde kodlanmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye’de ebeveyn-çocuk ilişkisini ele alan çalışmaların daha çok ebeveyn üzerinde yürütüldüğü görülmüştür. Ayrıca ebeveyn-çocuk ilişkisini araştıran çalışmaların sayısını artış göstermesine rağmen yetersiz olduğu ifade edilmiştir.

Kılıç (2010)'un yaptığı derleme çalışmasında erken çocukluk eğitimde Türkiye’de uygulanan aile eğitim programları incelenip aile eğitiminin önemi, niteliği, yöntemleri ve

sağladıkları yarar konusunda bilgiler verilmektedir. Türkiye’de uygulanmakta olan en yaygın katılımlı 3 aile eğitim programı (Anne Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP), Baba Destek Eğitimi Programı(BADEP), 0-6 Yaş Benim Ailem Aile ve Çocuk Eğitimi Programı) detaylı incelenmiştir. Bu programlar tanım, tarihçe, çalışma grubu, uygulama yöntemi, süre, içerik, uygulandığı diğer kurumlar ve yaygınlık olarak kodlanmış ve incelenmiştir. Daha sonra bu eğitim programları üzerinde Türkiye’de yapılmış diğer çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye’de erken çocukluk döneminde aile eğitim uygulamalarının geçmişin uzun olmadığı ama son yıllarda bu konuda çalışmaların bir gelişim gösterdiği ifade edilmiş, aile eğitimi konusunda dikkate alınması gereken bazı problemlere çözüm önerileri sunulmuştur.

Tavil ve Karasu (2013)’ün yaptığı meta-analiz çalışmasında özel eğitim alanında Türkiye’de uygulanmış aile eğitimi çalışmaları derlenip etki büyüklüğü hesaplaması ve kullanılan bağımsız değişkenlerin etkililik düzeyi hesaplanmıştır. Bu araştırmada tam deneysel, yarı deneysel ve tek denekli çalışmalar bir arada incelenmiştir. Dâhil etme kriterlerine ulusal ya da uluslararası hakemli dergilerde basılmış olma koşulu yer alırken yüksek lisans ve doktora tezleri hariç tutulmuştur. Tarama terimleri kullanılarak yapılan çalışmada 50 yayına ulaşılmış bunlardan dâhil etme kriterlerini karşılayan 8 yayın üzerinde analiz yapılmıştır. Yapılan incelenmeler sonucunda bu çalışmanın ailelere bilgi ve beceri öğretmeyi hedeflediği görülmüştür. 5 çalışma tek denekli yürütülürken, 3 çalışma ise gruba dayalı deneysel ve yarı deneysel yöntemle yürütülmüştür. Araştırma bulgularına göre aile eğitimlerinin istenilen davranış değişikliğine yol açtığı görülmüştür. Aile eğitimine katılan ebeveynin büyük çoğunluğu annelerden oluşurken baba katılımının düşük olduğu, çok az bir kısmının ise büyükanne-büyükbabalardan oluştuğu ifade edilmiştir. Ayrıca özel eğitimde aile eğitimin programlarının sayısının az olduğu ve bu alanda bu eğitimlerinin önemli bir ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

Kılıç (2018)’ın yaptığı derleme çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri’nde ebeveyn eğitiminde geniş ölçekte uygulanan 5 erken müdahale programı üzerinde bilgi verilmektedir. Bu programlar çalışma grubunun özellikleri, yürütülen programın amaçları, uygulandığı yer, örneklem sayısı, program süresi, uygulama yöntemi, programın içeriği ve sonucuna göre kodlanmıştır. Yapılan derleme çalışmasının sonucunda bu programların farklı ihtiyaç gruplarının farklı ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmış alt programlara ayrıldığı, farklı yöntem ve teknikler kullanılarak eğitimlerin yürütüldüğü tespit edilmiştir. Derlenen araştırmaların sonuçlarına göre uygulanan ebeveyn eğitim programlarının hem ebeveyn hem de çocuklar

üzerinde çeşitli olumlu etkiye neden olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye’de uygulanacak ebeveyn psiko-eğitim programlarının da hazırlanırken hem ulaşılacak hedef kitlenin hem de uygulanacak yöntem ve tekniklerin çeşitlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Arslan, Ulaş ve Coşkun (2020)’un yaptığı derleme çalışmasında özel eğitim alanında ebeveyn eğitime yönelik çalışmalar ışığında ebeveyn eğitime yönelik genel bir çerçeve çizmek amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışmanın içeriği ebeveyn eğitimi, özel eğitim gerektiren çocukların aileleri, onların ihtiyaçları ve tepkileri, ebeveyn eğitim programları ve ebeveyn katılım çalışmaları ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yerinden oluşmaktadır. Yapılan derleme çalışmasının sonucunda özel gereksinimli çocukların normal çocuklardan farklı ihtiyaç ve eğitime ihtiyaçları olduğu, bu çocuklara sahip ailelerde çeşitli tepkiler (öfke, inkar, kızgınlık, kabul vb.) görüldüğü, bu çocukların ailelerin eğitime katılması gerektiği ve bu ailelerin desteklenmesi gerektiği belirlenmiştir.

Genç, Turhan ve Tanhan (2021)’in yaptığı çalışmada koronavirüs ve benzer afetlerin ailelere olan etkileri ve bu kişilere yönelik uygulanabilir eğitim ve tedavi programlarının araştırılması ve çevrimiçi uygulanabilir bir aile-odaklı eğitim modeli önerisi sunmak hedeflenmiştir. Çalışmanın amacına uygun olan yurtdışında uygulanmış 4 farklı model eğitim programı incelenmiş daha sonra Türkiye’de salgı gibi bir afet döneminde ailelere uygulanabilecek tedavi modellerinin mevcut olmadığı ifade edilip 6 oturumlu bir eğitim modeli önerisi sunulmuştur. Etkililiğin sınanmamış olması nedeniyle bu modelin işlevselliği hakkında bilgi sunulmamaktadır.

Türk-Kurtça (2022)’in yaptığı derleme çalışmasında cinsel istismara yönelik bilgilendirme yapmak, ebeveynin önleme çalışmalarındaki rolünü ortaya koymak ve ebeveynin de yer aldığı cinsel istismarı önleme programları hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. Bu araştırmada yurtdışında veya yurtiçinde uygulanan 5 ebeveyn odaklı cinsel istismar programlarının içeriği ve yöntem/teknikleri üzerinde analiz çalışması yapılmıştır. Yapılan derleme çalışmasının sonucunda derlenen programlarının büyük bir kısmının birkaç saatlik programlar olduğu, kısa süreli hazırlandığı veya sadece materyal paylaşımı şeklinde sunulduğu görülmüştür. Ayrıca bu çalışma programlarının etkililiği sınanmamış sadece programlar hakkında kısa tanıtım yapılmıştır.

Öztürk ve Parlar (2022)’in yaptığı derleme çalışmasında akademik alanda aile eğitimi alanında yazılmış lisansüstü tezlerin sistematik bir özetini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu

araştırmada YÖKTEZ’de yapılan taramalar sonucunda 1998-2019 yılları arasında aile eğitimi konusunda yazılmış tezler bir araya getirilmiş ve analizi yapılmıştır. Erişilebilen 23 adet tezin 16 tanesi yüksek lisans, 5 tanesi doktora ve 3 tanesi ise tıpta uzmanlık türünde tezlerdir. Bu çalışmalar 17 tane araştırma sorusuna göre sınıflandırılmıştır. Yapılan derleme çalışmasında en çok Eğitim Bilimleri Enstitüsünde aile eğitimi üzerine tezlerin hazırlandığı, en çok kadın çalışmacıların bu alanda çalıştığı, tezlerin daha çok doçent doktor unvanına sahip danışmanlar eşliğinde yürütüldüğü, daha çok Eskişehir ve Ankara illerinde yer alan üniversitelerde okuyan öğrenciler tarafından yazıldığı görülmüştür. Ayrıca en çok özel eğitim alanında yürütülen bu çalışmaların çoğunluğunda en çok problem yaşanan konular üzerinde durulduğu görülmüştür.

2.2.6. Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanında Yapılmış Sistemik İncelemeler

Alanyazında popülerliği her geçen gün artan sistemik inceleme yöntemi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında da artmaya başlamıştır. Yapılan alanyazın inceleme çalışmalarında psikolojik danışmanlar tarafından yürütülmüş 15 sistemik inceleme çalışmasına erişilmiştir. Bu çalışmalardan 13 tanesi dergi makalesi olarak yayımlanmıştır (Bolat, 2023; Çarkıt, 2019; Güven ve Aslan, 2018; Güven, Aslan ve Akyol, 2015; Güven, Kısaç, Ercan ve Yalçın, 2009; Güven, Özhan, Kaynak ve Demirtaş, 2018; Hamamcı ve Sevim, 2004; Keldal ve Bilge, 2016; C. Kılıç, 2020; Seçer, Ay, Ozan ve Yılmaz, 2014; Teke ve Avşaroğlu, 2022; Türk ve Cihangiroğlu, 2018; Zorbaz, Kızıldağ ve Volton-Acar, 2016). Yüksek lisans tezi olarak yayımlanan çalışma sayısı ise 2 olarak bulunmuştur (Aksoy, 2023; Kurtoğlu, 2022). İlk olarak Türkiye’deki aile rehberliği çalışmalarının derlendiği geleneksel inceleme çalışması Hamamcı ve Sevim tarafından 2004 yılında Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisinde yayımlanmıştır. Yine aynı dergide 2009 ve 2014 yıllarında derleme ve içerik analizi çalışmaları yayımlanmıştır. 2015 yılından itibaren geleneksel inceleme ve sistemik inceleme çalışmalarında artış olduğu görülmüştür. Her yıl ortalama 2 sistemik inceleme çalışmasının yürütüldüğü ve bunların Türkçe olarak yayımlandığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmalardan 4 tanesi dergi makalelerini, 6 tanesi lisansüstü tezleri, 5 tanesi ise ikisinin bir arada olduğu karma grupları incelemiştir. Lisansüstü tezlerin incelediği çalışmalardan 2 tanesi sadece doktora tezlerini derlemişken, 4 tanesi ise yüksek lisans ve doktora çalışmaları arasında bir ayırım yapmamıştır. Bu derleme ve sistemik inceleme çalışmaların çoğu Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi’ndeki çalışmaları çeşitli konu ve kriterlere göre incelemiştir. Bunun dışında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık araştırma eğilimleri, grup çalışmaları, saldırganlık, internet bağımlılığı, süpervizyon, yaratıcı düşünme ve çevrimiçi psiko-eğitim

programları gibi değişkenler üzerinde çalışmışlardır. Sistematik inceleme çalışmalarında en çok Mehmet Güven isimli yazarın çalışmalarına (Güven ve Aslan, 2018; Güven ve diğerleri, 2009, 2015, 2018) atıfta bulunulduğu gözlemlenmiştir.

Bu alışmalar her ne kadar sistematik incelemeler yoluyla bilimsel çalışmalarda kanıta dayalı bilgiyi desteklese de hiç biri sistematik inceleme rehberi olan PRISMA Bildirime uygun bir şekilde raporlanmamıştır. Bu alışmanın PRISMA Bildirimine uygun bir şekilde raporlanması bundan sonra yürütülecek sistematik inceleme çalışmalarına öncülük edeceği umulmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini sistematik olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın bu kısmında araştırmanın yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri çözümlemesi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini belirli kıstaslara göre incelemeyi amaçlayan bu tez çalışması sistematik inceleme türündedir.

Sistematik incelemeler, önceden belirlenmiş bir araştırma sorusuna yine önceden belirlenmiş kriterlerle cevap bulabilmek amacıyla, alanyazında var olan bütün kaliteli araştırmaları belirleyip bir araya toplayan alanyazın incelemeleridir. Sistematik inceleme kısaca *“sistematik, açık ve hesap verebilir yöntemler kullanılarak alanyazının gözden geçirilmesi”* olarak tanımlanabilir (Torgerson ve diğerleri, 2017).

Bu araştırma sistematik inceleme için güncel olarak yayınlanan PRISMA bildirimine (The PRISMA statement: an updated guideline for reporting systematic reviews) (Page ve diğerleri, 2021) göre hazırlanmıştır. Bir rehber niteliğinde hazırlanmış bu bildirim, bir sistematik inceleme çalışmasının bütün aşamalarının nasıl olması gerektiği konusunda araştırmacılara yol gösterir. Bu yolla sistematik incelemelerin şeffaflığı, kalite kontrolü, değerlendirmesi ve yayın standartlarının korunmasında araştırmacılara destek olur (Harris ve diğerleri, 2014). Bu çalışmanın PRISMA Bildirimine uygun bir şekilde raporlanması bundan sonra yürütülecek sistematik inceleme çalışmalarına öncülük edeceği umulmaktadır.

Bu çalışmada yanlılığı en aza indirmek ve çalışmayı daha sistematik hale getirmek için sistematik incelemeye dâhil edilecek çalışmaların seçilmesinde, sentezlenmesinde ve özetlenmesinde kullanılacak yöntemler önceden planlanmıştır. Bu plan doğrultusunda sistematik incelemenin aşamaları araştırma sorusu belirleme, protokol belirleme, dâhil etme ve hariç tutma kriterlerini belirlemek, kodlama yapmak, kalite değerlendirme yöntemini

belirlemek, sentezleme ve rapor yazma yöntemini belirlemek olarak ifade edilmiş ve tek tek açıklanmıştır.

3.1.1. Araştırma Sorusu

Standart bir sistematik inceleme sorusu PICO(S) modeline göre oluşturulmalıdır (Çınar, 2021; Torgerson ve diğerleri, 2017; Yuvañç ve Akaltan, 2022). Bu nedenle bu araştırmanın sorusu PICO(S) modeline göre oluşturulmuştur. Bu araştırmada;

P= Population (katılımcı türü): Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programları

I= Interventions (müdahaleler): Ebeveyn psiko-eğitim programları

C= Comparators (karşılaştırma grupları): Ebeveyn psiko-eğitimi almış ve almamış ebeveyn

O= Outcomes (sonuçlar): Ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiği

S= Study (araştırma desenleri): Gerçek deneysel ve yarı deneysel desen olarak belirlenmiştir.

3.1.2. Protokol

Sistematik incelemelerde protokolün hazırlanması, araştırmanın her aşamasının önceden planlanmasını ifade etmektedir. Araştırmada yanlılık ihtimalini azaltmak için araştırma sorusu ve araştırmanın kapsamı, dâhil etme ve hariç tutma kriterleri, araştırma yöntemleri, kodlama (veri özetleme), dâhil edilen çalışmaların dâhil edilmesi önceden protokol yoluyla belirlenmiştir.

3.1.3. Dâhil Etme Ve Hariç Tutma Kriterleri

Bu araştırmada seçim yanlılığını önlemek için dâhil etme ve hariç tutma kriterleri PICO(S) kriterleri göz önünde bulundurularak en az doktora düzeyinde beş uzmanın görüş ve önerileri alınarak belirlenmiştir.

Araştırmaların dâhil etme kriterleri:

- Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında ya da alt alanlarında yayımlanmış olması
- İlgili araştırmanın sadece ebeveyn ile yürütülmüş olması
- İlgili araştırmaların deseninin gerçek deneysel veya yarı deneysel desenden oluşması
- YÖKTEZ veri tabanında yer alması
- 2000-2023 yılları arasında yayımlanmış olması
- Türkçe veya İngilizce dilinde yayınlanmış olması
- Araştırmanın bütününe erişilebilmesi

- Yüksek lisans ve doktora tezi olması

Araştırmaları hariç tutma kriterleri

- Dâhil etme kriterine uymayan alanlarda yürütülmüş olması
- Katılımcıları ebeveyn dışındaki herhangi bir grup olan psiko-eğitim çalışmaları
- Gerçek deneysel ve yarı deneysel desen dışında yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalar
- YÖKTEZ veri tabanı dışında yer alması
- 1999 yılı ve öncesinde yayımlanmış olması
- Türkçe veya İngilizce dilleri dışında farklı bir dille yayınlanmış olması
- Araştırmanın tümüne erişilememiş olması
- Yüksek lisans ve doktora tezleri dışında kalan tezler

Sistematik inceleme yaparken alanyazını en iyi temsil eden kanıtları sentezleyebilmek için öncelikle yüksek düzeyde kanıt içeren çalışmalar dâhil edilmelidir (Çınar, 2021). Deneysel ve yarı deneysel desenle yapılmış araştırmalar kanıt değeri yüksek çalışmalar arasında yer almaktadır (E. Yılmaz ve Çöl, 2014).

Gerçek deneysel ve yarı deneysel desende incelenmiş araştırmaların öncelikli amacı, bağımlı değişkende gözlenen değişimlerin bağımsız değişken etkisiyle meydana gelip gelmediğini incelemektir (Toraman, 2020). Bu yöntemle incelenen araştırmalar, neden-sonuç ilişkisini inceleyen çalışmalardır. Araştırmacının bizzat müdahalede bulunduğu bu çalışmalarda, müdahalenin sonuçları kontrol grubu ile kıyaslanarak ölçülür (E. Yılmaz ve Çöl, 2014). Bu nedenle PICO(S) kapsamında dâhil edilecek araştırma deseni olarak gerçek deneysel ve yarı deneysel desen olarak belirlenmiştir.

3.1.4. Tarama Stratejisi

Bu araştırma kapsamında alanyazın taraması şu şekilde gerçekleştirilmiştir. İlk olarak araştırma amacına uygun olacak şekilde seçilen anahtar kelimelerle tarama kombinasyonu oluşturulmuş ve bu kombinasyon ile YÖKTEZ veri tabanı taranarak bir deneme yapılmıştır. Deneme sonucunda YÖKTEZ’de tarama işleminin tekrarlanabilirliğini artırmak ve kolaylaştırmak amacıyla şu şekilde tarama işleminin şu şekilde sınırlandırılmasına karar verilmiştir:

İlk olarak ilgili tarama kombinasyonu tarama terimi olarak YÖKTEZ veri tabanının arama motoruna yazılıp “izinli” olan tezler “tez adı”na göre yazılıp bulunmuştur. Açılan sayfada ilgili veri tabanının araştırmacılara sunmuş olduğu gelişmiş “filtreleme ve sıralama özelliği” kullanılarak;

Yıla göre: 2000..2024

Tez türüne göre: ?Yüksek lisans|Doktora

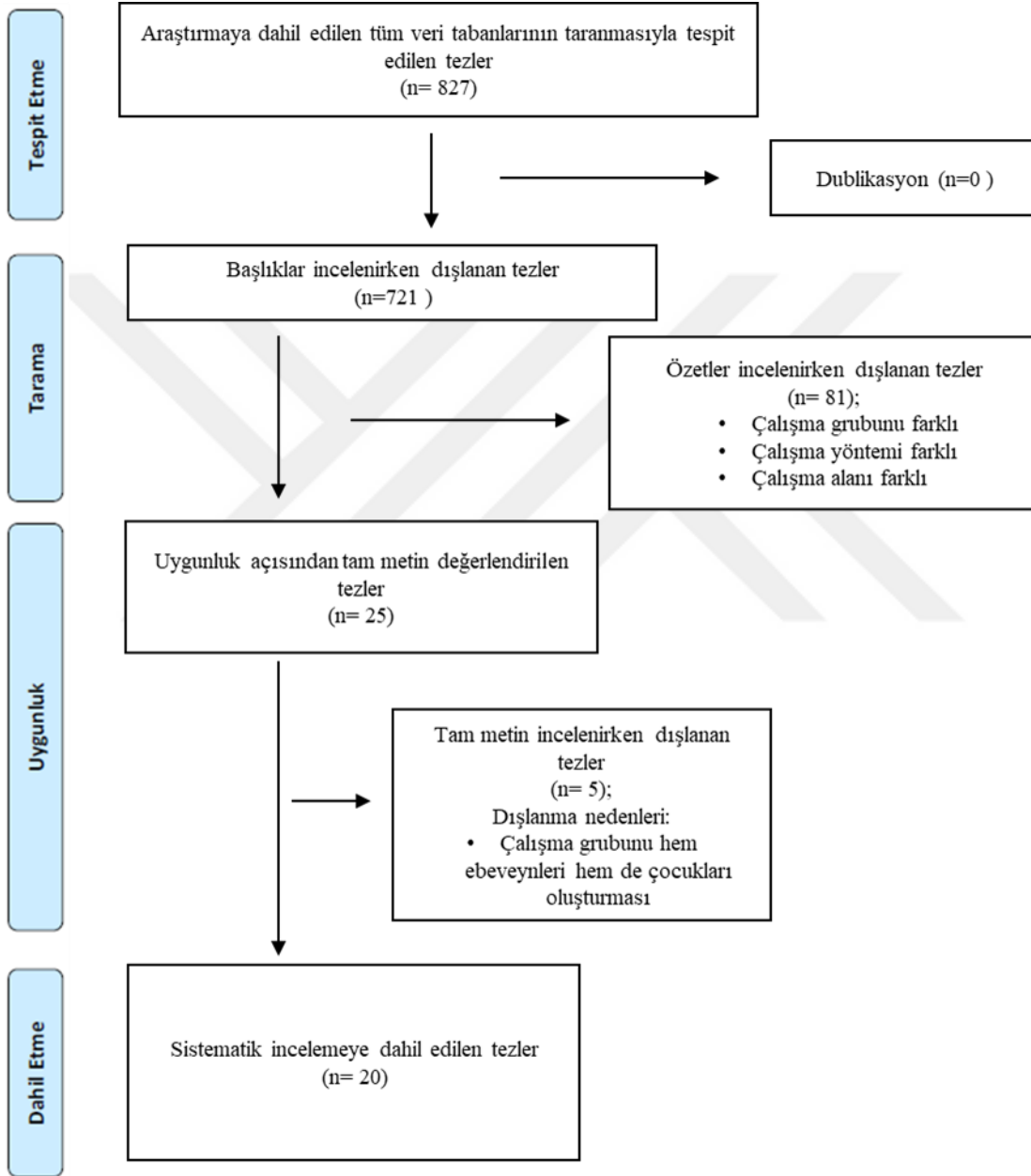
Konu alanına göre: ?Eğitim ve Öğretim|Psikoloji kodları ile filtreleme yapılmıştır.

Tarama sonucunda 159834 kayıt bulunmuş bunlardan 827 tanesine erişim sağlanmıştır. Ekte (Ek-1) çalışma sonuçlarını gösteren görüntü yer almaktadır. Bu çalışmanın veri seçiminde başlık, özet ve tam metinlerin değerlendirilmesi olmak üzere üç basamaktan oluşan PRISMA akış diyagramı kullanılmıştır. İlk olarak araştırmacının kendisi tarafından çalışmaların başlıkları değerlendirilmeye alınmıştır. Yöktez veri tabanında yer alan her araştırmacının kendi tez numarası olduğu için tekrarlanan çalışmaya rastlanılmamıştır. Dâhil etme kriterini karşılamayan konu başlıklarına sahip 721 çalışma ilk aşamada elenmiştir. Kalan çalışmaların özetleri incelenmiştir. Buna göre çalışma grubu ebeveyninden farklı olan, yöntemi deneysel/yarı deneysel desen olmayan veya Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanı dışında farklı alanlardaki çalışmacılar tarafından yürütülen 81 çalışma elenmiştir. Kalan 25 çalışma tam metinlerinin incelenmesi üzerine Mendeley Programına yüklenmiş ve Microsoft EXcel uygulamasına kodlanarak özetlenmiştir. Bu çalışmalar uygunluk ve kalite açısından tez danışmanı ile beraber incelenmiştir. İstisare edilen çalışmalardan 5 tanesi (Bağatarhan, 2012; Canoğulları-Ayazseven, 2019; Kaya, 2009; Kılıçarslan, 2016; Topal, 2021) araştırma yöntemi ve çalışma alanı olarak dâhil etme kriterlerini karşılamış olsa da çalışma grubunu hem ebeveyn hem de çocukları tarafından oluşturulması sebebiyle bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Dahil etme kriterlerini karşılayan 20 araştırma bu çalışmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların seçimindeki akış şeması Şekil 3.1’de gösterilmiştir.

Tarama kombinasyonu: anne OR ana OR mother OR baba OR father OR ebeveyn OR parent OR psiko-eğitim OR psiko-eğitim OR psychoeducation OR psycho-education OR aile OR family OR program OR “ebeveyn eğitimi” OR “parent education” OR “aile eğitimi” OR “family education” OR “anne eğitimi” OR “ana eğitimi” OR “mother education” OR “baba

eğitimi” OR “father education” OR “anne baba eğitimi” OR “ana baba eğitimi” OR “mother father education”

Bu sistematik inceleme çalışmasında en az yanlışlık ve hata olduğundan emin olmak için araştırmacı tarafından farklı zamanlarda tarama ve veri çıkartma işlemi yapılmıştır.

Şekil 3. 1: Araştırmanın akış şeması.

Şekil 3.1’de bu araştırmanın PRISMA 2020 bildirimine (Page ve diğerleri, 2021) göre düzenlenen akış şeması verilmiştir.

3.1.5. Kodlama

Sistematiik inceleemeye dâhil edilen araştırmaların kodlama tablosu; çalışmanın numarası, adı, yazarı, yayın türü, yayın yılı, çalışma tasarımı, oturum sayısı ve oturumların ortalama süresi, çalışma grubu, verilerinin toplanmasında kullanılan araçları, verilerinin analizinde kullanılan yöntemleri, ilgili değişkenleri, etkilendikleri kuramsal yaklaşımları ve etkililiğini ile çalışmaların online mı yoksa yüz yüze mi gerçekleştirildiğini içermektedir (Tablo 3.1).

Tablo 3. 1: Sistematiik inceleemeye dâhil edilen çalışmaların kodlama tablosu.

Tez no	Çalışma Adı	Yazarı	Türü	Yılı	Tasarımı	Oturum Sayısı ve Ortalama Süresi	Çalışma Grubu	Veri Toplama Araçları	Analiz Yöntemleri	İlgili değişkenler	Kuramsal Yaklaşımlar	Etkililiği	Online & Yüz yüze

3.1.6. Uygun verilerin seçimi ve kalite incelemesi

PRISMA akış diyagramına göre uygun verilerin seçimi başlık, özet ve tam metinlerin değerlendirilmesi olmak üzere üç basamaktan oluşmaktadır (Moher ve diğerleri, 2009). İlk olarak araştırmacının kendisi tarafından çalışmaların başlıkları değerlendirilmeye alınmıştır. Dâhil etme kriterini karşılamayan konu başlıklarına sahip araştırmalar bu basamakta elenmiştir. Sonraki adımda araştırmacı, çalışmaların özetlerini dâhil etme kriterlerine göre değerlendirmiştir. Daha sonra geri kalan çalışmaların tam metinleri Mendeley programı aracılığıyla kaydedilmiş ve tam metinleri indirilmiştir. Bireysel çalışmaların yanlışlık riskini en aza indirmek için uygun verilerin seçimi ve kalite incelenmesi çalışması aynı araştırmacı tarafından daha sonra bir kez daha tekrarlanmıştır. İkinci kez benzer şekilde çalışmaların başlıkları ve özetleri incelenmiş, dâhil etme kriterlerini karşılamayan çalışmalar elenmiş, geri

kalan çalışmalar ise önceden Mendeley programına kaydedilen çalışmalar karşılaştırılmıştır. Tam metinleri incelenen araştırmalar, araştırmacı ve tez danışmanı tarafından değerlendirmeye alınmış ve nihai olarak seçilen araştırmalar bu araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Dâhil etme kriterlerini karşılamayan çalışmalar ise elenmiştir.

3.1.7. Sentez

Sistemantik incelemeye dâhil edilen araştırmalardan elde edilen çalışmanın numarası, adı, yazarı, yayın türü, yayın yılı, çalışma tasarımı, oturum sayısı ve oturumların ortalama süresi, çalışma grubu, verilerinin toplanmasında kullanılan araçları, verilerinin analizinde kullanılan yöntemleri, ilgili değişkenleri, etkilendikleri kuramsal yaklaşımları ve etkililiğini ile çalışmaların online mı yoksa yüz yüze mi gerçekleştirildiği bulgularından veri çıkarımı için Microsoft Excel programı kullanılmıştır. Veriler nitel olarak araştırmacı tarafından sentezlenip, tez danışmanı tarafından kontrolü yapılmıştır.

3.1.8. Rapor Yazma

Bu araştırmanın raporlanmasında PRISMA bildirimine (Page ve diğerleri, 2021) göre düzenlenen yazım rehberi kullanılmıştır. PRISMA; sistemantik incelemelerin raporlanmasında araştırmacılara yol göstermek ve standart oluşturmak amacıyla geliştirilmiş bir kontrol listesidir (Ek-2).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programları oluşturmaktadır. Örneklemen belirlenmesinde ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde daha önceden belirlenmiş ölçütleri kapsayan bütün durumlar ele alınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Örneklemde yer alan araştırmalara YÖKTEZ veri tabanında yer alan tezlerden ulaşılmıştır. Araştırmalara ulaşmak için ilgili veri tabanlarında “anne, baba, ebeveyn, psiko-eğitim, aile, program” anahtar kelimelerinden oluşturulan tarama kombinasyonu kullanılmıştır. Dâhil edilen araştırmaların güncel olması için 2000-2023 yılları arasında yayınlanmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri ile sınırlandırılmıştır. Dâhil etme kriterlerini karşılayan 20 adet çalışma, çalışmanın örnekleme olarak seçilmiştir.

Tablo 3. 2: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar

Tez No	Çalışma Adı	Türü		Yıl
		YL	DR	
713174	12-18 Yaş aile eğitimi programının annelerin aile işlevlerine etkisi	X		2022
700643	Aile işlevselliğini geliştirmeye yönelik müdahale programının ve evlilik uyumunu arttırmaya yönelik aile ve çift terapisinin DEHB’li çocukların gelişimine etkisi		X	2021
704793	Virginia Satir modeli odaklı aile danışmanlığının özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin aile işlevselliğine etkisinin incelenmesi	X		2021
458729	Tek ebeveynli çocuklar ve ebeveyni üzerinde çocuk-ebeveyn ilişki terapisi odaklı psiko-eğitim programının etkisi		X	2021
685530	Bilişsel davranışçı terapi odaklı psiko-eğitim uygulamasının ebeveynin çocuk istismarı farkındalıklarına etkisinin karma yöntemle incelenmesi		X	2021
569176	Aile eğitim programının annelerin ebeveynlik davranışlarına ve çocuklarında gözlenen davranış problemlerine etkisi	X		2019
564785	Aile eğitim programının aile işlevleri üzerindeki etkisinin incelenmesi	X		2019
547132	Otizmlili çocuğu olan annelerde grup rehberliği programının algılanan stres düzeyine etkisi	X		2019
498176	Grup rehberliği programının engelli çocuğa sahip çalışan annelerin mesleki tükenmişlik, işle bütünleşme ve eş tükenmişliği düzeyine etkisi		X	2018
486457	7-19 Yaş aile eğitim programının aile tutumlarına etkisi	X		2017
412351	7-19 Yaş aile rehberliği eğitimi programının annelerin aile tutumlarına etkisinin incelenmesi	X		2015
417588	Çocuk-ebeveyn ilişki terapisi eğitiminin boşanmış annelerin empati, kabul ve stres düzeylerine etkisi		X	2015
398257	Akılcı duygusal aile eğitim programının anne babaların akılcı olmayan inançları ve anne babalık stresleri üzerine etkisi		X	2015
497546	Baba katılımı eğitim programının baba katılımına ve okul öncesi çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi	X		2015
235700	Anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitiminin anne çocuk etkileşim düzeyine etkisi		X	2008
217964	Baba katılım eğitiminin aile işlevlerine ve lise 9. sınıf öğrencilerin akran ilişkilerine etkisi		X	2007
205198	Pozitif düşünmeye dayalı grup eğitimi programının annelerin benlik algısı, eşlerine ve çocuklarına yönelik tutumları ile kendini denetleme becerisi ve otomatik düşünceleri üzerinde etkisi		X	2004
261690	Baba destek programının (BADEP) babaların çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi	X		2004
135288	Ebeveynin problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik deneysel bir çalışma		X	2003
107207	Grup rehberliğinin özürülü çocuğu olan anne babaların kaygı düzeylerinin azaltılmasındaki etkisi	X		2001

Tablo 3.2’de sistematik incelemeye dâhil edilen 20 çalışmanın tez numarası, çalışma adı, türü ve yılı verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri, doküman inceleme yöntemiyle derlenmiştir. Belgesel tarama olarak da bilinen doküman inceleme, araştırma verilerinin birinci kaynağı olarak ilgili dokümanların bir araya getirilmesi, incelenmesi, sorgulanması ve analizini içeren veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir (Sak, Şahin-Sak, Şendil ve Nas, 2021). Bir başka deyişle doküman inceleme, araştırma yapılan konuda amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım & Şimşek, 2021).

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Bu çalışmada derlenen veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi yöntemi olarak da sistematik incelemenin tümünden gelimci yapısına uygun olması nedeniyle “tümünden gelimci analiz” yöntemi kullanılmıştır. Tümünden gelimci analiz, daha önceden oluşturulmuş kavramsal bir çerçeve doğrultusunda içerik analizinin kullanıldığı bir yöntemdir. Tümünden gelimci veri analizinde, kavramsal/kuramsal çerçeve önceden bellidir. Önceden oluşturulmuş araştırma soruları doğrultusunda ilgili veri toplanır ve bu veriler başta çizilen kavramsal/kuramsal çerçeveye bağlı olarak analiz edilir (Yıldırım & Şimşek, 2021).

3.5. Etik

Bu çalışmada herhangi bir canlı denek üzerinde çalışılmamıştır. Elde edilen veriler elektronik erişimli bir veri tabanı üzerindeki yayınlardan kaynak gösterilerek elde edildiği için kurumsal izin alınmamıştır. Bunun yerine sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin yazarlarına e-mail yoluyla ulaşılmış ve tezlerinin üzerinde analiz yapabilmek için izinleri alınmıştır. E-mail adresine ulaşamayan veya dönüş yapmayan yazarların olma ihtimaline karşı bu çalışmaya YÖKTEZ veri tabanında okuyucuya açık olma kriterlerini karşılan tezler dâhil edilmiştir.

Bu araştırma için herhangi bir fon kaynağı da kullanılmamıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, sistematik inceleme kapsamında yapılan analizler araştırma soruları sıralamasına göre sunulmuştur. Bulgular başlığı altında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini sistematik olarak incelemek amacıyla yapılan tümden gelimci içerik analizi bulgularına yer verilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak seçilen anahtar kelimelerle oluşturulmuş tarama kombinasyonu kullanılarak YÖKTEZ veri tabanında yapılan tarama sonucunda aşağıdaki verilere ulaşılmıştır:

4.1. TEZLERİN TÜRÜNE AİT BULGULAR

Bu araştırmada ilk olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin yayın türü nedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4. 1: Sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin türlerine göre dağılımı.

Tez Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yüksek Lisans	10	50%
Doktora	10	50%
Toplam	20	100%

Tablo 4.1’de sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin türlerine göre frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde doktora çalışmaları (f=10) ile yüksek lisans çalışmalarının (f=10) sayısının birbirine eşit olduğu görülmektedir.

4.2. TEZLERİN YAZIM DİLİNE AİT BULGULAR

Bu araştırmada ikinci araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar hangi dilde yazılmıştır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.2’de verilmiştir.

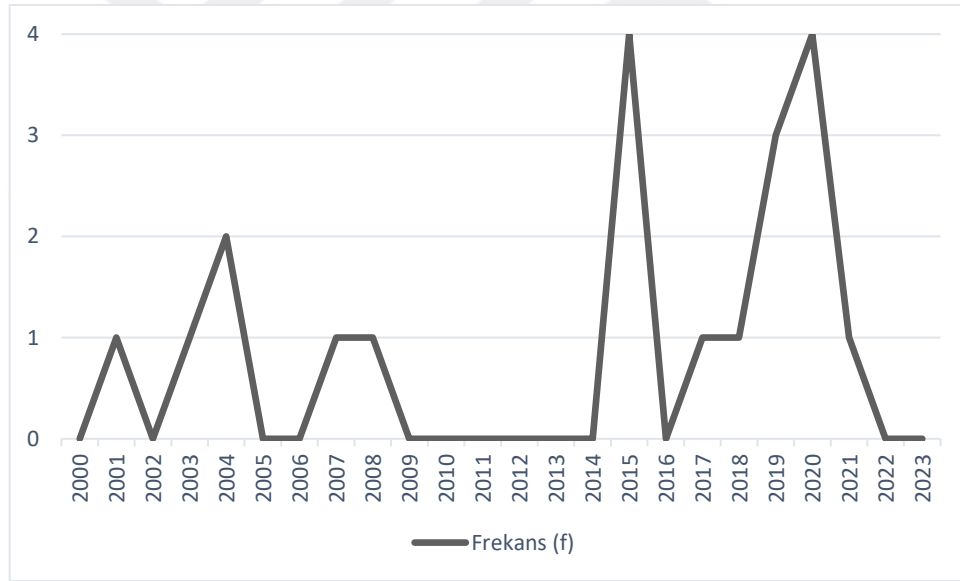
Tablo 4. 2: Sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin yazım dili.

Yazım dili	Frekans (f)	Yüzde (%)
Türkçe	19	19%
İngilizce	1	5%
Toplam	20	100%

Tablo 4.2’de sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin yazım diline göre frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde çalışmalarda Türkçe dilinde yazım ($f=19$) tercih edildiği İngilizce dilinde yazılan tez sayısının 1 olduğu görülmektedir.

4.3. YILLARA GÖRE TEZ SAYISINDAKİ DEĞİŞİME AİT BULGULAR

Bu araştırmada üçüncü araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar yıllara göre nasıl değişim göstermektedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları şekil 4.1’de verilmiştir.

Şekil 4. 1: Sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin yıllara yayımlanma sayısı.

Şekil 4.1’de sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin yıllara göre yayımlanma sayısı verilmiştir. İlgili şekil incelendiğinde Araştırmaya dâhil edilen tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde çalışmaların 2015 ($f=4$) ve 2020 ($f=4$) yıllarında yoğunlaştığı; 2000, 2002, 2005, 2006, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2016, 2022, 2023 yıllarında ise çalışma olmadığı ($f=0$) görülmektedir. Sırayla diğer yıllar incelendiğinde 2001, 2003, 2007, 2008, 2017, 2018, 2021 yıllarında ($f=1$); 2004 yılında ($f=2$), 2019 yılında ise ($f=3$) tez çalışmasının yapıldığı görülmüştür.

4.4. TEZLERİN DENEYSEL DESEN TÜRÜNE AİT BULGULAR

Bu araştırmada dördüncü araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar hangi deneysel desende yürütülmüştür?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.3 ve 4.4’te verilmiştir.

Tablo 4. 3: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların yürütüldüğü deneysel desen türü.

Tez No	Deneysel Desen Türü	İzleme Ölçümünün Olup Olmaması
713174	Yarı deneysel desen	Yok
700643	Yarı deneysel desen	Yok
704793	Yarı deneysel desen	Yok
458729	Yarı deneysel desen	Var
685530	Yarı deneysel desen	Yok
569176	Yarı deneysel desen	Yok
564785	Gerçek deneysel desen	Yok
547132	Gerçek deneysel desen	Var
498176	Gerçek deneysel desen	Var
486457	Yarı deneysel desen	Yok
412351	Yarı deneysel desen	Yok
417588	Yarı deneysel desen	Yok
398257	Yarı deneysel desen	Yok
497546	Gerçek deneysel desen	Yok
235700	Gerçek deneysel desen	Var
217964	Gerçek deneysel desen	Var
205198	Gerçek deneysel desen	Var
261690	Gerçek deneysel desen	Yok
135288	Gerçek deneysel desen	Yok
107207	Gerçek deneysel desen	Yok

Tablo 4.3’de sistematik inceleme dâhil edilen çalışmaların tez numaraları, deneysel desen türü ve izleme ölçümlerinin olup olmamasına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4. 4: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların yürütüldüğü deneysel desen türü frekans tablosu.

Deneysel Desen Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Gerçek deneysel desen	11	55%
Yarı deneysel desen	9	45%
Deneme öncesi deneysel desen	0	0%
Toplam	20	100%

Tablo 4.4’de sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların yürütüldüğü deneysel desen türü frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunun (f=11) gerçek deneysel desende yürütüldüğü kalan çalışmaların ise (f=9) yarı deneysel desende

yürütüldüğü görülmüştür. Deneme öncesi deneysel desende yürütülen çalışmalar ($f=0$) sistematik incelemeye dâhil etme kriterlerini karşılamadığı için bulgulara yer almamıştır.

4.5. TEZLERİN ÇALIŞMA GRUBUNA AİT BULGULAR

Bu araştırmada beşinci araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar kimler üzerinde yürütülmüştür?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.5, 4.6, 4.7 ve 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4. 5: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların çalışma grubu.

Tez No	Deney Grubu	Kontrol Grubu	Plasebo Grubu
713174	Çocukları 12-18 yaş aralığında yer alan 18 anne	Çocukları 12-18 yaş aralığında yer alan 18 anne	
700643	İlk grup: dehb'li çocuğa sahip 7 çift (14 ebeveyn) ikinci grup: dehb'li çocuğa sahip 5 çift (10 ebeveyn)	Üçüncü grup: dehb'li çocuğa sahip 7 çift (14 ebeveyn) dördüncü grup: dehb'li çocuğa sahip 5 çift (10 ebeveyn)	
704793	Özel gereksinimli çocuğa sahip 8 aile (7 anne 1 baba)	Özel gereksinimli çocuğa sahip 8 aile (6 anne 2 baba)	
458729	6-10 yaş çocuğu olan tek ebeveynli aileler (6 anne)	6-10 yaş çocuğu olan tek ebeveynli aileler (6 anne)	
685530	Çocuk istismarı ile ilgili farkındalık düzeyi düşük olan ilköğretim öğrencilerinin 10 ebeveyni (6 anne 4 baba)	Çocuk istismarı ile ilgili farkındalık düzeyi düşük olan ilköğretim öğrencilerinin 10 ebeveyni (4 anne 6 baba)	
569176	Çocukları ilkokula devam eden 14 anne	Çocukları ilkokula devam eden 14 anne	
564785	Lisede okuyan öğrencilerin velileri 30 kişi (anne veya baba)	Bir lisede okuyan öğrencilerin velileri 30 kişi (anne veya baba)	
547132	Çocuğu otizm tanısı alan 10 anne	Çocuğu otizm tanısı alan 10 anne	
498176	3-16 yaş arasında engelli çocuğa sahip çalışan 13 anne	3-16 yaş arasında engelli çocuğa sahip çalışan 13 anne	
486457	Çocuğu ilkokula giden 23 anne	Çocuğu ilkokula giden 23 anne	
412351	17 anne	16 anne	
417588	3-6 yaş arası çocuğu bulunan ve çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden boşanmış 9 anne	3-6 yaş arası çocuğu bulunan ve çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden boşanmış 10 anne	
398257	13 anne ve 2 baba	11 anne ve 2 baba	
497546	4-6 yaş grubu çocuğu olan 17 baba	4-6 yaş grubu çocuğu olan 25 baba	
235700	4-6 yaş arasında çocuğu olan 10 anne	4-6 yaş arası çocuğu olan 9 anne (kontrol)	4-6 yaş arası çocuğu olan 8 anne
217964	Lise 9. Sınıfa giden çocuğu olan 13 baba	Lise 9. Sınıfa giden çocuğu olan 13 baba	
205198	30 anne	30 anne	
261690	7-10 yaş arasında çocuğu olan 12 baba	7-10 yaş arasında çocuğu olan 12 baba	

Tablo 4.5 (devam):

135288	Okul öncesi eğitim düzeyinde çocuğu olan 20 ebeveyn (15 anne 5 baba)	Okul öncesi eğitim düzeyinde çocuğu olan 20 ebeveyn (15 anne 5 baba)
107207	Engelli çocuğa sahip 10 anne ve 10 baba	Engelli çocuğa sahip 10 anne ve 10 baba

Tablo 4.5'te sistematik inceleme dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ve o tezde çalışılan deney, kontrol ve plasebo grupları verilmiştir. Dâhil edilen çalışmaların hepsinde kontrol grubu yer alırken sadece bir çalışmada hem kontrol hem de plasebo grubu yer almıştır.

Tablo 4. 6: İlgili tezlerde çalışılan grupların anne veya baba oluşuna göre incelenmesi.

Anne veya Baba Oluşuna Göre Çalışma Grubu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Sadece anne ile çalışılan	10	50%
Sadece baba ile çalışılan	3	15%
Anne veya baba ile çalışılan	6	30%
Anne ve baba ile birlikte çift çalışılan	1	5%
Toplam	20	100%

Tablo 4.6'da sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerde çalışılan grupların anne veya baba oluşuna göre frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde tezlerin çoğunluğunun sadece anneler ile yürütüldüğü (f=10), sadece babalar ile yürütülen tezlerin sayısının ise (f=3) az olduğu görülmüştür. Kalan tezlerin (f=6) çalışma grupları ise heterojen yapıda ve anne veya babalardan oluştuğu, anne ve babanın çift olarak çalışma grubunda yer aldığı çalışma sayısının ise çok az (f=1) olduğu görülmüştür.

Tablo 4. 7: İlgili tezlerde çalışılan gruplarda ebeveynin evli olup olmama durumuna göre incelenmesi.

Evli Olup Olmama Durumuna Göre Çalışma Grubu	Frekans(f)	Yüzde (%)
Boşanmış/ tek ebeveyn	2	10%
Evli ebeveyn	18	90%
Toplam	20	100%

Tablo 4.7'de sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerde çalışılan gruplarda ebeveynin evli olup olmama durumuna göre frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunun (f=18) evli ebeveynden oluştuğu, sınırlı çalışmanın (f=2) ise boşanmış veya tek başına ebeveynlik yapan ebeveyn ile yürütüldüğü görülmüştür.

Tablo 4. 8: İlgili tezlerde çalışılan gruplarda ebeveynin çocuklarının eğitim düzeylerine göre incelenmesi.

Çocuklarının Eğitim Düzeyine Göre Çalışma Grubu	Frekans(f)	Yüzde (%)
Çocuğu okulöncesi dönemde olan	4	20%
Çocuğu ilköğretim kurumuna giden	5	25%
Çocuğu ortaöğretim kurumlarına giden	2	10%
Diğer	9	45%
Toplam	20	100%

Tablo 4.8’de sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerde çalışılan ebeveynin çocuklarının eğitim düzeylerine göre sıralandığı frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde en çok çocuğu ilköğretim kurumuna giden ebeveynle (f=5) çalışıldığı daha sonra sırasıyla çocuğu okulöncesi dönemde olan ebeveynle (f=4), ortaöğretim kurumuna giden ebeveynle (f=3) çalışıldığı görülmüştür. Kalan diğer çalışmalarda ise (f=8) ebeveynin çocuklarının eğitim düzeylerine göre bir ayrım olmadığı görülmüştür.

4.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARINA AİT BULGULAR

Bu araştırmada altıncı araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda hangi veri toplama araçları kullanılmıştır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.9 ve 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4. 9: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları.

Tez No	Veri Toplama Araçları
713174	Kişisel Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği
700643	Demografik Bilgi Formu, Aile Değerlendirme Ölçeği, Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ), Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği
704793	Kişisel Bilgi formu, Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)
458729	Yetişkin-Çocuk Etkileşiminde Empati Ölçeği, Porter Ebeveyn Kabul Ölçeği ve Filial Problem Kontrol Listesi
685530	Nicel veriler Çocuk İstismarı ve İhmali Farkındalık Ölçekleri, Ebeveyn için Çocuk İstismarına ilişkin Bilişler Ölçeği
569176	Alabama Ebeveyn Davranışları Ölçeği ve Connors’ Anababa Derecelendirme Ölçeği
564785	Aile Değerlendirme Ölçeği
547132	Algılanan stres Ölçeği
498176	Tükenmişlik Ölçeği-Kısa Formu (TÖ-KF), Eş Tükenmişlik Ölçeği-Kısa Formu (ETÖ-KF), Utrecht İşle Bütünleşme Ölçeği (UİBÖ), Kişisel Bilgi Formu
486457	Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği, Soru Listesi, Kişisel Bilgi Formu
412351	Aile Tutum Envanteri
417588	Anne- Baba Stres Ölçeği (ABSÖ), Porter Ebeveyn Kabul Ölçeği (PEKÖ), Ebeveyn-Çocuk Etkileşiminde Empati Değerlendirme Formu (EÇEEDF), Yapılandırılmış görüşme formu

Tablo 4.9 (devam):

398257	Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ), Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği (ABAOİÖ)
497546	Baba Katılım Ölçeği, Demografik Bilgi Formu, Sosyal Beceriler Değerlendirme Ölçeği
235700	Çocuk Anababa İlişki Ölçeği, Anababa Çocuk Oyun Kayıt Kodlama Formu, Annelerin çocukları ile ilişkilerini anlattıkları kompozisyonlar ve eğitim programını değerlendirdikleri odak grup görüşme kayıtları
217964	Anne-Babalık Becerileri ve İletişim Ölçeği Ebeveyn Formu (ABBiÖ-EF), Anne-Baba Ergen İlişkileri Ölçeği Baba Formu (ABEİÖ-BF)
205198	Hamel Anne Tutum Testi, Giessen Testi, Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği, Otomatik Düşünce Testi, Evlilik Yaşam Ölçeği, Evlilik Yaşam Anketi ve Kişisel Bilgi Formu
261690	BADEP Tutum Envanteri, Baba Tanıma Formu, BADEP Katılımcı Değerlendirme Formu
135288	Kişisel bilgi formu, Problem Çözme Envanteri, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği
107207	Durumluk-Sürekli kaygı Envanteri

Tablo 4.9'da sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ve o tezde kullanılan veri toplama araçları verilmiştir.

Tablo 4. 10: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarının frekans tablosu.

Veri Toplama Araçları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Aile Değerlendirme Ölçeği	5	10,4
Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği	2	4,2
Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ)	2	4,2
Porter Ebeveyn Kabul Ölçeği (PEKÖ)	2	4,2
Aile Tutum Envanteri	1	2,1
Alabama Ebeveyn Davranışları Ölçeği	1	2,1
Algılanan Stres Ölçeği	1	2,1
Anababa Çocuk Oyun Kayıt Kodlama Formu	1	2,1
Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ölçeği (ABAOİÖ)	1	2,1
Anne-Baba Ergen İlişkileri Ölçeği Baba Formu (ABEİÖ-BF)	1	2,1
Anne-Babalık Becerileri ve İletişim Ölçeği Ebeveyn Formu (ABBiÖ-EF)	1	2,1
Baba Katılım Ölçeği	1	2,1
Baba Tanıma Formu	1	2,1
BADEP Katılımcı Değerlendirme Formu	1	2,1
BADEP Tutum Envanteri	1	2,1
Conners' Anababa Derecelendirme Ölçeği	1	2,1
Çocuk Anababa İlişki Ölçeği	1	2,1
Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği	1	2,1
Durumluk-Sürekli kaygı Envanteri	1	2,1
Ebeveyn kompozisyonları ve odak grup görüşme kayıtları	1	2,1
Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği	1	2,1
Ebeveyn-Çocuk Etkileşiminde Empati Değerlendirme Formu (EÇEEDF)	1	2,1
Ebeveyn için Çocuk İstismarına ilişkin Bilişler Ölçeği	1	2,1

Tablo 4.10 (devam):

Eş Tükenmişlik Ölçeği-Kısa Formu (ETÖ-KF)	1	2,1
Evlilik Yaşam Anketi	1	2,1
Evlilik Yaşam Ölçeği	1	2,1
Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ)	1	2,1
Filial Problem Kontrol Listesi	1	2,1
Giessen Testi	1	2,1
Hamel Anne Tutum Testi	1	2,1
Kişisel Değerlendirme Ölçeği	1	2,1
Nicel veriler Çocuk İstismarı ve İhmali Farkındalık Ölçekleri	1	2,1
Otomatik Düşünce Testi	1	2,1
Problem Çözme Envanteri	1	2,1
Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği	1	2,1
Soru Listesi	1	2,1
Sosyal Beceriler Değerlendirme Ölçeği	1	2,1
Tükenmişlik Ölçeği-Kısa Formu (TÖ-KF)	1	2,1
Utrecht İşle Bütünleşme Ölçeği (UIBÖ)	1	2,1
Yapılandırılmış Görüşme Formu	1	2,1
Yetişkin-Çocuk Etkileşiminde Empati Ölçeği	1	2,1
Toplam	48	100

Tablo 4.10’da sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarının frekans tablosu verilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde her tezde araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel/Demografik Bilgi Formları hariç tutulduğunda en çok Aile Değerlendirme Ölçeği (f=5) kullanıldığı görülmüştür. Daha sonra sırasıyla Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (f=2), Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ) (f=2), Porter Ebeveyn Kabul Ölçeği (PEKÖ) (f=2) ölçeklerinin kullanıldığı görülmüştür. Diğer ölçeklerin ise her tezde 1 kere kullanılmıştır. Ayrıca bu araştırmaların çoğunluğunda aynı anda birden fazla veri toplama araçlarının kullanıldığı görülmüştür.

4.7. TEZLERİN VERİ ANALİZ YÖNTEMLERİNE AİT BULGULAR

Bu araştırmada yedinci araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin veri analizinde hangi yöntemler kullanılmıştır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.11 ve 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4. 11: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri analiz yöntemleri.

Tez No	Veri Analiz Yöntemleri
713174	İlişkisiz T-Testi ve Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi
700643	Tek Yönlü ve İki Yönlü ANOVA, Bağımsız T-Testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, Friedman, Wilcoxon, Kruskal Wallis, Çoklu Regresyon, Mann Whitney U, Mauchly's Eş Değerlik Testi
704793	Mann Whitney U, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi
458729	Mann-Whitney U, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi
685530	Normallik Analizleri, Tek Faktörlü Kovaryans Analizi (ANCOVA), Tematik Analiz Yöntemi
569176	2x2 Yönlü Varyans Analizi Tekniği
564785	T-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, Kovaryans Analizi ve Korelasyon Analizi, Yazılı Veli Bildirimleri
547132	Friedman Testi, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ve Mann Whitney U Testi
498176	Shapiro-Wilk Testi, T-Testi Levene testi, Kovaryans Analizi (ANCOVA)
486457	Wilcoxon işaretli Sıralar Testi, Mann Whitney U
412351	Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, Mann Whitney U Testi
417588	Mann Whitney U Testi, Wilcoxon Testi, İçerik Analizi
398257	2x4 Yönlü Varyans Analizi, Shapiro-Wilks 2x4 İki Faktörlü ANOVA Tekniği
497546	Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA, T-Testi
235700	Kruskall Wallis, Mann Whitney U, Wilcoxon Testi, İçerik Analizi
217964	Mann Whitney-U Testi, Friedman Testi, Wilcoxon İşaret Testi
205198	Paired Samples T- Testi Analiz
261690	Mann Whitney-U Testi, Wilcoxon Sıra Sayıları Testi
135288	Çift Yönlü Varyans Analizi, T-Testi
107207	T-Testi

Tablo 4.11'de sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ve o tezde kullanılan veri analiz yöntemleri verilmiştir.

Tablo 4. 12: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri analizi yöntemlerinin frekans tablosu.

Veri Analiz Yöntemleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Wilcoxon Testi (İşaretli Sıralar Ve Sıra Sayıları Testi)	11	19,6%
Mann Whitney U	10	17,9%
T-Testi	8	14,3%
Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA	3	5,4%
Friedman Testi	3	5,4%
2x4 Yönlü Varyans Analizi	2	3,6%
Çift Yönlü Varyans Analizi ANOVA	2	3,6%
Kruskal Wallis	2	3,6%
Shapiro-Wilk	2	3,6%
İçerik Analizi	3	5,4%
2x2 Yönlü Varyans Analizi	1	1,8%
Çoklu Regresyon	1	1,8%
Korelasyon Analizi	1	1,8%
Levene Testi	1	1,8%

Tablo 4.12 (devam):

Mauchly's Eş Değerlik Testi	1	1,8%
Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı	1	1,8%
Tek Faktörlü kovaryans analizi (ANCOVA)	1	1,8%
Tematik Analiz Yöntemi	1	1,8%
Toplam	56	100,0%

Tablo 4.12’de sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda kullanılan veri analiz yöntemlerinin frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde tezlerin çoğunluğunda Wilcoxon Testi (f=11) ve Mann Whitney U Testi (f=10) kullanıldığı görülmüştür. Daha sonra sırasıyla T-testi (f=8), Tek Yönlü varyans analizi ANOVA (f=3), Friedman Testi (f=3), 2x4 Yönlü Varyans analizi (f=2), Çift Yönlü Varyans Analizi (f=2), Kovaryans analizi (f=2), Kruskal Wallis (f=2), Shapiro-Wilk (f=2) kullanıldığı görülmüştür. Diğer veri analiz yöntemleri ise tezlerde 1 kez kullanılmıştır. Bazı çalışmalarda nicel veri analizinin yanında nitel veri analiz yöntemleri de kullanılmış bunlar: İçerik analizi (f=3) ve Tematik Analiz Yöntemi (f=1)’dir.

4.8. SİSTEMATİK İNCELEMeye DÂHİL EDİLEN ÇALIŞMALARDA HANGİ DEĞİŞKENLER ÜZERİNDE ÇALIŞILMIŞTIR?

Bu araştırmada sekizinci araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar hangi değişkenleri araştırmak için yürütülmüştür?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.13 ve 4.14’te verilmiştir.

Tablo 4. 13: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda araştırılan değişkenler.

Tez No	Çalışma Alanı
713174	Aile işlevselliği, ebeveynin kendilerini düzenleme becerileri
700643	Aile işlevselliği, evlilik uyumu, DEHB’li çocuklar, çocuk gelişimi
704793	Aile işlevselliği, özel gereksinimli çocuklar
458729	Çocukların problemli davranışları, ebeveynin kabul ve empati düzeyleri, boşanmış ebeveyn
685530	Çocuk istismarı farkındalığı
569176	Ebeveynlik davranışları, çocuklarda algılanan davranış problemleri
564785	Aile işlevleri
547132	Otizm, ebeveyn stresi
498176	Engelli çocuk, mesleki tükenmişlik, işle bütünleşme ve eş tükenmişliği
486457	Aile tutumları
412351	Aile tutumları
417588	Ebeveyn stresi, kabul ve empati düzeyi, boşanmış ebeveyn
398257	Akılcı olmayan inançlar ve anne babalık stresleri
497546	Baba katılımı, okul öncesi çocukların sosyal becerileri
235700	Anne çocuk ilişkisi, oyun, anne çocuk etkileşimi
217964	Baba katılımı, aile işlevleri, akran ilişkileri, ergenler
205198	Ebeveyn tutumu, eş tutumu, benlik algısı, kendini denetleme becerisi, otomatik düşünceler

Tablo 4.13 (devam):

261690	Ebeveyn tutumları, çocukla ilişkiler
135288	Ebeveynin problem çözme becerisi
107207	Ebeveyn kaygı, engelli çocuklar

Tablo 4.13'te sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ve çalışmalarda araştırılan değişkenler verilmiştir.

Tablo 4. 14: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda araştırılan değişkenlerin frekans tablosu.

Çalışma Alanı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Özel eğitim gerektiren çocuklar	5	11,1%
Aile işlevselliği	5	11,1%
Ebeveyn tutumları	4	8,9%
Ebeveyn stresi	3	6,7%
Ebeveynin kendilerini düzenleme/değerlendirme becerileri	2	4,4%
Ebeveynin kabul ve empati düzeyleri	2	4,4%
Ebeveyn çocuk ilişkisi	2	4,4%
Çocuklarda davranış problemleri	2	4,4%
Boşanmış ebeveyn	2	4,4%
Baba katılımı	2	4,4%
Akılcı olmayan inançlar	1	2,2%
Akran ilişkileri	1	2,2%
Benlik algısı	1	2,2%
Çocuk gelişimi	1	2,2%
Çocuk istismarı farkındalığı	1	2,2%
Çocukların sosyal becerileri	1	2,2%
Ebeveyn kaygı	1	2,2%
Ebeveynin problem çözme becerisi	1	2,2%
Ebeveynlik davranışları	1	2,2%
Ergenler	1	2,2%
Eş tutumu	1	2,2%
Eş tükenmişliği	1	2,2%
Evlilik uyumu	1	2,2%
İşle bütünleşme ve mesleki tükenmişlik	1	2,2%
Otomatik düşünceler	1	2,2%
Toplam	45	100,0%

Tablo 4.14'te sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda araştırılan değişkenlerin frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde tezlerin çoğunluğunda özel eğitim gerektiren çocuklar (f=5) ve aile işlevselliği (f=5) üzerinde çalışıldığı görülmüştür. Daha sonra sırasıyla ebeveyn tutumları (f=4), ebeveyn stresi (f=3), baba katılımı (f=2), boşanmış ebeveyn (f=2), çocuklarda davranış problemleri (f=2), ebeveyn çocuk ilişkisi (f=2), ebeveynin kabul ve

empati düzeyleri ($f=2$), ebeveynin kendilerini düzenleme/değerlendirme becerileri ($f=2$) çalışıldığı görülmüştür. Diğer çalışma alanlarının ise her tezde 1 kez çalışıldığı görülmüştür.

4.9. TEZLERİN YAYIMLANDIĞI ALANLARA AİT BULGULAR

Bu araştırmada dokuzuncu araştırma sorusu olarak “Sistematiik incelemeye dâhil edilen çalışmalar hangi alanda yayımlanmıştır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.15 ve 4.16’da verilmiştir.

Tablo 4. 15: Sistematiik incelemeye dâhil edilen çalışmaların yayımlandığı alanlar.

Tez No	Yayımlandığı Alan
713174	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
700643	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
704793	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
458729	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
685530	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
569176	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
564785	Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
547132	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
498176	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
486457	Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
412351	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
417588	Eğitimde Psikolojik Hizmetler
398257	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
497546	Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
235700	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
217964	Eğitimde Psikolojik Hizmetler
205198	Eğitimde Psikolojik Hizmetler
261690	Eğitimde Psikolojik Hizmetler
135288	Eğitimde Psikolojik Hizmetler
107207	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

Tablo 4.15’te sistematiik incelemeye dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ve o tezin yayımlandığı alanlar verilmiştir.

Tablo 4. 16: Sistematiik incelemeye dâhil edilen çalışmaların yayımlandığı alanların frekans tablosu.

Yayımlandığı Alan	Frekans (f)	Yüzde (%)
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	11	55%
Eğitimde Psikolojik Hizmetler	5	25%
Aile Danışmanlığı ve Eğitimi	3	15%
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	1	5%
Toplam	20	100%

Tablo 4.16’da sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların yayımlandığı alanların göre frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunun (f=11) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yayımlandığı görülmüştür. Daha sonra sırasıyla Eğitimde Psikolojik Hizmetler alanında (f=5) ve Aile Danışmanlığı ve Eğitimi alanında (f=3) yayımlandığı görülmüştür. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında yayımlanan çalışma sayısı ise sadece 1’dir.

4.10. TEZLERDEKİ PSİKO-EĞİTİMLERİN UYGULANMA ŞEKLİNE AİT BULGULAR

Bu araştırmada onuncu araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda psiko-eğitimler çevrimiçi ve yüz yüze uygulanmasına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.17 ve 4.18 ’te verilmiştir.

Tablo 4. 17: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların uygulanma şekli.

Tez No	Uygulanma Şekli
713174	Çevrimiçi (video konferans)
700643	Yüz yüze
704793	Yüz yüze
458729	Yüz yüze
685530	Çevrimiçi (zoom, whatsapp aracılığıyla)
569176	Yüz yüze
564785	Yüz yüze
547132	Yüz yüze
498176	Yüz yüze
486457	Yüz yüze
412351	Yüz yüze
417588	Yüz yüze
398257	Yüz yüze
497546	Yüz yüze
235700	Yüz yüze
217964	Yüz yüze
205198	Yüz yüze
261690	Yüz yüze
135288	Yüz yüze
107207	Yüz yüze

Tablo 4.17’de sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ve o tezdeki psiko-eğitimin uygulanma şekli verilmiştir.

Tablo 4. 18: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların uygulanma şekline göre frekans tablosu.

Uygulanma Şekli	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yüz yüze	18	90%
Çevrimiçi	2	10%
Toplam	20	100%

Tablo 4.18’de sistematik inceleme dâhil edilen çalışmaların uygulanma şekline göre frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde çalışmaların büyük bir çoğunluğun (f=18) yüz yüze uygulandığı, çevrimiçi bir şekilde yürütülen çalışmaların sayısının için çok az (f=2) olduğu görülmektedir.

4.11. TEZLERDEKİ KURAM YADA YAKLAŞIMLARA AİT BULGULAR

Bu araştırmada on birinci araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar hangi kuram ya da yaklaşım temel alınarak yürütülmüştür?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.19 ve 4.20’de verilmiştir.

Tablo 4. 19: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda temel alınan kuram ya da yaklaşımlar.

Tez No	Temel Alınan Kuram / Yaklaşımlar
713174	Bilgilendirme Ve Paylaşım Odaklı Yaklaşım
700643	Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) Ve Oyun Terapisi Temelli Eklektik Yaklaşım
704793	Virginia Satir Odaklı Aile Danışmanlığı
458729	Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi
685530	Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT)
569176	Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşım
564785	Aile Sistemleri Yaklaşım
547132	Bilgilendirme Ve Paylaşım Odaklı Yaklaşım
498176	Bilgilendirme Ve Paylaşım Odaklı Yaklaşım
486457	Bilgilendirme Ve Paylaşım Odaklı Yaklaşım
412351	Eklektik (Yapılandırmacı Yaklaşım, Transaksiyonel Analiz, Çözüm Odaklı Yaklaşım, Klob“Un Öğrenme Döngüsü (Yaşayarak Öğrenme), Çoklu Zekâ Kuramı, Beş Aşamalı Eğitim Süreci vb.)
417588	Filial Terapi
398257	Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi
497546	Davranışsal Yaklaşım
235700	Çocuk Anababa İlişki Terapisi Temelli Eklektik Yaklaşım
217964	Sosyal Bilişsel Kuram
205198	Pozitif Düşünmeye Dayalı
261690	Bilgilendirme Ve Paylaşım Odaklı Yaklaşım
135288	Bilgilendirme Ve Paylaşım Odaklı Yaklaşım
107207	Bilgilendirme Ve Paylaşım Odaklı Yaklaşım

Tablo 4.19’da sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ve o tezde temel alınan kuram ya da yaklaşımlar verilmiştir.

Tablo 4. 20: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda temel alınan kuram ya da yaklaşımların frekans tablosu.

Temel Alınan Kuram	Frekans (f)	Yüzde (%)
Grup Rehberliğine Dayalı Psiko-eğitim	7	35%
Eklektik	3	15%
Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşım	2	10%
Aile Sistemleri Yaklaşımı	1	5%
Bilişsel Davranışçı Yaklaşım	1	5%
Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi	1	5%
Davranışsal Yaklaşım	1	5%
Filial Terapi	1	5%
Pozitif Düşünmeye Dayalı	1	5%
Sosyal Bilişsel Kuram	1	5%
Virginia Satir Odaklı Aile Danışmanlığı	1	5%
Toplam	20	100%

Tablo 4.20’de sistematik inceleme dâhil edilen çalışmaların temel aldığı kuram ya da yaklaşımlara göre frekans tablosu gösterilmiştir. Sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerin çoğunluğunda (f=7) belli bir kuram ya da yaklaşıma yönelik çalışma yapmak yerine grup rehberliğine dayalı bilgilendirme ve paylaşım odaklı psiko-eğitimler yürütülmüştür. Bazı tezlerde hazırlanan psiko-eğitimlerin temelinde (f=3) birden fazla kuram ve yaklaşımın birbirlerini destekleyecek bir şekilde beraber kullanıldığı görülmüştür. Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşım temel alınan çalışmalar hariç (f=2), geriye kalan kuram ve yaklaşımların ise her tezde 1 kez çalışıldığı görülmüştür.

4.12. TEZLERDEKİ PSİKO-EĞİTİMLERİN SÜRELERİNE AİT BULGULAR

Bu araştırmada on ikinci araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar ne kadar süren psiko-eğitim programı içermektedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.21, 4.22 ve 4.23’te verilmiştir.

Tablo 4. 21: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda yer alan psiko-eğitim programlarının süreleri.

Tez No	Oturum Sayısı	Oturumların Süresi (Dakika Cinsinden)
713174	14 oturum	135
700643	Deney 1:12 oturum	120
	Deney 2:12 oturum	90
704793	8 oturum	90
458729	10 oturum	30

Tablo 4.21 (devam):

685530	7 oturum	Belirtilmemiş
569176	7 oturum	90
564785	8 oturum	180
547132	8 oturum	90
498176	10 oturum	90
486457	8 oturum	180
412351	8 oturum	180
417588	10 oturum	165
398257	7 oturum	60
497546	8 oturum	75
235700	Deney grubu: 12 oturum	90
	Plasebo grubu: 6 oturum	60
217964	10 oturum	120
205198	12 oturum	75
261690	13 oturum	150
135288	10 oturum	90
107207	8 oturum	90
Ortalama		104

Tablo 4.21’de sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ile o tezde yer alan psiko-eğitimlerin oturum sayıları ve her oturumların dakika cinsinden süreleri verilmiştir.

Tablo 4. 22: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda yer alan psiko-eğitim programlarının oturum sayılarının frekans tablosu.

Oturum Sayısı	Frekans	Yüzde (%)
6	1	4,5%
7	3	13,6%
8	7	31,8%
10	5	22,7%
12	4	18,2%
13	1	4,5%
14	1	4,5%
Toplam	22	100,0%

Tablo 4.22’de sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda yer alan psiko-eğitim programlarının oturum sayılarının frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde bir psiko-eğitim en fazla 14 oturum, en az 6 oturum olarak uygulanmıştır. Oturum sayılarının frekansları incelendiğinde en çok (f=7) 8 oturum süren psiko-eğitim programının uygulandığı, daha sonra sırasıyla 10 oturum (f=5), 12 oturum (f=4), 7 oturum (f=3) süren psiko-eğitim programının uygulandığı görülmüştür. Geriye kalan oturum sayılarının ise her tezde 1 kez tercih edildiği görülmüştür.

Tablo 4. 23: Sistematik inceleme dâhil edilen çalışmalarda yer alan psiko-eğitim programlarının oturum sürelerinin frekans tablosu.

Oturum Süresi (Dakika Cinsinden)	Frekans	Yüzde (%)
30	1	4,5%
60	2	9,1%
75	2	9,1%
90	8	36,4%
120	2	9,1%
135	1	4,5%
150	1	4,5%
165	1	4,5%
180	3	13,6%
Belirtilmemiş	1	4,5%
Toplam	22	100,0%

Tablo 4.23'te sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalarda yer alan psiko-eğitim programlarının dakika cinsinden oturum sürelerinin frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde psiko-eğitim programının bir oturumu en fazla 180 dakika, en az 30 dakika sürmüştür. Oturum sürelerinin frekansları incelendiğinde en çok tercih edilen bir oturum süresinin 90 dakika (f=8) olduğu, daha sonra sırasıyla 180 dakika (f=3), 60 dakika (f=2), 75 dakika (f=2), 120 dakika (f=2) olduğu görülmüştür. Geriye kalan oturum sürelerinin ise her tezde 1 kez çalışıldığı görülmüştür.

4.13. TEZLERİN ETKİLİLİKLERİNE AİT BULGULAR

Bu araştırmada on üçüncü araştırma sorusu olarak “Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların etkililiği nasıl bir dağılım göstermektedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dâhil edilen 20 tez incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo 4.24 ve 4.25'te verilmiştir.

Tablo 4. 24: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların sonuçları ve etkililiği.

Tez No	Çalışmaların Sonuçları ve Etkililiği
713174	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ortaya konulmuştur.
700643	Yapılan tez çalışmasının sonucunda ayrı çalışma gruplarına uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının ve terapi programının etkili olduğu ortaya konulmuştur.
704793	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının kısmen etkili olduğu ortaya konulmuştur. İlgili psiko-eğitim ebeveynliğin bazı boyutlarında olumlu değişime yol açmasının yanında bazı alt boyutlarda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.
458729	Yapılan tez çalışmasının sonucunda ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ve izleme testi sonuçlarına göre bu etkinin uzun süre devam ettiği ortaya konulmuştur.
685530	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 4.24 (devam):

569176	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ortaya konulmuştur.
564785	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğuna yönelik bulgulara erişilememiştir.
547132	Yapılan tez çalışmasının sonucunda ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ve izleme testi sonuçlarına göre bu etkinin uzun süre devam ettiği ortaya konulmuştur.
498176	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının kısmen etkili olduğu ve izleme testi sonuçlarına göre bu etkinin uzun süre devam ettiği ortaya konulmuştur. İlgili psiko-eğitim programının ebeveynliğin bazı boyutlarında olumlu değişime yol açtığı gözlemlenirken bazı alt boyutlarda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.
486457	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının kısmen etkili olduğu ortaya konulmuştur. İlgili psiko-eğitim programının ebeveynliğin bazı boyutlarında olumlu değişime yol açtığı gözlemlenirken bazı alt boyutlarda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.
412351	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının kısmen etkili olduğu ortaya konulmuştur. İlgili psiko-eğitim programının ebeveynliğin bazı boyutlarında olumlu değişime yol açtığı gözlemlenirken bazı alt boyutlarda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.
417588	Yapılan tez çalışmasının sonucunda ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ve izleme testi sonuçlarına göre bu etkinin uzun süre devam ettiği ortaya konulmuştur.
398257	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ortaya konulmuştur.
497546	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının kısmen etkili olduğu ortaya konulmuştur. İlgili psiko-eğitim programının ebeveynliğin bazı boyutlarında olumlu değişime yol açtığı gözlemlenirken bazı alt boyutlarda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.
235700	Yapılan tez çalışmasının sonucunda ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ve izleme testi sonuçlarına göre bu etkinin uzun süre devam ettiği ortaya konulmuştur.
217964	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının kısmen etkili olduğu ortaya konulmuştur. İlgili psiko-eğitim programının ebeveynliğin bazı boyutlarında olumlu değişime yol açtığı gözlemlenirken bazı alt boyutlarda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.
205198	Yapılan tez çalışmasının sonucunda ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ve izleme testi sonuçlarına göre bu etkinin uzun süre devam ettiği ortaya konulmuştur.
261690	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının kısmen etkili olduğu ortaya konulmuştur. İlgili psiko-eğitim programının ebeveynliğin bazı boyutlarında olumlu değişime yol açtığı gözlemlenirken bazı alt boyutlarda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.
135288	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının kısmen etkili olduğu ortaya konulmuştur. İlgili psiko-eğitim programının ebeveynliğin bazı boyutlarında olumlu değişime yol açtığı gözlemlenirken bazı alt boyutlarda anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.
107207	Yapılan tez çalışmasının sonucunda uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programının etkili olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 4.24'te sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların tez numaraları ve o tezin sonuç ve etkililiği verilmiştir.

Tablo 4. 25: Sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların etkililiğinin frekans tablosu.

Tezlerin Etkililiği	Frekans (f)	Yüzde (%)
Etkili	11	55%
Kısmen etkili	8	40%
Yeterince etkili değil	1	5%
Toplam	20	100%

Tablo 4.25'te sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmaların etkililiğinin frekans tablosu gösterilmiştir. İlgili tablo incelendiğinde tezlerin çoğunluğunun (f=11) etkili olduğu, bazılarının (f=8) kısmen etkili olduğu, yeterince etkili olmayan çalışma sayısının (f=1) çok az olduğu görülmüştür. Çalışmaların büyük bir çoğunluğu (%95) ebeveyn üzerinde çeşitli alt boyutlarda anlamlı derecede etki göstermiş olduğu görülmüştür.

5. TARTIŞMA

Bu sistematik inceleme araştırmada Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın bu kısmında ilgili alanyazın eşliğinde bu araştırmanın bulguları değerlendirilmiştir. Tartışma bölümü bu çalışmanın araştırma soruları başlıkları altında sırasıyla tartışılmıştır.

5.1. İNCELENEN ARAŞTIRMALAR HANGİ TEZ TÜRÜNDE YAZILMIŞTIR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar tez türüne göre incelendiğinde 10 yüksek lisans ve 10 doktora çalışması olduğu görülmüştür. Öztürk ve Parlar (2022)’ın aile eğitimi üzerine yazılmış tezlerin incelendiği araştırmasında yüksek lisans çalışmalarının sayısı doktora çalışmaların sayısından sayıca fazla olduğu ifade edilmiştir.

Uygulamaya dayalı psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaların incelendiği bir sistematik inceleme çalışmasında (Türk ve Cihangiroğlu, 2018) farklı yöntem ve tekniklerin kullanıldığı 132 yüksek lisans 136 doktora tez çalışmasının derlendiği ifade edilmiştir. Buna ek olarak alanyazındaki farklı alanlarda yapılmış sistematik inceleme çalışmalarını sonuçlarına göre yüksek lisans araştırmasının doktora araştırmasından sayıca fazla olduğu görülmüştür (Cevher, 2017; Demirkan, 2021; Eyyubova, 2021; Keskin, 2014; Kurtoğlu, 2022; Öztürk ve Parlar, 2022). Alanyazındaki çalışmalar yüksek lisans ile doktora tezleri sayısındaki farkın nedeni olarak Türkiye’de yüksek lisans düzeyi eğitim programı ve mezun sayısının doktora düzeyi eğitim programını ve mezun sayısından fazla olmasını göstermiştir (Demirkan, 2021; Eyyubova, 2021; Kurtoğlu, 2022).

Alanyazındaki diğer araştırmalara bakıldığında tercih edilen tez türü oranındaki farkın nedeni olarak çalışmalardaki dâhil etme kriterleri ile bu çalışmanın dâhil etme kriterleri arasındaki fark gösterilebilir. Bu araştırmada sadece deneysel desende yürütülmüş çalışmalar veri analizine alınmışken diğer çalışmalarda ise nitel ve nicel yöntem kullanan araştırmaların tümü veri analizine katılmıştır.

5.2. İNCELENEN TEZLER HANGİ DİLDE YAZILMIŞTIR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar yazıldığı dile göre incelendiğinde çalışmalarda Türkçe dilinin tercih edildiği görülmüştür. Farklı alanlarda yapılan araştırmalar da (Demirkan, 2021; Melek Güven, 2020; Samsa, 2020) yürüttükleri sistematik inceleme çalışmasında Türkçe dilinin tercih edildiğini ifade etmiştir. Demirkan (2021) da yabancı dilde yazılan tezlerin sayısının sınırlı olmasını yabancı dilde eğitim veren üniversitelerin sınırlı olmasıyla açıklamıştır. Benzer şekilde Güven (2020)'nin yaptığı içerik analizi çalışmasında bir araya getirdiği lisansüstü tezlerde ve makalelerde tercih edilen dilin Türkçe olduğunu ifade ederken makalelerde yabancı dilde yayın yapan araştırmacıların yabancı diller bölümünde eğitim alan araştırmacılar olduğunu tespit etmiştir. Buna ek olarak Omaç (2019)'un Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yapılan araştırma makalelerinin incelediği çalışmasında yayımlanan makalelerin İngilizce yazıldığını Türkçe dilinin kullanımın ise sınırlı olduğunu belirtmiştir. Bu durum üniversitelerin veya yayımlandıkları bölümlerin dilinin alanyazının diline yön verebildiği olarak yorumlanabilir.

Lisansüstü tezlerde Türkçe dilinin kullanılmasının nedeni olarak bu sistematik inceleme çalışmasının dâhil etme kriterleri arasında “YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alması” kriterinin yer alması olabilir. Yabancı dildeki yayın sayısının sınırlılığı bu veri tabanının Türkçe olmasıyla ve lisansüstü eğitimlerinin çoğunluğunun Türkçe olmasıyla açıklanabilir.

5.3. İNCELENEN TEZLERİN SAYISI YILLARA GÖRE NASIL BİR DEĞİŞİM GÖSTERMEKTEDİR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında ilgili grafiğin (Şekil 4.1) dalgalı ve düzensiz bir şekil olduğu görülmektedir. Bu alanda ilk kez 2001 yılında ebeveyn psiko-eğitim tez çalışması yapılmıştır. 2015 ve 2020 yıllarında ebeveyn psiko-eğitim programlarının sayısında diğer yıllarla karşılaştırıldığında artış olduğu görülmüştür. Buna rağmen bu alanda ebeveyn psiko-eğitim çalışmasının yapılmadığı yıllar, ebeveyn psiko-eğitim çalışmasının yapıldığı yıllardan sayıca daha fazladır. 2000-2023 yılları arasında yer alan 13 yılda bu alanda ebeveyn psiko-eğitimi üzerine yapılmış deneysel desende uygulanmış bir çalışma görülmemiştir. Öztürk ve Parlar (2022), yaptıkları derleme çalışmasında aile eğitimi

konusunda ilk onaylanan tezin 1998 yılında olduğunu ve yıllara göre dağılımının seyrek bir şekilde görüldüğünü ifade etmiştir. Hamamcı ve Sevim (2004) da benzer şekilde ebeveyn psiko-eğitim programlarının çoğunlukla yüksek lisans ve doktora çalışmalarında yürütüldüğünü ifade etse de bu çalışmaların sınırlı olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak farklı çalışmalarda da alanyazında ebeveyn psiko-eğitim çalışma sayısının yetersiz olduğu ve artırılması gerektiği ifade edilmiştir (Tavil ve Karasu, 2013; Tayan ve diğerleri, 2019).

Yapılan araştırma bulgularına göre Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında 2015 yılından sonra ebeveyn psiko-eğitimi konusunda önceki yıllara kıyaslandığında sayıca daha fazla çalışma yer almıştır. Bu durum Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında çeşitli konularda yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı ile benzerlik göstermektedir. İlgili çalışmaların yıllara göre dağılımı dalgalı bir grafik gösterse de yıllar geçtikçe sayıca artış olduğu görülmektedir (Bolat, 2023; Çarkıt, 2019; Keldal ve Bilge, 2016; Seçer ve diğerleri, 2014; Teke ve Avşaroğlu, 2022).

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının 2015'ten sonra sayıca artış göstermesine rağmen 2000 yılından bu yana sadece 20 ebeveyn psiko-eğitim çalışmasının olması bu alanda anne-baba eğitim çalışmalarının sınırlılığını ortaya koymaktadır. Ayrıca son yıllarda yayımlanan tezlerde erişime kapalı ve yayın yasağı olması sebebiyle erişim sağlanamamış olunabilir.

5.4. İNCELENEN TEZLER HANGİ DENEYSEL DESENDE YÜRÜTÜLMÜŞTÜR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar tercih edilen deneysel desen türüne göre incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunun gerçek deneysel desende yürütüldüğü geriye kalan çalışmalarda ise yarı deneysel desen tercih edildiği görülmüştür. Deneme öncesi deneysel desende yürütülen çalışmalar sistematik incelemeye dâhil etme kriterlerini karşılamadığı için bulgularda yer almamıştır. Yurtdışında kanıta dayalı ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğinin sınındığı çalışmalarda da gerçek deneysel desen ve yarı deneysel desende yürütülmüş araştırmaların sistematik incelemesi yapıldığı görülmüştür (Amin ve diğerleri, 2018; Balaj ve diğerleri, 2021; Breitenstein, Gross ve Christophersen, 2014; Lee ve Kim, 2022). Öztürk ve Parlar (2022) aile eğitimi üzerine yürütülmüş tezleri inceledikleri çalışmalarında

araştırmacıların çeşitli yöntemler kullandığını buna ek olarak deneysel yöntemle yürütülmüş çalışmaların ise sayıca daha az olduğunu ortaya koymuştur.

Ebeveyn psiko-eğitimi konusunda bu bulguyu destekleyecek çalışmalar sınırlı olduğu için farklı alanlar ve konulardaki çalışmalar incelenmiştir. Bolat (2023), Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yürütülen bu sistematik inceleme çalışmasında dâhil etme kriterlerini karşılayan çalışmalarda nicel araştırma türünün daha sık tercih edildiğini, gerçek ve yarı deneysel desende yürütülmüş araştırmalara öncelik verildiğini ifade etmiştir. Seçer ve diğerleri (2014)'nin yaptığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanındaki araştırma eğilimlerinin araştırıldığı sistematik inceleme çalışmasında incelenen makalelerde ağırlı olarak nicel çalışmaların tercih edildiğini, deneysel desende yürütülen çalışmaların çoğunluğunun ise yarı deneysel desenle yürütüldüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca deneme öncesi desende yürütülen çalışmanın olmadığı ve gerçek deneysel desende yürütülen çalışmanın ise sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir. Alanyazındaki farklı çalışmalarda da (Bayraklı, 2019; Omaç, 2019) araştırmacıların çoğunluğunun deneysel araştırma deseni olarak yarı deneysel deseni tercih ettikleri, bunu sırasıyla tam deneysel desen ve zayıf deneysel desenin takip ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. (Seçer ve diğerleri, 2014).

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yürütülen bir başka sistematik inceleme çalışmasının (Teke ve Avşaroğlu, 2022) bulguları ile bu çalışmanın bulguları ile farklılık göstermektedir. Teke ve Avşaroğlu (2022)'nin araştırmasına göre bu alanda en çok nitel araştırma yöntemi tercih edildiği nicel araştırma yöntemlerinin daha az kullanıldığı, deneysel desende yürütülen çalışmanın ise çok az olduğu görülmüştür. İlgili araştırmada bu durum nitel verilerin zengin kaynak sağlaması ve derinlemesine bilgi verebilmesine bağlanmış, buna ek olarak da nicel çalışmaların sayısının artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Farklı çalışmalarda farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması yöntemsel zenginliğe neden olmaktadır. Diğer yandan deneysel desende yürütülmüş çalışmaların sınırlı olması, yüksek düzeyde kanıt içeren ve neden-sonuç ilişkisini inceleyen çalışmaların da sayısının sınırlı olmasına yol açmaktadır. Bu nedenle ebeveyn psiko-eğitim programlarını deneysel desende sınyarak etkililiği daha bilimsel bir biçimde ortaya konulmalıdır.

5.5. İNCELENEN TEZLERİN KATILIMCILARI KİMLERDEN OLUŞMAKTADIR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar katılımcı türüne göre çalışılan grupların anne veya baba oluşu, ebeveynin evli olup olmaması ve ebeveynin çocuklarının eğitim düzeyi olmak üzere üç alt grupta incelenmiştir.

İlgili tezlerde çalışılan gruplardaki ebeveynin anne veya baba oluşuna göre incelendiğinde tezlerin çalışma grubunun çoğunluğunun sadece annelerden oluştuğu görülmüştür. Daha sonra sırasıyla anne veya babalardan oluşan heterojen gruplar çoğunluktaiken bu grupları ise sadece babalar ile çalışılan gruplar takip etmiştir. Anne ve babanın çift olarak çalışma grubunda yer aldığı çalışma sayısının ise en az olduğu görülmüştür. Çalışmaların geneline bakıldığında baba katılım oranının anne katılım oranına göre oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Alanyazındaki diğer çalışmalara bakıldığında da benzer bulgular elde edilmektedir. Ebeveyn psiko-eğitim çalışmalarına babaların katılım oranı annelerin katılım oranlarından oldukça düşüktür (“Anne Destek Programı”, y.y.; “Baba Destek Programı”, y.y.; *İzleme ve değerlendirme raporu*, 2022). Alanyazındaki çeşitli çalışmalarda da anne-babalara yönelik çalışmalarda katılımcı anne sayısının baba sayısında fazla olduğu ifade edilmiştir (Erkan, 2023; Öztürk ve Parlar, 2022; Tavi ve Karasu, 2013).

Babaların daha çok iş hayatında yer alması ve günün çoğunluğunu iş yerinde geçirmesi, çocuk bakım işleri ile yeterince ilgili olmamaları veya eğitim alan grupta kadınlar arasında azınlıkta kalması gibi sebepler babaların ebeveyn psiko-eğitime katılma oranını düşürmektedir (Şahan ve Ay, 2018). Diğer yandan bu duruma ebeveyn psiko-eğitimi konusunda yapılan çalışmaların çoğunda öncelikle annelerin hedeflenmiş olması ve baba odaklı psiko-eğitim sayısının az olması yol açmış olabilir. Son yıllarda baba odaklı ebeveyn eğitim çalışmaları artmaya başlamış olsa da (Alibeyoğlu, 2004; Atmaca-Koçak, 2004; Aydın ve Cavkaytar, 2020; Moluz, 2022; Sorakın ve Çerkez, 2022; Fatma Tezel-Şahin, 1998; Uzun ve Baran, 2017) bu eğitim çalışmalarının sayısı sınırlı kalmaktadır. Babaları desteklemek için daha fazla kanıta dayalı müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır (Lee ve diğerleri, 2018).

İlgili tezlerde çalışılan gruplardaki ebeveynin evli olup olmama durumuna göre incelendiğinde tezlerin çalışma grubunun çoğunluğunun evli ebeveyn ile yürütüldüğü, boşanmış veya tek başına ebeveynlik yapan ebeveynle yürütülen çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmüştür. Ayrı yaşama, boşanma veya ebeveyninden birinin vefatı sonucu bazı ailelerde

ebeveynlik sorumluluğu tek bir ebeveyne kalmaktadır. Bu durumda olan ebeveynin ihtiyaçları ve sorunları, evli ebeveynin ihtiyaçlarından ve sorunlarından farklılaşmaktadır (Bulut-Ateş, 2015; Öztekin, 2021). Özellikle boşanma oranının son yıllarda hızla artması bu alanda ebeveyn psiko-eğitim ve destek programlarının artırılması gerektiğini düşündürmektedir.

İlgili tezlerde çalışılan gruplardaki ebeveynin çocuklarının eğitim düzeylerine göre incelendiğinde bu konuda ebeveyn tercihi konusunda özel bir eğilim olmadığı görülmüştür. Çalışmaların genelinde ebeveynin çocuklarının eğitim düzeyine göre bir ayırım söz konusu olmamaktadır. Kalan çalışmalar incelendiğinde ise çocuğu okulöncesi ve ilköğretim eğitim kurumlarına giden ebeveyn sayısı birbirine yakinken çocuğu ortaöğretim kurumlarına giden sayısının az olduğu görülmüştür. Bu bulgu Hamamcı ve Sevim (2004)'in çalışmalarının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Hamamcı ve Sevim (2004), ebeveyn psiko-eğitimi ile yapılmış çalışmalar incelendiğinde daha çok okulöncesi dönemde çocuğu olan ebeveynle çalışıldığı, okulöncesi ve ilköğretim dönemindeki ebeveyne daha çok ağırlık verildiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak ergenlik ve gençlik döneminde çocuğu olan ebeveynle yapılan çalışmaların ise sınırlılığı olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Kılıç (2010), Kılıç (2018) ile Şahin ve Kalburan (2009) da ebeveyn psiko-eğitimi konusundaki derleme çalışmalarında daha çok 0-6 yaş arası çocuğu olan ve 6-12 yaş arası çocuğu olan ebeveynle çalışıldığını ortaya koymuştur. Bu durum çocuğun yaşı arttıkça uygulanan ebeveyn eğitimi sayısının azaldığına işaret etmektedir. Oysa ebeveynliğin her yaşta farklı zorluğu ve ihtiyacı olabilmektedir (Gür ve Kurt, 2011; Güzel, 2006; Fatma Tezel-Şahin ve Kalburan, 2009).

Yurtdışında ebeveyn psiko-eğitimi üzerine yürütülmüş sistematik inceleme çalışmaları çalışma gruplarına göre incelendiğinde anneler (Waldrop ve diğerleri, 2021), babalar (Lee ve diğerleri, 2018) ilk kez ebeveyn olacak ebeveyn adayları (Amin ve diğerleri, 2018), zihinsel engelli ebeveyn (Feldman, 1994) olmak üzere çeşitli gruplara yönelik ebeveyn psiko-eğitim programlarının yer aldığı görülmüştür. Diğer yandan yurtiçindeki alanyazın incelendiğinde ebeveyn ve ebeveyn psiko-eğitimi üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum alanyazındaki farklı çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Bolat (2023), Omaç (2019) ile Seçer ve diğerleri (2014)'in araştırma bulgularına göre Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yapılan çalışmaların evreni üzerine incelemeler yapıldığında ebeveynle yapılan çalışmaların diğer çalışma gruplarına göre oldukça az olduğu saptanmıştır. Keldal ve Bilge (2016)'nin yaptığı derleme çalışmasına göre Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

alanında lise ve üniversite öğrencileri dışında farklı bir örneklem ile çalışılmadığı ifade edilmiştir.

5.6. İNCELENEN TEZLERİN VERİLERİNİN TOPLANMASINDA HANGİ ARAÇLAR KULLANILMIŞTIR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar veri toplama araçlarına göre incelendiğinde çalışmalarda araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel/Demografik Bilgi Formlarının ağırlıklı olarak tercih edildiği görülmüştür. Aile Değerlendirme Ölçeği 5 tezde veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bunlar dışında kullanılan veri toplama araçları ise bir ya da iki tezde kullanılmıştır. Bu durum bu çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarında belli bir araç ya da araçlara yönelim/ağırlık olmadığı aksine çeşitlilik olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca bu araştırmalarda aynı anda birden fazla veri toplama araçlarının kullanıldığı görülmüştür.

Tavil ve Karasu (2013) yaptığı derleme çalışmasında araştırmacıların çoğunluğu gözlem kayıtları ile veri topladığını, test veya ölçek kullanımının ise çok sınırlı olduğunu ortaya koymuştur. Öztürk ve Parlar (2022)'a göre veri toplama yöntemi olarak en çok araştırmacılar tarafından uygulanan aile eğitimi verileri, görüşme notları ve veri kayıt formları olduğu gibi veri toplama araçları olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Tayan ve diğerleri (2019)'ın bulgularına göre ebeveyn eğitimi çalışmalarında büyük bir oranda anket ve görüşme formlarının kullanıldığını, test ve envanter gibi araçların kullanımının ise daha sınırlı olduğunu ortaya konulmuştur. Bunun farkın sebebi olarak farklı araştırma sorusu, yöntem ve tekniklere göre kullanılan veri toplama tekniklerin de değişmesi ileri sürülebilir. Omaç (2019), Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yürüttüğü sistematik inceleme çalışmasında incelediği 143 makalede toplam 248 veri toplama aracının kullanıldığını, bunlar arasında sıklıkla ölçek ve envanterlerin tercih edildiğini ifade etmiştir.

Bu araştırmanın bulguları göz önüne alındığında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında ebeveyn psiko-eğitimi üzerine yapılan çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarında çeşitlilik ve sayıca zenginlik göze çarpmaktadır. Bu durum araştırmalarda birden fazla veri toplama araçlarının tercih edilip kullanılması geçerlik ve güvenirliği arttırdığı şeklinde yorumlanabilir. Bilimsel çalışmalarda kanıta dayalı bilginin önemli gün geçtikçe artmasıyla beraber ebeveyn psiko-eğitim çalışmalarında da kanıta dayalı uygulamaların artması gerektiği düşünülmektedir. Bunun için de bu programlarının verilerinin toplanmasında geçerlik

ve güvenilirlik çalışmaları yürütülmüş test ve envanterlerin kullanımının da artması gerektiği düşünülmektedir.

5.7. İNCELENEN TEZLERİN VERİLERİNİN ANALİZİNDE HANGİ YÖNTEMLER KULLANILMIŞTIR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar veri analiz yöntemine göre incelendiğinde çalışmalarda sıklıkla nicel veri analizi yöntemlerinden Wilcoxon Testi'nin kullanıldığı, daha sonra sırasıyla Mann Whitney U Testi, T-testi ve diğer analiz yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanında nicel veri analizine ek olarak nitel veri analizi yöntemlerin kullanıldığı çalışmalar da bulunmaktadır. Aile eğitimi üzerine yürütülmüş çalışmaların derlendiği Öztürk ve Parlar (2022) çalışmalarında daha çok yüzde, frekans ve aritmetik ortalama gibi betimleyici istatistiklerin kullanıldığı ifade edilmiştir. Omaç (2019), incelediği çalışmalarda en fazla frekans/yüzde yönteminin kullanıldığını, daha sonra sırasıyla T-testi, ANOVA/ANCOVA, içerik analizi ve Non-Parametrik testler ve ortalama/standart sapma yöntemlerinin kullanıldığını ortaya koymuştur.

Bu çalışmanın veri analizi üzerine elde ettiği bulguları ebeveyn eğitimi üzerine yapılmış çalışmaların bulguları ile farklılık göstermektedir. Diğer derleme çalışmalarında deneysel desende yürütülmüş çalışmaların sayısı oldukça az iken genel tarama modeli, tek denekli desenler, nitel çalışmalar gibi diğer araştırma teknikleri ile yürütülmüş çalışmaların sayısı daha fazladır (Öztürk ve Parlar, 2022; Tayan ve diğerleri, 2019). Alanyazında yer alan ebeveyn eğitimi üzerine yapılmış çalışmalarda veri analizi yöntemi olarak daha çok yüzde, frekans, aritmetik ortalama gibi betimleyici istatistik yöntemleri daha sık kullanılmıştır (Öztürk ve Parlar, 2022).

Bu çalışmada sadece nicel araştırma yöntemlerinden tam ve yarı deneysel çalışmalar incelendiği için veri analizinde de nicel yöntemlerin tercih edilmesi beklenir. Bu durum kullanılan veri analizi yöntemlerinin de farklılaşması anlamına gelebilmektedir.

5.8. İNCELENEN TEZLERDE HANGİ DEĞİŞKENLER ÜZERİNDE ÇALIŞILMIŞTIR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar araştırılan değişkenlere göre incelendiğinde

çalışmalarda sırasıyla özel eğitim gerektiren çocuklar, aile işlevselliği, ebeveyn tutumları, ebeveyn stresi ve çeşitli konular üzerinde çalışıldığı görölmüşür. Çalışmalarda bir değişken yerine birden fazla değişken ile çalışılmışır. Bu bakımdan değişken türünde çeşitliliğin sağlandığı düşünölmektedir.

Alanyazında ebeveyn psiko-eğitimi üzerine yapılan çalışmalarda yurtiçi (Hamamcı ve Sevim, 2004; . Kılıç, 2010, 2018; Fatma Tezel-şahin ve Kalburan, 2009) ve yurtdışı (Amin ve diğerleri, 2018; Balaj ve diğerleri, 2021; Feldman, 1994; Kane, Wood ve Barlow, 2007; Lee ve Kim, 2022; Lee ve diğerleri, 2018) çalışmalarda farklı ihtiyaa sahip aileler için farklı ebeveyn psiko-eğitimi programlarına ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Bunun için de pozitif ebeveynlik, etkili iletişim, ebeveyn-ocuk ilişkisi, ebeveyn stresi ve kaygısı, ebeveyn tutumları, ebeveyn öz yeterliliği gibi çeşitli değişkenleri ele alan ebeveyn psiko-eğitim çalışmaların yürütöldüğu görölmektedir. Öztürk ve Parlar (2022) aile eğitimi üzerine yürütölmüş çalışmaları derlediği çalışmasında her ne kadar konu açısından çeşitlilik sağlandığını söylese de güncel konuların yeterince çalışılmadığı ve daha fazla konu üzerinde çalışılması gerektiğini ifade etmektedir.

Tavil ve Karasu (2013)'nın ebeveyn eğitimi üzerine derleme çalışmasında da ebeveyn eğitimi üzerine yapılan çalışmaların özel eğitim alanında olduğu görölmektedir. Ebeveynle daha çok özel eğitim gerektiren çocuklara beceri kazandırma ve öğretimi ile ebeveyn ocuk arasında iletişim ve etkileşimi geliştirme değişkenleri ile çalışıldığı görölmüşür. Tayan ve diğerleri (2019)'un yaptığı derleme çalışmasında ebeveyn-ocuk ilişkisi konulu makalelerde en çok ebeveyn ile ilgili unsurlarla çalışıldığı, daha sonra sırasıyla akademik başarı, öğrenciyle ilgili unsurlar ve diğerlerinin takip ettiğini ortaya koymuşur. Buna ek olarak ebeveyn ile ilgili değişkenler incelendiğinde en çok ebeveyn tutumu ve ebeveyn katılımı üzerinde çalışıldığı görölmektedir. Keldal ve Bilge (2016), Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında karma yöntemli araştırmaları inceledikleri çalışmasında psikolojik danışmanların çeşitli konularda çalışmalar yürüttüğünü ifade etmiştir. Bu konular arasında ebeveyn psiko-eğitiminin yer almadığı görölmüşür.

Farklı özelliklere sahip ana-babaların, psiko-eğitimler ile desteklenmesi gereken farklı ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar belli periyotlarda tespit edilip kanıt temelli programlar ile desteklenmelidir.

5.9. İNCELENEN TEZLER HANGİ ALANDA YAYIMLANMIŞTIR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar yayımlandığı alanlara göre incelendiğinde çalışmaların Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yayımlandığı görülmüştür. Daha sonra sırasıyla Eğitimde Psikolojik Hizmetler alt alanı ile Aile Danışmanlığı ve Eğitimi alt alanında yayımlandığı görülmüştür. Buna ek olarak sadece bir çalışma Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında yayımlanmıştır. Bolat (2023), yaptığı sistematik inceleme çalışmasında incelediği tezlerin sadece Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı aracılığıyla yürütüldüğünü ifade etmiştir.

Bu alanda yapılan tezlerin Eğitim Bilimleri veya Sosyal Bilimler Enstitüleri'nin himayesinde “Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık”, “Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik” ile “Eğitimde Psikolojik Hizmetler” bilim dalları bünyesinde çalışıldığı görülür (Güven ve diğerleri, 2015). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık hizmetlerinin alt alanlar açısından yapılandırılması göz önüne alındığında okul psikolojik danışmanlığı, ruh sağlığı danışmanlığı, aile ve evlilik danışmanlığı, kariyer danışmanlığı ve rehabilitasyon olmak üzere çeşitli alt alanlara ayrılmaktadır (Keldal ve Bilge, 2016). Bu alandaki yapılandırma bilimsel çalışmalarda ve yayınlarda da kendisini göstermektedir. Örneğin ulusal meslek derneği olan Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği başta Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi olmak üzere, düzenli olarak Okul Psikolojik Danışma Dergisi, Kariyer Psikolojik Danışma Dergisi, Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi, Klinik ve Ruh Sağlığı Psikolojik Danışmanlığı Dergisi çıkarmaktadır (“Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Dergileri - Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği”, y.y.). Bu alt alanlarda çeşitli konu ve metodolojide çalışmalar olması ile beraber bir alt alandaki çalışmaları bir araya getirip inceleyen derleme ve analiz çalışmaları da bulunmaktadır (Çarkıt, 2019; Hamamcı ve Sevim, 2004).

Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanının bir Anabilim Dalı olmaması, bu alanın farklı Anabilim Dalları altında yer almasına neden olmuştur. Kendi içinde de alt alanlara ayrılan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanının bu durumu hem çeşitlilik sağlamak hem de eğitimde birliğin sağlanmasını zorlaştırmaktadır.

5.10. İNCELENEN TEZLERDE PSİKO-EĞİTİMLER ÇEVİRİMİÇİ VE YÜZ YÜZE UYGULANMASINA GÖRE NASIL BİR DAĞILIM GÖSTERMEKTEDİR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalardaki psiko-eğitim uygulamaların çevrimiçi ve yüz yüze uygulanmasına göre incelendiğinde 18 psiko-eğitim programının yüz yüze uygulandığı, çevrimiçi yürütülen psiko-eğitim çalışmasının ise 2 olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Bolat (2023) sistematik inceleme çalışmasında çevrimiçi yürütülmüş psiko-eğitim çalışmalarının sayısının az olduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan çevrimiçi psiko-eğitim çalışmalarının 2019 yılı sonrasında ağırlık kazandığını ve çalışma sayısının arttığını ifade etmiştir. Etkili ve işlevsel ebeveyn psiko-eğitim programları için teknolojinin kullanımı ve çevrimiçi çalışmalar gün geçtikçe artan bir yöntem olarak görülmektedir. Yapılan araştırmalar çevrimiçi sunulan ebeveyn eğitim programlarının tamamlanma oranı yüz yüze uygulanan ebeveyn eğitim programlarına göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Breitenstein ve diğerleri, 2014).

Çevrimiçi yürütülen psiko-eğitim çalışmalarının sayıca azlığı bu araştırmada incelenen tezlerin büyük çoğunluğunun 2019 ve öncesi yıllarda yayımlanmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Hem dünyayı hem Türkiye'yi etkilenen Covit-19 salgını öncesi çevrimiçi uygulamalar oldukça sınırlı görünmekteydi. Pandemi ile beraber sağlık tedbirleri gereği eve kapanma yasakları ve karantina uygulamaları nedeniyle mümkün olan çoğu çalışma uzaktan ve çevrimiçi yürütülmesine yol açmıştır. Bilimsel çalışmalar da bu değişimden etkilenmiştir. Yine de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında farklı konularda çevrimiçi psiko-eğitim çalışmaları mevcut olsa da çevrimiçi ebeveyn psiko-eğitim çalışmaları oldukça sınırlıdır. Çalışan veya ulaşımında sıkıntı yaşayabilen ebeveyn için yüz yüze psiko-eğitim programlarına katılım zor olabilir. Bu nedenle çevrimiçi ebeveyn psiko-eğitim programlarının sayısının artması gerektiği düşünülmektedir.

5.11. İNCELENEN TEZLER HANGİ KURAM YA DA YAKLAŞIM TEMEL ALINARAK YÜRÜTÜLMÜŞTÜR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar temel aldıkları kuram ya da yaklaşımlara göre incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunun belirli bir kuram ya da yaklaşıma dayanmadığı görülmüştür. Bunun yerine grup rehberliğine dayalı bilgilendirme ve paylaşım odaklı psiko-eğitim programları yürütülmüştür. Bazı çalışmalarda psiko-eğitimlerin işlevliliğini artırmak için

birden fazla kuram ve yaklaşımın birlikte kullanıldığı görülmüştür. İki çalışmada Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşımı benimsemişken diğer kuram veya yaklaşımlar birer kez kullanılmıştır. Bunting (2004)'e göre ebeveyn psiko-eğitim programları kuramsal temellerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Davranışsal Ebeveynlik Programları: Bu programlar temelinde Sosyal Öğrenme Kuramları yer almaktadır. Ebeveyne olumlu pekiştirme, etkili iletişim ve cezaya alternatif yöntemler gibi konularda davranışsal yöntem ve teknikleri kullanılarak eğitimler verilir.
- Bilişsel Davranışçı Ebeveynlik Programları: Daha çok bilişsel kuramlar ile birlikte davranışçı ilke ve tekniklere dayanan bu eğitim programlarında ebeveynin kendilik algısı ve çocukları hakkında düşünceleri üzerinde çalışılıp yeniden yapılandırılmalarına yardımcı olmak amaçlanır.
- İlişki Temelli Ebeveynlik Programları: Ebeveyn-çocuk ilişkisi odaklı bu programlarda etkin dinleme ve etkili iletişim üzerine yeni beceriler kazandırmak hedeflenir.
- Akılcı Duygusal Terapi Merkezli Ebeveynlik Programları: Bu programlarda ebeveynin sahip olduğu akılcı olmayan inançlar değişip akılcı olan inançlara dönüşmesi hedeflenir. Buna ek olarak bu yolla ebeveynin sahip olduğu duygusal stresin azaltılması amaçlanır.
- Çok Modlu Ebeveynlik Programları: Bu programlarda davranışsal ve bilişsel kuramlara ek olarak çok çeşitli kuram ve tekniklerin bir araya getirilir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında farklı konular üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde çalışmalarda en çok kullanılan kuram/yaklaşım Bilişsel Davranışçı Terapi olduğu görülmüştür (Zorbaz ve diğerleri, 2016). Benzer şekilde bu alanda yapılan doktora tezlerindeki deneysel çalışmalarda en çok Bilişsel Davranışçı Terapi yaklaşım odaklı grupla psikolojik uygulamalar yapıldığını ifade edilmiştir (Güven ve diğerleri, 2015). Bunlara ek olarak Akılcı Duygusal Davranış ve Bilişsel Davranışçı Terapi kavramlarının bu alanda çokça tercih edilen kavramlar olduğu farklı çalışmalarda ortaya konulmuştur (Güven ve Aslan, 2018; Türk ve Cihangiroğlu, 2018).

Bu araştırmanın bulguları ile alanyazındaki diğer çalışmaların bulgularında farklılıklar ele aldıkları konu, çalışma yöntemi ve çalışma gruplarındaki farklılıkları ile açıklanabilir. Diğer çalışmalar daha çok bireysel ve grupla psikolojik danışma ağırlıklı iken bu çalışmanın

incelediği çalışmalar ise ebeveyn psiko-eğitim çalışmalarıdır. Psikolojik danışma uygulaması daha çok terapötik yardım etme süreci olduğu için çoğunlukla bir kuram ya da yaklaşımı temel olarak ilerler. Psiko-eğitim çalışmaları ise daha çok önceden yapılandırılmış ve planlanmış bir programa yönelik grup oturumlarıdır. Ayrıca psiko-eğitim çalışmaları belli bir kuram veya yaklaşım temelli çalışmalar olabileceği gibi grup rehberliğine dayalı bilgilendirme ve paylaşım odaklı çalışmalar şeklinde de uygulanabilir. Diğer yandan farklı problem ve ihtiyaçlara sahip ebeveyn için farklı kuramsal temellere dayanan yeni psiko-eğitim programlarına da ihtiyaç vardır.

5.12. İNCELENEN TEZLER NE KADAR SÜREN PSİKO-EĞİTİM PROGRAMI İÇERMEKTEDİR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar oturum sayıları göre incelendiğinde psiko-eğitim programlarının 6 oturum ile 14 oturum arasında değiştiği görülmektedir. 8 oturum süren programlar ise sayıca diğer programlardan fazladır. Bu programlarda bir oturumun 30 dakika ile 180 dakika arasında planlanıp uygulandığı görülmüştür. 90 dakika süren oturumların sayısı ise diğer oturumların sayısından fazladır.

Yurtdışında yürütülmüş ebeveyn eğitim programlarına bakıldığında tek oturumluk kısa bilgilendirme eğitimleri olduğu gibi 12 oturum süren sistematik müdahalelere rastlanmaktadır. Bir oturumun ise ortalama 60 dakika olarak uygulandığı görülmüştür (Breitenstein ve diğerleri, 2014). Okul öncesi çağıdaki çocukların anneleri ile yapılan bazı çalışmaların 19 oturumdan fazla süren çalışmalara da rastlanmaktadır (Lee ve Kim, 2022). Bu çalışmanın bulguları alanyazındaki diğer çalışmaların bulgularından benzerlik göstermektedir (Demir ve Koydemir, 2015).

Gruba uygulanan psiko-eğitim oturum sayısı ve süresi grup üyelerinin özelliklerine ve grubun amacına göre belirlenmelidir. Psiko-eğitim programları ortalama 6-20 oturum sürebilmekte, ortalama 12-16 oturum arasında değişmektedir. Oturum süreleri ise grup üyelerinin çocuk, ergen veya yetişkin olmasına göre değişkenlik gösterebilir. Buna ek olarak ebeveynle yürütülecek bilgilendirme çalışmalarında oturum sayısı çok daha kısa olabilir ve birkaç oturum ile sınırlandırılabilir (Güçray, Çekici ve Çolakkadioğlu, 2009). Voltan-Acar (2015), psiko-eğitim gruplarının 90 dakika olarak uygulanması gerektiğini ifade ederken Demir ve Koydemir (2015) ise 60 veya 120 dakika arasında uygulanabileceğini ifade etmiştir.

Öğrenme modeline dayalı gruplarda oturumlar haftada bir uygulanabileceği gibi hafta sonları, sabah bir oturum öğleden sonra bir oturum şeklinde de uygulanabilir (Voltan-Acar, 2015). Zorbaz ve diğerleri (2016), yaptıkları inceleme çalışmasında derledikleri araştırmaların grup çalışmalarında yetişkinler ile ortalama 8-12 oturum psiko-eğitim programının uygulandığını ortaya koymuşlardır. Bu çalışmaların sürelerin dağılımına bakıldığında ise yetişkinler ile yapılan psiko-eğitimlerin 90 dakika, 90 dakikadan daha az veya daha fazla olabildiğini ifade etmişlerdir.

Ebeveyne uygulanan psiko-eğitim programlarının oturum sayısı ve süresi planlanırken grubun ihtiyaçları ve özellikleri dikkate alınmalıdır. Ebeveynin çalışıp çalışmaması, bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısı, psiko-eğitimin yapılacağı yere erişiminin kolay olup olmaması gibi faktörler psiko-eğitim programlarının oturum sayısı ve süresini sınırlamaktadır. Buna ek olarak psiko-eğitim programının amacına göre de oturum sayısı ve süresi değişkenlik gösterebilmektedir. Yürütülen psiko-eğitim programı önleyici veya bilgilendirici amacı güdüyor ise daha az oturum sayısı ve daha kısa oturum süresi gerektirirken krize müdahale veya sorun odaklı bir psiko-eğitim ise daha fazla oturum sayısı ve daha fazla oturum süresi gerektirebilir.

5.13. İNCELENEN TEZLERİN ETKİLİLİĞİ NASIL BİR DAĞILIM GÖSTERMEKTEDİR?

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü araştırmaların sonuçlarına göre incelendiğinde bu çalışmaların etkili olduğu görülmüştür. Bazı çalışmalarda etkililik kısmen olsa da genele bakıldığında çalışmaların ebeveyn üzerinde çeşitli alt boyutlarda anlamlı derecede etki göstermiş olduğu ilgili araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir.

Tavil ve Karasu (2013) ebeveyn eğitim programlarını incelediği meta-sentez çalışmasında derlediği sınırlı sayıdaki eğitimin yüksek etki büyüklüğüne sahip olduğunu ve eğitimlerin etkili olduğu sonucuna varmıştır. Tezel-Şahin ve Kalburan (2009), yurtiçinde ve yurtdışında uygulanan ebeveyn eğitim programları sayesinde ebeveynin anne-babalık davranışlarının olumlu bir şekilde etkilendiği, ebeveyn stresinin azaldığını ve ebeveynlik özyeterliklerinin arttığını ifade etmiştir. Kılıç (2019) yaptığı derleme çalışmasının sonuçlarına göre uygulanan ebeveyn eğitim programlarının hem ebeveyn hem de çocuklar üzerinde çeşitli olumlu etkiye neden olduğu belirlenmiştir. Ebeveyn eğitim çalışmalarının yaklaşık %90'ı

ebeveyni destekleyici etkiye sahiptir (Breitenstein ve diğ erleri, 2014). Ebeveyn eğitim programlarına yönelik mevcut en iyi kanıtlar, bu programların hem ebeveyn hem de çocuklar üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ebeveyn stresi ve depresyonu azaltma, ebeveynlik özgüvenini artırma, çocuklarda davranış problemlerini ortadan kaldırma gibi pek çok problemin çözümünden ebeveyn psiko-eğitim programları kullanılabilir (Bunting, 2004).

Türkiye’de yürütülen ebeveyn psiko-eğitim programlarına bakıldığında yaygın birkaç uygulama dışında çoğunlukla yüksek lisans ve doktora tez çalışması olduğu g r lm ştir. Lisansüstü eğitimi tamamlandıktan sonra bu programların başka araştırmalarda uygulandığına ilişkin bir bilgiye alanyazında rastlanmamaktadır. Daha önce hazırlanıp uygulanmış bu ebeveyn psiko-eğitim programlarının kısa ve uzun süreli etkilerinin incelenmesi alanyazına ve ebeveyn psiko-eğitimine katkılar sağlayacağı d ş n lmektedir (Hamamcı ve Sevim, 2004). Bu konuda yürütülmüş çalışma sayısı sınırlı olsa da alanyazında çeşitli konularda farklı örneklemeler ile yürütülmüş çalışmalar incelendiğinde grup ve psiko-eğitim çalışmaların oldukça etkili olduğu g r lm ştir (Aksoy, 2023; Omaç, 2019; Seçer ve diğ erleri, 2014; Zorbaz ve diğ erleri, 2016).

Sonuc olarak yapılan araştırmalar anne ve babaların çeşitli konularda bilgilendirilmeye ve desteklenmeye ihtiyaçları olduğunu ortaya koymaktadır. Farklı özelliklere ve ihtiyaçlara sahip aileler için farklı konularda psiko-eğitimler hazırlanıp uygulanmalıdır. Alanyazında ebeveyn psiko-eğitimlerin etkili olduğuna dair bulgular yer almaktadır. Buna ek olarak Psikolojik Danışmanlık alanında kanıta dayalı ebeveyn psiko-eğitim programlarının uygulanıp etkililiğinin değerlendirilmesine gereksinim olduğu d ş n lmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, sistematik inceleme kapsamında yapılan analizlerin sonucu verilmiş ve öneriler sunulmuştur. Bu araştırmada Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında Türkiye’de 2000-2023 yılları arasında uygulanan ebeveyn psiko-eğitim programlarının etkililiğini sistematik olarak incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaçla sistematik incelemeye dâhil edilen çalışmalar tez türü, yazım dili, yıllara göre sayıca değişimi, deneysel desen türü, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri analiz yöntemi, araştırdıkları değişkenler, yayımlandığı alan, uygulanma şekli, temel alınan kuram ya da yaklaşım, psiko-eğitim süreleri ile etkililiği bakımından kodlanarak incelenmiştir.

Araştırmanın amacına uygun olarak seçilen anahtar kelimelerle oluşturulmuş tarama kombinasyonu kullanılarak YÖKTEZ veri tabanında yapılan tarama sonucunu göre dâhil etme kriterlerini karşılayan 10 yüksek lisans tezi ve 10 doktora tezi bu çalışmanın inceleme kapsamına girmiştir. Bir uygulama alanı olan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanı için bu sayısının artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerde Türkçe dili tercih edilmiştir. Yayımlandıkları yıllara göre incelendiğinde bu alanda yapılan ebeveyn psiko-eğitim tez çalışmasının ilk kez 2001 yılında yayımlandığı görülmüştür. 2015 ve 2020 yıllarında ise diğer yıllara göre araştırma sayısı artmıştır. Buna rağmen ebeveyn psiko-eğitim çalışmasının yapılmadığı yıllar, ebeveyn psiko-eğitim çalışmasının yapıldığı yıllardan sayıca daha fazladır.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezlerde gerçek deneysel desen tercihinin yarı deneysel desenden sayıca fazla olduğu görülmüştür. Deneme öncesi deneysel desende yürütülen çalışmalar sistematik incelemeye dâhil etme kriterlerini karşılamadığı için bulgularda yer almamıştır.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler çalışılan grupların anne veya baba oluşu, ebeveynin evli olup olmaması ve ebeveynin çocuklarının eğitim düzeyi olmak üzere üç alt grupta incelenmiştir. Tezlerde çalışma grubu olarak annelere ağırlık verilmiştir. Daha sonra sırasıyla anne veya babalardan oluşan heterojen gruplar ve sadece babalar ile çalışılan gruplar olduğu görülmüştür. Anne ve babanın çift olarak çalışma grubunda yer aldığı çalışma

sayısının ise sınırlı olduğu görülmüştür. Çalışmaların geneline bakıldığında baba katılım oranının anne katılım oranına göre sayıca az olduğu görülmüştür. Evli anne-babalar ile yürütülmüş araştırma sayısı, boşanmış veya tek başına ebeveynlik yapan kişilerle yürütülmüş araştırma sayısından fazladır.İlgili tezlerde çalışılan gruplardaki ebeveynin çocuklarının eğitim düzeylerine göre incelendiğinde bu konuda ebeveyn tercihi konusunda özel bir eğilim olmadığı görülmüştür. Çalışmalarda ebeveynin çocuklarının eğitim düzeyine göre bir ayrıma sınırlı rastlanmaktadır. Çocuğu okulöncesi ve ilköğretim eğitim kurumlarına giden ebeveyn sayısı birbirine yakinken çocuğu ortaöğretim kurumlarına giden sayısının sınırlı olduğu görülmüştür.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler, veri toplama araçlarına göre incelendiğinde çalışmalarda araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel/Demografik Bilgi Formları ve farklı veri toplama araçlarının tercih edildiği görülmüştür.. Veri toplama araçlarında çeşitlilik vardır. Ayrıca bu araştırmaların bazılarında aynı anda birden fazla veri toplama araçlarının kullanıldığı görülmüştür.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler, veri analizi yöntemlerine göre incelendiğinde çalışmalarda en fazla nicel veri analizi yöntemlerinden Wilcoxon Testi'nin kullanıldığı, daha sonra sırasıyla Mann Whitney U Testi, T-testi ve diğer analiz yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler, araştırıldıkları değişkenlere göre incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunda özel eğitim gerektiren çocuklar ve aile işlevselliği üzerinde çalışıldığı belirlenmiştir. Daha sonra sırasıyla ebeveyn tutumları, ebeveyn stresi ve diğer konular üzerinde çalışıldığı görülmüştür. Tezlerde birden fazla değişken ile çalışılarak değişken türünde çeşitliliğin sağlandığı görülmüştür.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler, yayımlandığı alanlara göre incelendiğinde çalışmaların ağırlıklı olarak Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yayımlandığı görülmüştür. Daha sonra sırasıyla Eğitimde Psikolojik Hizmetler alt alanı ile Aile Danışmanlığı ve Eğitimi alt alanında yayımlandığı belirlenmiştir. Buna ek olarak sadece bir çalışma Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında yayımlanmıştır.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler, yürütüldüğü çalışmalardaki psiko-eğitim uygulamaların çevrimiçi ve yüz yüze uygulanmasına göre incelendiğinde çalışmalarda yüz yüze uygulamaların tercih edildiği, çevrimiçi yürütülen psiko-eğitim çalışmasının ise sınırlı olduğu görülmüştür.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler, temel aldıkları kuram ya da yaklaşımlara göre incelendiğinde belirli bir kuram ya da yaklaşım ağırlıklı psiko-eğitimler yerine grup rehberliğine dayalı, bilgilendirme ve paylaşım odaklı psiko-eğitim programları yürütülmüştür. Buna ek olarak bazı çalışmalarda psiko-eğitimlerin işlerliğini artırmak için birden fazla kuram ve yaklaşımın birlikte kullanıldığı görülmüştür. Farklı problem ve ihtiyaçlara sahip ebeveyn için farklı kuramsal temellere dayanan yeni psiko-eğitim programlarına de ihtiyaç vardır.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler, ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar oturum sayıları göre incelendiğinde 6 oturum ile 14 oturum arasında değiştiği, 8 oturum olarak uygulanan programların ise sayıca fazla olduğu görülmüştür. Bir oturum ise 30 dakika ile 180 dakika arasında değişmekte ve çoğunlukla 90 dakika olarak uygulanmaktadır.

Sistematik incelemeye dâhil edilen tezler, ebeveyn psiko-eğitim programlarının yürütüldüğü çalışmalar etkili olup olmamalarına göre incelendiğinde bu çalışmaların etkili olduğu, yeterince etkili olmayan çalışma sayısının ise sınırlı olduğu görülmüştür. Bazı çalışmalarda etkililik kısmen olsa da genele bakıldığında çalışmaların çoğunluğunda (%95) ebeveyn üzerinde çeşitli alt boyutlarda anlamlı derecede etki göstermiş olduğu ilgili yazarlar tarafından ortaya konulmuştur.

Bu araştırmanın bulguları ve ilgili alanyazın rehberliğinde bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1. Psikolojik Danışmanlık alanında kanıta dayalı ebeveyn psiko-eğitim programlarının uygulanıp etkililiğinin değerlendirildiği çalışmaların sayısı artırılmalıdır.
2. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yapılan çalışmaların belirli periyotlarla sistematik olarak incelendiği çalışmaların sayısı artırılmalıdır.
3. Bu araştırma farklı veri tabanlarındaki makale, bildiri ve araştırma raporları ile araştırma genişletilebilir.
4. Farklı alanlardaki ebeveyn psiko-eğitimi programları sistematik olarak incelenebilir ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanı ile karşılaştırılabilir.
5. Ebeveyne yönelik farklı kuramsal temellere dayanan farklı yöntem ve tekniklerin kullanıldığı psiko-eğitim çalışmaların sayısı artırılmalıdır.
6. Ebeveyn psiko-eğitimi üzerinde çalışılan konuların çeşitliliği artırılmalıdır.

7. Başta babaların psiko-eğitimi olmak üzere ihmal edilen örneklem gruplarına ve dezavantajlı ebeveyne özel psiko-eğitimler hazırlanıp uygulanabilir.
8. Alanyazında Sosyal Bilimlerde ve Eğitim Bilimlerinde sistematik inceleme yapılırken PRISMA bildirimine uyan çalışma sayısı artırılarak kanıt temelli bilim desteklenebilir.
9. Bu çalışmanın sonucunda ebeveyn psiko-eğitimi konusunda yayımlanmış tez türü, yayım dili, araştırma yöntemi, veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri, yayımlandığı alan ve uygulanma şekli bulgularını destekleyecek çalışmalar sınırlı kalmıştır. Bundan sonra yürütülecek sistematik inceleme çalışmalarında bu bulgular üzerinde çalışılabilir.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014, *Türkiye’de aile yapısı araştırması 2011*, <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/taya2011.pdf>, [Ziyaret tarihi: 26.06.2023].
- Aksoy, T., 2023, *Yaratıcı düşünme alanında yapılan lisansüstü çalışmaların incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.
- Alibeyoğlu, T., 2004, *Baba destek programının (Badep) babaların çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Alpaydın, Y., 2011, *AEP eğitici el kitabı*, <https://www.aile.gov.tr/media/92231/a05-egitici-el-kitabi.pdf>, [Ziyaret tarihi:26.06.2023].
- Amin, N. A., Tam, W. S. ve Shorey, S., 2018, Enhancing first-time parents’ self-efficacy: A systematic review and meta-analysis of universal parent education interventions’ efficacy. *International Journal of Nursing Studies*, 82, 149–162.
doi:10.1016/j.ijnurstu.2018.03.021
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), y.y., *Anne destek programı*, <https://www.acev.org/neler-yapiyoruz/programlarimiz/anne-babalar-icin/anne-destek-programi/>, [Ziyaret tarihi: 25.06.2023].
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), y.y., *Baba destek programı*, <https://www.acev.org/neler-yapiyoruz/programlarimiz/anne-babalar-icin/baba-destek-programi/>, [Ziyaret tarihi: 25.06.2023].
- Arkan, B. ve Üstün, B., 2010, Ebeveyn eğitim programlarını değerlendirme rehberi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(2), 102–107.
- Arslan, A., 2021, *Okul öncesi ve ilkokullarda uygulanan değer odaklı aile eğitim programının*

- anne babalık becerilerine, aile iklimine ve değer odaklı yaşama etkisi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Arslan, A., Ulaş, A. ve Coşkun, M., (2020), Özel eğitimde aile eğitime yönelik bir derleme çalışması, *EKEV Akademi Dergisi*, 84 (Güz).
- Atmaca-Koçak, A. (2004). *Baba destek programı değerlendirme raporu*, https://acev.org/wp-content/uploads/2017/11/baba_destek_programi_degerlendirme_raporu.pdf, [Ziyaret tarihi 10.06.2023].
- Aydın, O. ve Cavkaytar, A., 2020, Otizm spektrum bozukluğu olan bir çocuğa temel matematik becerilerinin öğretiminde baba eğitim programının etkililiği, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 71–93. doi:10.21565/ozelegitimdergisi.523342
- Bağatarhan, T., 2012, *Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerine etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Balaj, M., York, H. W., Sripada, K., Besnier, E., Vonen, H. D., Aravkin, A., Eikemo, T. A., 2021, Parental education and inequalities in child mortality: A global systematic review and meta-analysis, *The Lancet*, 398(10300), 608–620. doi:10.1016/S0140-6736(21)00534-1
- Bayraklı, S. (2019). *Fen eğitimi alanında 2008-2018 yılları arasında deneysel araştırma ile yapılmış yüksek lisans tezlerinin içerik analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Bekman, S., 2000, *Eşit fırsat: Anne-çocuk eğitim programının değerlendirilmesi*, Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları, http://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/acev_esit_firsat_reduce-1.pdf, [Ziyaret tarihi 8.06.2023].
- Bekman, S. ve Kağıtçıbaşı, Ç., 2008, *Güney doğu anadolu anne destek programı değerlendirme araştırması raporu*, https://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/guneydogu_anadolu_anne_destek_programi_degerlendirme_arastirmasi_raporu_eylul_2008.pdf, [Ziyaret tarihi 8.06.2023].
- Bekman, S. ve Koçak, A. A., 2011, Beş ülkeden anneler anlatıyor II: Anne-çocuk eğitim

- programının etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 36 (161).
- Belur, A., 2014, *BİLSEM'e kayıt hakkı kazanan ve kazanamayan öğrencilerin anne/babalarının rehberlik gereksinimlerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.
- Bilgin, M., 2000, Psikolojik danışma ve rehberlik eğitiminde çağdaşlaşma, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (6), 21–36.
- Bolat, Y., 2023, Çevrimiçi psikoeğitim programları: Sistematik bir inceleme, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 14, 766–786. doi:10.35826/ijoess.3268
- Breitenstein, S. M., Gross, D. ve Christophersen, R., 2014, Digital delivery methods of parenting, *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 11 (3), 168–176.
- Bulut-Ateş, F., 2015, *Çocuk-ebeveyn ilişki terapisi eğitiminin boşanmış annelerin empati, kabul ve stres düzeylerine etkisi*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Bunting, L., 2004, Parenting programmes: The best available evidence. *Child Care in Practice*, 10 (4), 327–343. doi:10.1080/1357527042000285510
- Canoğulları-Ayazseven, Ö., 2019, *Ergenlerde problemlili internet kullanımını önlemeye yönelik bilişsel-davranışçı temelli psikoeğitim çalışmasının etkisi*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Çarkıt, E., 2019, Kariyer psikolojik danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye’de yayınlanan makalelerin incelenmesi, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 149–158. doi:10.18506/anemon.520684
- Çelenk, S., 2003, Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması, *Elementary Education Online*, 2 (2), 28–34.
- Cevher, A. Y., 2017, *Öğrenme stilleri konusunda yapılmış akademik çalışmaların incelenmesi: Sistematik derleme*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Çınar, N., 2021, İyi bir sistemik derleme nasıl yazılmalı? *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 310–314. doi:10.26453/otjhs.888569

- Demirkan, E., 2021, *Türkiye’de kimya eğitimi araştırmalarındaki eğilimler: Lisansüstü tezlerin içerik analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Erkan, F., 2023, *Türkiye’de yürütülen erken müdahale ve/veya eğitim programlarının özel gereksinimli çocukların gelişim alanlarına etkisi: Bir sistematik derleme çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Eyyubova, A., 2021, *Türkiye’de 1988-2021 yılları arasında yetişkin eğitimi ile ilgili yazılmış tezlerin sistematik incelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi.
- Feldman, M. A., 1994, Parenting education for parents with intellectual disabilities: A review of outcome studies, *Research in Developmental Disabilities*, 15 (4), 299–332. doi:10.1016/0891-4222(94)90009-4
- Genç, E., Turhan, Z. ve Tanhan, A., 2021, Koronavirüs salgın sürecinde ve afet dönemlerinde psikolojik destek hizmeti: Aile-odaklı psikolojik müdahale programı, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8 (4), 203–222.
- Gökyer, N., 2017, Okulöncesi öğretmenlerinin uyguladıkları aile katılım stratejileri, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 334–348. doi:10.17679/inuefd.345583
- Gough, D., Oliver, S. ve Thomas, J., 2012, *Introduction to systematic review* (1. bs.), London: SAGE publications. doi:10.1007/978-981-15-5032-4_1
- Güçray, S. S., Çekici, F. ve Çolakkadioğlu, O., 2009, Psiko-eğitim gruplarının yapılandırılması ve genel ilkeleri, *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 5 (1), 134–153.
- Gür, B. S. ve Kurt, T., 2011, Türkiye’de ailelerin eğitim ihtiyaçları, *Aile ve Toplum*, 7 (27), 33–62.
- Güven, M. ve Aslan, A. M., 2018, Psikolojik danışma ve rehberlik alanında Türkiye’deki bilimsel dergilerde yayınlanan makaleler üzerine bir inceleme, *Journal of International Social Research*, 11 (55), 593–604. doi:10.17719/jisr.20185537232
- Güven, M. Aslan, B. ve Akyol, E. Y., 2015, Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik alanında yapılan doktora tezlerinin incelenmesi (2000-2016), *Eğitim ve Öğretim*

Araştırmaları Dergisi, 98–106.

Güven, M., Kısaç, İ., Ercan, L. ve Yalçın, İ., 2009, Türk psikolojik danışma ve rehberlik dergisinde yayınlanan makalelerin çeşitli özellikler açısından incelenmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (31), 80–87.

Güven, M., Özhan, M. B., Kaynak, S. ve Demirtaş, N. K., 2018, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi ile Journal of Counselling Psychology'deki araştırma eğilimleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8 (49), 193–208.

Güven, Melek., 2020, *Türkiye’de 2010-2019 yılları arasında eğitim örgütlerinde tükenmişlik sendromu üzerine yapılmış çalışmalara yönelik bir içerik analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Güzel, Ş., 2006, *Dört altı yaş grubu çocuğa sahip annelerin aile eğitimine yönelik ihtiyaç duydukları konuların belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.

Hamamcı, Z. ve Sevim, S., 2004, Türkiye’de aile rehberliği çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(22), 77–87.

Harris, J. D., Quatman, C. E., Manring, M. M., Siston, R. A. ve Flanigan, D. C., 2014, How to write a systematic review, *American Journal of Sports Medicine*, 42 (11), 2761–2768. doi:10.1177/0363546513497567

İzleme ve değerlendirme raporu, 2022,

https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_07/03141649_Yzleme_ve_DeYerlendirme_Raporu_2022.pdf, [Ziyaret tarihi 15.09.2023].

Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D., Bekman, S. ve Cemalcılar, Z., 2005, Erken Mudahalenin Eriskinlikte Suren Etkileri, pdf. https://acev.org/wp-content/uploads/2017/11/erken_mudahalenin_-eriskinlikte_suren_etkileri.pdf, [Ziyaret tarihi 30.07.2023].

Demir, A. ve Koydemir, S. (Ed.), 2015, *Grupla psikolojik danışma*, (6. bs.), Ankara: Pegem Akademi.

Kane, G. A., Wood, V. A. ve Barlow, J., 2007, Parenting programmes: A systematic review

- and synthesis of qualitative research, *Child: Care, Health and Development*, 33 (6), 784–793. doi:10.1111/j.1365-2214.2007.00750.x
- Karaçam, Z., 2013, Sistemantik derleme metodolojisi: Sistemantik derleme hazırlamak için bir rehber, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 6 (1), 26–33.
- Kaya, M., 2009, *Üniversite adaylarının anne-babalarına uygulanan sosyal destek programının eş desteği ve adayın anne-babadan algıladığı desteğe etkisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Keldal, G. ve Bilge, F., 2016, Psikolojik danışma ve rehberlik alanında karma yöntemli araştırmalar: Bir içerik analizi çalışması, *Eğitim bilimlerinde yenilikler ve nitelik arayışı*, (Kasım), 643–654. doi:10.14527/9786053183563.039
- Keskin, A., 2014, *Öğrenme stratejileri konulu lisansüstü tezlerin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi.
- Kılıç, C., 2020, Saldırganlık üzerine yapılan psikolojik danışma ve rehberlik ve psikoloji doktora tezlerinin incelenmesi, *Journal of Innovative Research in Teacher Education*, 1 (1), 1–17. doi:10.29329/jirte.2020.321.1
- Kılıç, Ç., 2010, Aile eğitim programları ve Türkiye’deki örnekleri, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10 (1), 100–111.
- Kılıç, Ç., 2018, Amerika’da anne-baba eğitiminde uygulanan erken müdahale programları, *Researcher: Social Science Studies*, 6 (1), 85–96.
- Kılıçarslan, S., 2016, *Ergenlerde görülen saldırgan davranışlarda ebeveyn ve ergenlere uygulanan psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Koç, M., Koçtürk, N. ve Zencir, T., 2022, Anne-baba eğitimi: Ebeveynlerin eğitim deneyimleri ve gereksinimleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32 (1), 111–120. doi:10.18069/FIRATSBED.946663
- Kurtoğlu, E., 2022, *Türkiye’de internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin*

- incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi.
- Kuzucu, Y., 2011, Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79–91.
- Lee, I. S. ve Kim, E., 2022, Effects of parenting education programs for refugee and migrant parents: A systematic review and meta-analysis, *Child Health Nursing Research*, 28 (1), 23–40. doi:10.4094/CHNR.2022.28.1.23
- Lee, J. Y., Knauer, H. A., Lee, S. J., MacEachern, M. P. ve Garfeld, C. F., 2018, Father-inclusive perinatal parent education programs: A systematic review, *Pediatrics*, 142 (1). doi:10.1542/peds.2018-0437
- Metin, Ş., Akbaş, U., Yıldız, H. ve Özaydın, L., 2017, Türkiye’de 0-3 yaş çocuklara yönelik gerçekleştirilen lisansüstü tez çalışmalarının gözden geçirilmesi, *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 39–59.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., Antes, G., Atkins, D., Tugwell, P., 2009, Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement, *PLOS Medicine*, 6 (7), e1000097. doi:10.1371/JOURNAL.PMED.1000097
- Moher, D., Shamseer, L., Clarke, M., Gersi, D., Liberati, A. ve Petticrew, M., 2015, Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (prisma-p) 2015 statement. *Systematic Reviews*, 4 (1), 1–9.
- Moluz, E., 2022, *Okul öncesi eğitimde baba katılımı : Baba-çocuk ortaklığına yönelik deneyimlerin durum çalışması ile betimlenmesi*, <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/26778>, [Ziyaret tarihi 12.12.2023].
- Omaç, E., 2019, *KKTC’de rehberlik ve psikolojik danışma alanında yapılan araştırma makalelerinin içerik analizi: 2008-2018 yılları arası*, Yüksek Lisans Tezi, Lefke Avrupa Üniversitesi.
- Önder, M., 2011, Okul öncesi dönem çocuklarının aile eğitimi *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 377–386.
- Özel, E. ve Zelyurt, H., 2016, Anne baba eğitimin aile çocuk ilişkilerine etkisi, *Sosyal*

- Politika Çalışmaları Dergisi*, 1 (36). doi:10.21560/spcd.60151
- Öztekin, G. G., 2021, *Tek ebeveynli çocuklar ve ebeveynleri üzerinde çocuk-ebeveyn ilişkisi odaklı psikoeğitim programının etkisi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Öztop, H. (1994). *Anne ve babaların ebeveyn eğitimine ilişkin bilgi ihtiyacının belirlenmesi*, Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Öztop, H. ve Telsiz, M., 1998, Ana-baba eğitimi, *Eğitim ve Bilim*, 22 (110).
- Öztürk, N. ve Parlar, H., 2022, Türkiye’de aile eğitimi alanında yazılmış lisansüstü tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22 (57), 863–891. doi:10.21560/spcd.vi.889937
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Moher, D., 2021, The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews, *The BMJ*, 372, 2020–2021. doi:10.1136/bmj.n71
- Pehlivan, H., 2008, Anne eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesi, *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 4 (15), 55–66.
- Peker, A. ve Cengiz, S., 2021, Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik alanları, F. Sezer (Ed.), *Rehberlik ve psikolojik danışma* içinde (1. bs., ss. 117–136). Ankara: Pegem Akademi.
- Şahan, G. ve Ay, F., 2018, Aile eğitimi kurslarının yetişkin eğitimi bağlamında etkililiğinin değerlendirilmesi, *Uşak University Journal of Social Sciences*, 11 (Mart-2018), 66–86. doi:10.29217/uujss.10
- Sak, R., Şahin-Sak, İ. T., Şendil, Ç. ve Nas, E., 2021, Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4 (1), 227–250. doi:10.33400/kuje.843306
- Samsa, F., 2020, *Türkiye’de yaratıcı drama ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri*, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Seçer, İ., Ay, İ., Ozan, C. ve Yılmaz, B. Y., 2014, Rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki araştırma eğilimleri: Bir içerik analizi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (41), 49–60.

- Sorakin, Y. ve Çerkez, Y., 2022, Father education program: an experimental study, *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 4 (1), 75–83. doi:10.35365/CTJPP.22.1.08
- Tavil, Y. Z. ve Karasu, N., 2013, Aile eğitim çalışmaları: Bir gözden geçirme ve meta-analiz örneği, *Eğitim ve Bilim*, 38 (168), 85–95.
- Tayan, E., Gedik, S. D., Morkoyunlu, Z., Sözbilir, M. ve Konyalıoğlu, A. C., 2019, Ebeveyn-çocuk ilişkisi konulu makaleler: Tematik içerik analizi çalışması, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1183–1208. doi:10.17494/ogusbd.555437
- Teke, E. ve Avşaroğlu, S., 2022, Türkiye’de psikolojik danışmada süpervizyon konusundaki çalışmaların incelenmesi, *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 5 (2), 29–55. doi:10.58433/opdd.1132433
- Tekinarslan, İ. Ç., 2019, Aile Eğitimi, K. N. Baykoç (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Eğitimi* içinde (ss. 69–84). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Tezel-Şahin, F. ve Özyürek, A., 2021, Anne-baba eğitimi ve Türkiye’de uygulanan aile eğitim programları, T. Güler Yıldız (Ed.), *Aile Eğitimi Ve Katılımı* içinde (5. bs., ss. 147–166).
- Tezel-Şahin, Fatma., 1998, *Destekleyici eğitim programlarının 5-6 yaş grubunda çocuğu olan babalar üzerindeki etkilerinin incelenmesi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Tezel-Şahin, Fatma ve Kalburan, N. C., 2009, Aile eğitim programları ve etkililiği: Dünyada neler uygulanıyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (25), 1–12.
- Tezel-Şahin, Fatme ve Özbey, S., 2007, Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? Aile eğitim programları neden önemlidir? *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür Ve Araştırma Dergisi*, 3 (12), 7–12.
- Topal, H., 2021, *İlkokul çocuklarına ve annelerine uygulanan duygu düzenleme psikoeğitim programlarının çocukların duygu düzenleme becerilerine etkisi*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Torgerson, C., Hall, J. ve Light, K., 2017, Sistemik incelemeler, A. Erözkan ve E. Büyüköksüz (Ed.), *Eğitimde araştırma yöntemleri ve metodolojileri* içinde (1. bs., ss. 357–379), Anı Yayıncılık.

- Türk-Kurtça, T., 2022, Çocuk cinsel istismarını önleme programlarında ebeveyn eğitimi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14 (2), 247–254. doi:10.18863/pgy.983264
- Türk, F. ve Cihangiroğlu, Ü., 2018, Uygulamaya dayalı psikolojik danışma ve rehberlik lisansüstü tezlerinin tematik ve metodolojik olarak incelenmesi, *International Journal Of Eurasia Social Science*, 9 (31), 276–311.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Dergileri, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, y.y., <https://pdr.org.tr/2021/07/01/turk-psikolojik-danisma-ve-rehberlik-dernegi-dergileri/>, [Ziyaret tarihi: 04.04.2024].
- Tuzgöl-Dost, M. ve Keklik, İ., 2012, Alanda çalışanların gözünden psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (23), 389–407.
- Uzun, H. ve Baran, G., 2017, Baba eğitim programının baba-çocuk ilişkisine etkilerinin araştırılması, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6 (3), 1798–1817.
- Voltan-Acar, N., 2015, *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri*, (11. bs.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Waldrop, J., Baker, M., Salomon, R. ve Moreton, E., 2021, Parenting Interventions and Secondary Outcomes Related to Maternal Mental Health: A Systematic Review, *Maternal and Child Health Journal*, 25 (6), 870–880. doi:10.1007/s10995-021-03130-6
- Wilson, P., Rush, R., Hussey, S., Puckering, C., Sim, F., Allely, C. S., Gillberg, C., 2012, How evidence-based is an “evidence-based parenting program”? A PRISMA systematic review and meta-analysis of Triple P., *BMC Medicine*, 10, 1–16. doi:10.1186/1741-7015-10-130
- Yavuzer, H. (Ed.), 2006, *Ana-Baba Okulu*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (Ed.), 2019, *Evlilik Okulu*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., 2021, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (12. bs.), Seçkin Yayıncılık.

- Yıldız, Z., 2015, Aile eğitim programları ve “din/değer merkezli” aile eğitimi ihtiyacı, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (22), 159–183.
- Yılmaz, E. ve Çöl, M., 2014, Kanıta dayalı tıp, *Journal of Clinical and Analytical Medicine*, 5 (6). doi:10.4328/JCAM.1847
- Yılmaz, K., 2021, Sosyal bilimlerde ve eğitim bilimlerinde sistematik derleme, meta değerlendirme ve bibliyometrik analizler, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 1457–1490. doi:10.33206/mjss.791537
- YÖK, 2018, *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı*, https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Rehberlik_ve_Psikolojik_Danismanlik_Lisans_Programi.pdf [Ziyaret tarihi: 05.01.2024].
- Yurdakul, S. ve Koç, Ş., 2019, Çocuklarda sağlık okuryazarlığının geliştirilmesinde aile eğitimi, *Pediatric Practice and Research*, 7, 544–549.
- Yuvaç, E. ve Akaltan, K. F., 2022, Bilimde kanıta ulaşmak, *Selcuk Dental Journal*, (9), 345–352. doi:10.15311/selcukdentj.811868
- Zorbaz, S. D., Kızıldağ, S. ve Volton-Acar, N., 2016, Türkiye’deki üniversitelerde lisansüstü düzeyde yapılan grup çalışmalarının incelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (4), 1765–1784.

EKLER

Ek 1. Sistematik İnceleme Tarama Ekranı

Ana Sayfa	Tarama	Mevzuat	İstatistikler	SSS	Yasal Uyarı	Bize Ulaşın
Tarama sonucunda 159523 kayıt bulundu. 2000 tanesi görüntülenmektedir.						
No	Tez No	Yazar	Yıl	Tez Adı (Orijinal/Çeviri)	Tez Türü	Konu
		Filtrele	2000 - 2024	Filtrele	Yüksek Lisans	Eğitim/Psikoloji
1	812098	HAKAN GÖL	2023	Özel eğitim öğretmenlerinin program okuryazarlığı, öz yeterlik inançları ve öğretim programına bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi Examination of the relationship between special education teachers' program literacy, self-efficacy beliefs and levels of commitment to the curriculum	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
2	812319	SELÇUK DUMAN	2023	Ergenlerde duygu düzenleme ve strese baş etme psiko-eğitim programının problemli internet kullanımına etkisi The effect of psycho-educational program for regulating emotions and coping with stress in adolescents on problematic internet use	Doktora	Psikoloji = Psychology
3	821136	CEYDA TANBURACI MEMİŞ	2023	Ergenlerde flört şiddetini önleme psiko-eğitim programının etkisinin incelenmesi Investigating the effect of dating violence prevention psychoeducation program among adolescents	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training ; Psikoloji = Psychology
5	801579	ZELİHA YUR	2023	Annelerin psikolojik esneklikleri ve ergenlerin zihinsel dayanıklılıkları arasındaki ilişkide anne yılmazlığının aracı rolü The mediating role of mother resilience in the relationship between mothers' psychological flexibility and mental toughness of adolescents	Yüksek Lisans	Psikoloji = Psychology
7	776806	MERVE GÖRGÜLÜ CİN	2023	Evlilik doyumunun gelin-kayınvalide ilişkileri açısından incelenmesi Investigation of marital satisfaction in terms of daughter-in-law-mother-in-law relationships	Yüksek Lisans	Psikoloji = Psychology
11	791393	ŞEBNEM IRMAK İPEK	2023	Lise ve üniversite öğrencilerinde algılanan helikopter ebeveyn tutumu ve mükemmeliyetçi aile tutumunun sınav kaygısına etkisi The effect of family perfection and perceived helicopter parent attitude on test anxiety in high school and college students	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training ; Psikoloji = Psychology
12	784479	BUŞRA EDİŞ	2023	Ebeveyn zihinselleşmesinin ebeveyn stresi üzerindeki etkisi: Ortak ebeveynliğin düzenleyici rolü The effect of parental mentalization on parental stress: Co-parenting as a moderator	Yüksek Lisans	Psikoloji = Psychology
13	801917	ESRA KORKMAZ	2023	Yas temelli psiko-eğitim programının kayıp yaşayan ergenlerin yas düzeylerine etkisi The effect of grief based psycho-educational program on the grief levels of adolescents experiencing loss on their	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
43	808134	GÜLŞAH AKTAN	2023	Anne babaların çocukların duygularına yönelik inanışları ve duyguyu sosyalleştirme tepkileri ile çocukların sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi Examining the relationship between parents' beliefs about their children's emotions and emotional socialization reactions, and their children's social emotional well-being and psychological resilience	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
47	829033	ÖZGE BERFİN ARICI	2023	Evlilik doyumu ve ebeveyn-ergen ilişkisi arasındaki ilişkide ortak ebeveynliğin aracı rolü The mediation role of coparenting in the relationship of marital satisfaction of parent-adolescent relationship	Yüksek Lisans	Psikoloji = Psychology
49	801578	VEJDİN ÇELİK	2023	Ebeveyn boşanması/ayrılığı temalı Türkçe yazılmış ve çeviri 5-12 yaş çocuk kitaplarının klinik bibliyoterapi yaklaşımı ile karşılaştırmalı incelenmesi A comparative analysis of parent divorce/separation themed Turkish written and translated 5-12 years old children's books with clinical bibliotherapy approach	Yüksek Lisans	Psikoloji = Psychology
50	808195	SEDEF APAYDIN	2023	Türkiye'de fen bilimleri dersi öğretim programlarının tarihçesi, gelişimi ve eğilimler (1923-2023) The history, development and tendencies of science course curricula in Turkey (1923-2023)	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
57	812650	TURKAN NABİZADE	2023	Türkiye ve Azerbaycan lise öğrencilerinin psikolojik iyi oluşları ve sosyal kaygıları üzerinde helikopter anne baba tutumlarının yordayıcı etkileri The predictive effects of helicopter parent's attitudes on psychological well-being and social concerns of high school students in Turkey and Azerbaijan	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
58	812058	ALPEREN DERDA AYDEMİR	2023	Öğretmenlerin program okuryazarlıkları, eğitim felsefesi inançları ile eğitim programı tasarım yaklaşımı tercihleri arasındaki ilişki The relationship between curriculum literacy of teachers, training program design approach preferences with educational philosophy beliefs	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
59	778371	BURAK FEZA DENİZ	2023	12. sınıf matematik öğretmenlerinin yapılandırmacı ölçme-değerlendirme tekniklerini kullanabilme yeterliklerinin Metfessel-Michael program değerlendirme modeline göre değerlendirilmesi The evaluation of the qualifications of 12th grade mathematics teachers to use constructive assessment and assessment techniques according to Metfessel-Michael program evaluation model	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
60	801616	SELİM AYAZ	2023	Matematik öğretmenlerinin program okuryazarlıkları ile öğretim programı uyarlama örüntüleri arasındaki ilişki The correlation between the curriculum literacy of mathematics teachers and the patterns of adaptation of the curriculum	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training

Satırlar(Rows) 1-30 of 827

« 1 2 3 4 5 »

Satırlar(Rows) ▲

Sütunlar(Columins) ▲

2024 © ULUSAL TEZ MERKEZİ

İnternet sitenizi en iyi şekilde görüntüleyebilmek için Google Chrome ya da Mozilla Firefox tarayıcısını kullanmanızı öneririz.

Ana Sayfa | Tarama | Mevzuat | İstatistikler | SSS | Yasal Uyarı | Bize Ulaşın

Windows'u Etkinleştir
Windows'u etkinleştirmek için Ayarlar'a g

Ek 2. PRISMA Kontrol Listesi

Section and Topic	Item #	Checklist item	Location where item is reported
TITLE			
Title	1	Identify the report as a systematic review.	
ABSTRACT			
Abstract	2	See the PRISMA 2020 for Abstracts checklist.	
INTRODUCTION			
Rationale	3	Describe the rationale for the review in the context of existing knowledge.	
Objectives	4	Provide an explicit statement of the objective(s) or question(s) the review addresses.	
METHODS			
Eligibility criteria	5	Specify the inclusion and exclusion criteria for the review and how studies were grouped for the syntheses.	
Information sources	6	Specify all databases, registers, websites, organisations, reference lists and other sources searched or consulted to identify studies. Specify the date when each source was last searched or consulted.	
Search strategy	7	Present the full search strategies for all databases, registers and websites, including any filters and limits used.	
Selection process	8	Specify the methods used to decide whether a study met the inclusion criteria of the review, including how many reviewers screened each record and each report retrieved, whether they worked independently, and if applicable, details of automation tools used in the process.	
Data collection process	9	Specify the methods used to collect data from reports, including how many reviewers collected data from each report, whether they worked independently, any processes for obtaining or confirming data from study investigators, and if applicable, details of automation tools used in the process.	
Data items	10a	List and define all outcomes for which data were sought. Specify whether all results that were compatible with each outcome domain in each study were sought (e.g. for all measures, time points, analyses), and if not, the methods used to decide which results to collect.	
	10b	List and define all other variables for which data were sought (e.g. participant and intervention characteristics, funding sources). Describe any assumptions made about any missing or unclear information.	
Study risk of bias assessment	11	Specify the methods used to assess risk of bias in the included studies, including details of the tool(s) used, how many reviewers assessed each study and whether they worked independently, and if applicable, details of automation tools used in the process.	
Effect measures	12	Specify for each outcome the effect measure(s) (e.g. risk ratio, mean difference) used in the synthesis or presentation of results.	
Synthesis methods	13a	Describe the processes used to decide which studies were eligible for each synthesis (e.g. tabulating the study intervention characteristics and comparing against the planned groups for each synthesis (item #5)).	
	13b	Describe any methods required to prepare the data for presentation or synthesis, such as handling of missing summary statistics, or data conversions.	
	13c	Describe any methods used to tabulate or visually display results of individual studies and syntheses.	
	13d	Describe any methods used to synthesize results and provide a rationale for the choice(s). If meta-analysis was performed, describe the model(s), method(s) to identify the presence and extent of statistical heterogeneity, and software package(s) used.	
	13e	Describe any methods used to explore possible causes of heterogeneity among study results (e.g. subgroup analysis, meta-regression).	
	13f	Describe any sensitivity analyses conducted to assess robustness of the synthesized results.	
Reporting bias assessment	14	Describe any methods used to assess risk of bias due to missing results in a synthesis (arising from reporting biases).	
Certainty assessment	15	Describe any methods used to assess certainty (or confidence) in the body of evidence for an outcome.	
RESULTS			
Study selection	16a	Describe the results of the search and selection process, from the number of records identified in the search to the number of studies included in the review, ideally using a flow diagram.	
	16b	Cite studies that might appear to meet the inclusion criteria, but which were excluded, and explain why they were excluded.	
Study characteristics	17	Cite each included study and present its characteristics.	
Risk of bias in studies	18	Present assessments of risk of bias for each included study.	
Results of individual studies	19	For all outcomes, present, for each study: (a) summary statistics for each group (where appropriate) and (b) an effect estimate and its precision (e.g. confidence/credible interval), ideally using structured tables or plots.	
Results of syntheses	20a	For each synthesis, briefly summarise the characteristics and risk of bias among contributing studies.	
	20b	Present results of all statistical syntheses conducted. If meta-analysis was done, present for each the summary estimate and its precision (e.g. confidence/credible interval) and measures of statistical heterogeneity. If comparing groups, describe the direction of the effect.	
	20c	Present results of all investigations of possible causes of heterogeneity among study results.	
	20d	Present results of all sensitivity analyses conducted to assess the robustness of the synthesized results.	
Reporting biases	21	Present assessments of risk of bias due to missing results (arising from reporting biases) for each synthesis assessed.	
Certainty of evidence	22	Present assessments of certainty (or confidence) in the body of evidence for each outcome assessed.	
DISCUSSION			
Discussion	23a	Provide a general interpretation of the results in the context of other evidence.	
	23b	Discuss any limitations of the evidence included in the review.	
	23c	Discuss any limitations of the review processes used.	
	23d	Discuss implications of the results for practice, policy, and future research.	
OTHER INFORMATION			
Registration and protocol	24a	Provide registration information for the review, including register name and registration number, or state that the review was not registered.	
	24b	Indicate where the review protocol can be accessed, or state that a protocol was not prepared.	
	24c	Describe and explain any amendments to information provided at registration or in the protocol.	
Support	25	Describe sources of financial or non-financial support for the review, and the role of the funders or sponsors in the review.	
Competing interests	26	Declare any competing interests of review authors.	
Availability of data, code and other materials	27	Report which of the following are publicly available and where they can be found: template data collection forms; data extracted from included studies; data used for all analyses; analytic code; any other materials used in the review.	

From: Page MJ, McKenzie JE, Bossuyt PM, Boutron I, Hoffmann TC, Mulrow CD, et al. The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. BMJ 2021;372:n71. doi: 10.1136/bmj.n71

For more information, visit: <http://www.prisma-statement.org/>

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

ŞÜKRAN ÖZDEMİR

ORIGINALITY REPORT

11%

SIMILARITY INDEX

9%

INTERNET SOURCES

7%

PUBLICATIONS

0%

STUDENT PAPERS

PRIMARY SOURCES

1	acikbilim.yok.gov.tr Internet Source	2%
2	dergipark.org.tr Internet Source	1%
3	docplayer.biz.tr Internet Source	<1%
4	acikerisim.pau.edu.tr Internet Source	<1%
5	libratez.cu.edu.tr Internet Source	<1%
6	ejercongress.org Internet Source	<1%
7	www.acev.org Internet Source	<1%
8	acikerisim.alanya.edu.tr Internet Source	<1%
9	dosya.marmara.edu.tr Internet Source	<1%

ETİK KURUL İZİN YAZISI

Uyarı: Canlı denekler üzerinde yapılan tüm araştırmalar için Etik Kurul Belgesi alınması zorunludur.

- ☐ Etik Kurul izni gerekmektedir.
- ☒ Etik Kurul izni gerekmemektedir.

şükran ÖZDEMİR
(İmza)

KURUM İZNİ YAZILARI

Uyarı: Canlı ve cansız deneklerle yapılan tüm çalışmalar için kurum izin belgelerinin eklenmesi zorunludur. Gizlilik ve mahremiyet içeren durumlarda kurum adı kapatılmalıdır.

- ☐ Kurum izni gerekmektedir.
- ☒ Kurum izni gerekmemektedir.

Şükran ÖZDEMİR
(İmza)

